Rare Book
RS169
.M66
1574

DE SIMPLICIBVS MEDICAMENTIS EX OCCIDENTALI INDIA DELATIS, QVORVM IN MEDICINA VSVS EST.

Auctore D. NICOLAO MONARDIS Hiſpalenſi Medico;

Interprete CAROLO CLVSIO *Atrebate.*

ANTVERPIÆ,
Ex officina Chriſtophori Plantini,
Architypographi Regij.
M. D. LXXIIII.

MISSOURI BOTANICAL
GARDEN LIBRARY

SVMMA PRIVILEGII.

PHILIPPI *Regis Hiſpan. &c. Ducis Brab. &c. Priuilegio cautum eſt, ne quis ante quadriennium citra Chriſtophori Plantini voluntatem, librum* De Simplicibus Medicamētis ex Occidētali India delatis, quorum in Medicina vſus eſt, &c. *imprimat, aut alibi impreſſum importet, venalémve habeat, intra omnes ditionis eius ſines. qui ſecus faxit; confiſcatione librorum, & pœna fiſco Regio exſoluenda, multabitur: vt latiùs patet in ipſo diplomate.*

Subſig.

I. de VVitte.

GENEROSO, VIRTVTE ET ERVDITIONE PRAESTANTI VIRO, DN. THOMÆ REDIGERO, DN. SVO PLVRIMVM OBSERVANDO,

CAROLVS CLVSIVS.

ADEO fœcunda eſt omniparens Natura, & ea humanæ mentis imbecillitas, Generoſe Redigere, vt ab vno homine recõditiſsima eius arcana erui nõ potuerint: ſed alios atque alios exoriri neceſſe fuerit, qui ex eius latebroſo ſinu nonnulla proferrent à nemine antea obſeruata.

HIC, reliquis ſublimius volans, de cæleſtium orbium motu & aſtris acutiſſimè diſſeruit: alter, oceani profundum petens, de piſcibus & reliquis aquatilibus ſagaciſſimè diſputauit: tertius, auium & inſectorum: quartus, quadrupedum & reliquorum terreſtrium animalium naturam edocuerunt: alius, terræ penetralia recludens, lapidum, & aliorum quę ſub terra inueniuntur, generationem: plerique, plantarum varietate illecti, earum formas & facultates (quibus ſubinde ægri leuantur) in hominum vſum deſcribendas ſumpſerunt.

REI verò herbariæ ſtudium adeò immenſum eſt, vt abſolutam Plantarum hiſtoriam nemo hactenus euulgarit, ſed aliqui duntaxat ignotas nobis antea plantas interdum in lucem proferunt.

EX eorum numero eſt D. Nicolaus Monardis Hiſpalenſis Medicus, qui nuper aliquot plantas ex

MISSOURI BOTANICAL
GARDEN LIBRARY

America & nouo orbe delatas, Hiſpanico ſermone duobus libris deſcripſit.

Porro (vt eo ſtudio mirificè ſemper delectatus ſum) eius vtrumque librum Latinum feci: ſed quoniam pleraque in altero repetit, de quibus in priore egit, & medicamenta ſimilia per vtrumque librum diſperſa ſunt, vt concinniore ordine ſingula diſtribui poſſent, de duobus vnum feci, annotatiunculiſq́; aliquot & iconibus auctiorem reddidi, in eorum gratiam, qui Hiſpanicæ linguæ ignari ſunt, meam operam pleriſque non ingratam fore ratus.

Tibi autem, Generoſe Redigere, nuncupaui, vt aliqua ſaltem animi gratitudine declararem, multis me modis obſtrictiſſimum eſſe, ob luculenta in me collata beneficia, quorum memoria animo meo nunquam excidet.

Et cùm Plantinus noſter Aromatum hiſtoriã recudere vellet, eam auctiorem, & locupletioribus annotationibus, iconibuſque inſuper illuſtratam (quoniam eiuſdem ſunt argumenti) huic coniungendam tradidi.

Hoc igitur tenue meæ obſeruantiæ teſtimonium boni conſulas, & quo ſemper in me fuiſti animo eſſe pergas. Vale, Machliniæ, Idib. Septembr. M. D. LXXIII.

DE

DE SIMPLICIBVS MEDICAMENTIS EX OCCIDENTALI INDIA DELATIS, QVORVM IN MEDICINA VSVS EST.

Copal & Anime.

DVO *reſinarum genera multum ſimilia ex Hiſpania noua adferuntur, quorum vnum* Copal *vocatur, alterum* Anime.

COPAL *reſina eſt admodum candida, & lucida, & tranſparens, magnis fragmentis, Diacitri valde tranſparentis haud diſsimilibus, ſatis odorata, ſed non perinde vt Anime. Ea Indi in ſuis ſacrificiis ſuffumigij loco vtebantur, eamq́ ob cauſam Sacerdotibus in templis ſuis frequenti in vſu, adeò, vt cùm Hiſpani noſtri primùm eò appellerent, huiuſmodi ſuffitibus naribus eorum admotis exciperentur.* Copal.

VTILIS *eſt ad frigidos capitis morbos, & Thuris, aut Anime vicem explet. Calida ſecundo gradu, humida primo.* Reſoluit *ac emollit, ob partes quas habet aqueas.*

ANIME *arboris eſt lacryma ſeu reſina, alba, ad Thuris colorem nonnihil vergens, verùm Copali magis oleaginoſa.* Defertur *granis Thuris, ſed craſsioribus, quæ confracta luteum colorem oſtendunt inſtar reſinæ: gratiſsimi ac ſuauiſsimi eſt odoris, & prunis impoſita, facilè conſumitur.* Anime.

DIFFERT *ab Anime Orientali, quod neque tam candidum, neque tam lucidum ſit.* Orientale *item magnis fragmentis adfertur tranſparentibus, * ita vt nonnulli Charabe ſeu Succini ſpeciem eſſe ſuſpicati ſint, quam Ambarum colliquatum nuncupant, è quo ſpherulæ precariæ tornan-* Anime orie tale. Ambarum c liquatum.

rabe, & natales.

tur, cùm nihil ſit minus: nã Charabe Bitumẽ eſt, cuius magna fragmenta hamis ferreis è mari Germanico eruuntur, vtpote quod è fontibus in ipſo mari manat, Bituminis modo, atque aëri expoſitum, ſtatim cogitur & denſatur, vt conijcere licet ex bacillis, & aliis maris purgamentis, quæ in fragmentis illis conſpiciuntur. Vnde eorum error colligitur, qui Populi lacrymam aut Pini eſſe putarunt. Hermolaus Barbarus vir doctiſsimus, ait Animæ Orientale colligi vicinis locis pago, in quo Thus naſcitur, & ab illius pagi nomine, Animæ vocari.

cinum non achryma.

ime Americana.

NOVÆ Hiſpaniæ Anime colligitur ex arboribus mediocris magnitudinis, per inciſionem, Thuris aut Maſticis modo.

ime facultates.

HVIVS vſus eſt in pleriſque, ſed Capitis præſertim morbis, à frigiditate prouenientibus, & defluxionibus purgationes ſubſequentibus, cubiculis per hyemem (etenim aërem purgat) & capitis operimentis, dormire ſub noctem volentibus, ſuffitis, quinetiam ipſo capite, ſi qui cephalæa & hemicrania laborant: nam caput roborat.

MISCETVR emplaſtris & Ceratis, vbi roborare, & frigidos humores, flatuſq; reſoluere opus eſt. Thuris vicem ſupplet, cum in ſuffitibus, tum in iam dictis. Cerebrum roborat, emplaſtri modo adhibitum, atque etiam ipſum ventriculum reliquaſq; partes neruoſas, Cerati modo, tertia parte ceræ admiſta, atque ſic geſtatũ diutius, & ſubinde renouatum, frigiditatem è quacunque corporis parte elicit. Calida eſt ſecundo gradu, humida primo.

olochcopalli. opalcahuiel.

Gomara in Mexicana Hiſtoria duo Copalis genera facit; alterum rugoſum, quod Xolochcopalli vocari dicit, molle, Thuri ſimile: alterum, multò præſtantius, Copalcahuiel, quod plerique myrrham exiſtimarunt. Vulnerata arbore guttatim ſtillat liquor albus, qui ſtatim concreſcit.

* Qui plura de Orientali Anime volet, legat noſtras annotationes in cap. 8 lib. 1. Hiſtoriæ Aromatum. Nobilioris illius Orientalis Anime fragmento, quod aliquot vncias pendebat, donatus ſum ante

bien-

biennium à doctiſſimo Hugone Morgano Pharmacopola Londinenſi.

Refert Fragoſus, in India Occidentali arborem inueniri Toçotguebit, id eſt, lignum deſiderij ſeu exoptatum, dictam, Populo ſimilem, ſummi candoris, cuius materies, ob candorem, læuorem, & ſplendorem, ſummè expetebatur ad idola fabricanda. Sub cuius cortice naſcitur gummi ſeu Reſina, Thuri noſtro ſimilis, ſed candidior, & minoribus fragmentis, quo iſtic vtuntur, vt nos Thure. Toçot-guebit.

Tacamahaca.

DEFERTVR *item ex Noua Hiſpania, aliud gummi ſeu reſinæ genus, ab Indis* Tacamahaca *vocatum, quod nomen apud Hiſpanos retinuit. Colligitur vulnerata arbore, magna vt Populus, admodum odorata, cuius fructus ruber eſt, Pæoniæ ſeminis modo.* Tacamahaca.

PLVRIMVS *huius vſus eſt apud Indos, præſertim in tumoribus omnibus: nam eos mirabiliter reſoluit, maturat, & tollit, vti etiam omnes dolores ab humoribus frigidis & flatulentis prouenientes.* Tacamahacæ facultates.

COLORE *eſt* Galbani *(nec deſunt qui idem eſſe putent) vnguibus albis, vti Ammoniacum, odore graui, atque etiam ſapore, ita vt prunis iniecta, & naribus admota, mulieres vteri ſuffocatione laborantes ilico liberet. Vmbilico emplaſtri modo impoſita, vterum ſuo loco retinet: atque huius vſus adeo mulieribus eſt familiaris, vt ab eis maxima ex parte abſumatur, quandoquidem efficacia experiantur eius remedia, cùm in vteri ſuffocationibus, tum in roborando ventriculo. Nonnullæ delicatiores ambarum & moſchum addunt. Maximè vtilis eſt, ad reſoluendos & tollendos omnes dolores, ab humoribus frigidis & flatulentis prouenientes, emplaſtri modo adhibita: Eiuſdem eſt efficacia in tumoribus frigidis, quoniam eos reſoluit, maturat, & abſumit ilico. Non liqueſcit, ſed ita tenaciter ſemper adhæret, vt auferri, niſi opere abſoluto, non poſſit.*

EXPERIMENTO *comprobatum eſt, qualeſcun-*

que deſluxiones reprimere, linteo exceptam, & ad vtramque aurem, aut eam ad quam ſit deſluxio, adpoſitam. Temporibus impoſita cerati modo, deſluxum in oculos, aliasq́; faciei partes detinet. Dolorem dentium ſedat, dentibus, etiam corruptis, impoſita: atque ſi hac dens corruptus vſtuletur, prohibet ne corruptio longiùs ſerpat. Pectori & humeris vt emplaſtrum impoſita, dolores eorum finit.

Emplaſtrum ſtomachicum.

E x *ea, ſtyracis tertia parte, & ambari momento, ſit emplaſtrum ſtomacho longè vtiliſſimum: ſiquidem eum roborat, appetitum ciet, concoctionem iuuat, & flatus diſcutit. Eodem modo cerebro impoſita, eum roborat, & dolores aufert. Magnæ eſt efficaciæ, in doloribus coxendicis, & omni articulorum morbo, præſertim ſi ab humoribus frigidis aut mixtis proueniant: quoniam eius reſolutio adſtrictionis particeps eſt, qua de cauſa mirum in modum partes roborat.*

S o l a, *iuncturarum aut neruorum vulneribus impoſita, ea curat: nam ſtatim ſuppurat & ſpaſmum prohibet. ego tertiam partem ceræ admiſceo, quoniam faciliùs inducitur.*

I n *ſumma, adeo celebris eſt eius vſus, vt plebs ad qualemcunque dolorem aliud remedium non norit, modò non ſint inflammationes admodum calidæ: ſed & in his admodum vtilis eſt, in morbi declinatione, ad diſcutiendum qui ſupererat humorem. Calida eſt initio tertij gradus, multæ adſtrictionis particeps, & ſicca in ſecundo.*

Caraña.

Caraña.

E x *Continentis parte interiore, per* Carthaginem & Nomẽ Dei, *defertur reſina colore* Tacamahacæ, *ſed ſplendidior, liquidior, ac denſior, lingua* Indica Caraña *dicta, quod nomen etiam apud* Hiſpanos *retinuit, odore* Tacamahacæ, *ſed grauiore. Pinguis eſt & oleaginoſa, ideoq́; tenax ſine*

multa

multa adglutinatione & colliquatione. Medicamentum nouum eſt, quod decem annis elapſis primùm huc illatum eſt.

Ea vtuntur Indi in tumoribus & omnis generis doloribus. Ad eoſdem morbos laudatur, quos Tacamahaca curare ſolet, & minore temporis ſpacio vires ſuas exerit: ſic vt quos Tacamahaca non curarit, Caraña ſanet. Exemplum vidimus in eo, qui ob humeri cruciatus, iam multo tempore brachium mouere non poterat, tametſi Tacamahaca vſus eſſet: ſed poſtquam Caraña vti cœpit, triduo ſanitati reſtitutus eſt. Carañæ facultates.

Mira eſt eius vis in iuncturarum doloribus: nam impoſita, facilè eos curat, modò nulla ſit calidorum humorum influxio. Tumores inueteratos diſſoluit, defluxiones humorum frigidorum aut mixtorum ſiſtit: ad quoſuis neruorum & cerebri dolores valde vtilis: Vulneraq́ recentia, neruorum præſertim & iuncturarum nullo alio admixto medicamento ſanat. Defluxiones in oculos & alias partes reprimit, ad aures atque temporibus impoſita. Excedit ſecundum caloris gradum. Colligitur vti ſuperiores, vulneratis arboribus.

Sed ex eadem Carthagine noui regni prouincia, allata ad nos eſt Caraña quædā purior, & Balſami modo limpida, ſuperiore multò præſtantior, vtilior, & odoratior. Caraña purior

Oleum Cicinum.

Gelisco nouæ Hiſpaniæ prouinciæ, oleum ſeu liquor quidam adſertur, cui, oleum ficus infernalis Hiſpani nomen indiderunt, eo quòd ex arbore cùm fructu, tum foliis ſimili Ricino, ſed in maiorem altitudinem, ob ſoli vbertatem, excreſcente, elicitur. Oleum ficus infernalis.

Eadem vero ratione hoc oleum Indi eliciunt, quam docuit Dioſc. lib. 1. cap. 30. hoc eſt, contuſo ſemine, deinde in aqua cocto, poſtremùm oleo innatante cochlearibus excepto. Oleorum eliciendorum ratio.

Hæc eliciendorum oleorum ratio è ſeminibus & fructibus, Indis admodum familiaris eſt, quippe qui nullam expreſſionem norint: ſed etiam hoc oleum eo modo quàm expreſſione facilius elicitur.

Olei cicini facultates.

MAGNIS *viribus pollet iſtud oleum, veluti experientia, & multo eius vſu comprobatum eſt, cùm in India, tum in his regionibus. Omnes morbos ab humoribus frigidis prouenientes ſanat: omnes tumores diſſoluit, flatusq; diſcutit, præſertim ventris, eamq; ob cauſam non modo in Anaſarca vtile, ſed in omnibus hydropiſis generibus, ſi venter eo inungatur, & aliquot guttæ vino aut alio liquore commodo exceptæ ſorbeantur, etenim aquas euacuat, quod etiam minore noxa facit, clyſteribus iniectum. Ventriculum frigidis humoribus & flatibus liberat: & coli doloribus vtile, ſi partes affectæ eo inungantur, & aliquot guttulæ ſumantur. Efficacius ſubuenit Ilei doloribus, vt experientia nos docuit. Dolores iuncturarum, modo à cauſa non admodum calida proueniant, tollit, humorem euacuando, ſi aliquot huius olei guttæ pingui iure gallinæ diſſolutæ ſumantur. Partes corporis contractas, ſi eo inungantur, curat, neruos emolliendo, & extendendo. Stomachum, vterum, & lienem obſtructionibus liberat inunctione. Aluum puerorum emollit, illito toto ventre, atq; ventris animalia pellit, maximè ſi eius vna aut altera gutta è lacte aut iure pingui propinentur. Ad pſoras & vlcera capitis manantia valet: prodeſt aurium doloribus, & omnibus cutis vitiis, varosq; mulieribus plerunque infeſtos illitu expurgat.*

CALIDVM *eſt initio tertij gradus, humidum ſecundo.*

RICI-

RICINVS AMERICVS.

Jatropha Curcas L.

Ricinus communis.

Hoc Ricini genus ego vidi, quod ante aliquot annos ex America adferri cœpit, vulgari paulo maius: cuius operimentum ſeu ſiliqua illa triangula quæ ſemina continet, tuberculis aſperis non eſt obſita, vt in vulgari; ſed læuis & cinerei coloris. Ipſum granum ſiue ſemen vulgari ſimile, nigrũ tamen & nõ maculoſum vt illud, mirifica (vt aiunt) purgandi facultate præditum: nam etiamſi dimidia tantum vnius grani pars ſumatur, valenter ſupernè & infernè purgare referebat qui mihi dabat, & Curcas iſtic ab incolis vocari.

Et quandoquidem in ricini mentionem incidimus, videre memini, dum Hiſpanias peragrarem, circa Malacam, & Calpen ad fretum Herculeum aliiſque maritimis Bęticę locis, Ricini plantas craſſitudine humana, altitudine verò trium hominum, multis prægrandibus ramis brachiatas inſtar aliarum arborum: hi rami (multis enim annis durat arbor) tertio aut quarto quoque anno putari ſolent. Exactiſſimè ſane conueniebant Dioſc. deſcriptioni. Refert etiam Bellonius lib. 1. obſeruat. cap. 18. magnas in Creta inſula Ricini arbores ſe obſeruaſſe. An vero his ſimilis ſit ea arbor quæ Curcas Americorum profert, plane ignoro, cum is qui inde fructum eum attuliſſet, arboris formam deſcribere non poſſet, & eum ſiccum, qualem hîc exhibeo, duntaxat viderim.

Bitumen.

Bitumen.

In Cuba inueniuntur fontes iuxta littus maris, Bitumen nigrum manantes, veluti pix, grauis odoris, quo Indi in morbis frigidis vtuntur. Hiſpanis ſeruit picandis nauibus, quia pici nauali ſimilis eſt, ſed ſeuum admiſcent, vt melius induci poßit. Veterum Naphtham eſſe puto, cuius duos fontes Babylone inueniri Poſidonius refert, albæ & nigræ.

Naphtha.

Bituminis facultates.

Nos eo Bitumine vtimur in vteri morbis, quòd eum ſuffocatione liberet, naribus admotum, aut vuluæ inditum.

Calidvm eſt in ſecundo gradu, & humidum in primo.

Ambarum.

Ambar griſeũ.

Nvnc mittit nobis Florida noui orbis prouincia Ambar quod vocant Griſeum, idq; in littus eiectum inuenitur à Canaueral ad promontorium vſque D. Helenæ.

Ambar bitumen eſt.

Varia eſt circa eius originem opinio: ſed veriſſimum eſt, Bituminis genus eſſe ex fontibus in alto mari manans, quod aëri expoſitum, ilico denſatur, vt ſolent pleraque, quæ ſub marinis aquis tenella & mollia ſunt, at aqua exempta, durantur, vt Corallium, Succinum.

Solvs Simeon Sethi & Aëtius inter Græcos eius meminerunt, è quibus prior, Bituminis modo è fontibus ſuis manare aſſerit, peßimũq; id eſſe quod à piſcibus deuoretur.

Ambar nõ eſt ſperma Balenæ.

Inde conuellitur eorum opinio, qui Balenarum ſperma eſſe aſſerunt, ex eo decepti, quòd interdum in Balenarum ventriculis inueniatur, quæ illud aquis innatans nonnunquam deuorant, alimentum eſſe exiſtimantes.

Vervm eſt, meo tempore Balenam circa Canarias quas fortunatas inſulas putant, captam, in qua inuentæ ſunt plus quàm quatuor Ambari libræ: poſtea tamen infinitas Balenas cum ſuis catulis interfecerunt, ſed nihil Ambari in eis inuentum eſt.

Non deſunt qui Ambar ex fructu quodam ad maris littus naſcente fieri dicant, qui Aprili & Maio menſibus matureſcit, & odoratus eſt, quem decidentem vorant Balenæ, quaſi fructus in alimentum cedens, aliud quàm ſanguinem & carnem generare poſſit.

Optimi delectus eſt, vt nonnihil ad rubedinẽ tendat, album non æquè bonum, nigrum deterrimum. Ambari delectus.

Excalfacit, reſoluit, roborat, quocunque tandem modo applicetur: nam calidi eſt temperamenti & ſicci, cum pinguedine quadam, quæ illi facultatem emolliendi tribuit.

Variæ ſunt Ambari facultates: nam cum oleo florum mali Arantij ſiue Aſſyrij in calente mortario permixtum, & vnguenti modo capiti illitum, illius dolorem leuat, cerebrum roborat & neruos, & frigidos qui infarcti ſunt humores reſoluit: ad eadem efficax, emplaſtri modo cum Alipta muſcata aſſiduè geſtatum. Ambari facultates.

Eius ſolius, aut cum moſcho & ligno aloës permixtæ olfactu, cerebrum roboratur, memoria augetur, ſpiritus vigor & cordis vires reficiuntur: ideoq; in peſtis contagiis eius odor adprime vtilis eſt, nec minus his qui frigidis defluxionibus vexantur, conuenit, ſi capitis tegmina atque etiam cubiculum vbi dormiunt, per hiemem eo ſuffiantur.

Maxime prodeſt ſenibus, quòd illorum ſpiritus vegetet, cor & cerebrum roboret, & craſſos lentoſq; humores quibus plurimùm abundant, extenuet, ſiue cibis indatur, ſiue veſtes ſuffiantur, ſiue cerebro cordiſq; regioni applicetur, ſiue vino, quo ſibi faciẽ & manus abluũt, permiſceatur.

Scobi magnetis, galbanoq; miſcetur, & emplaſtri modo mulierum vmbilico impoſitum, vterum ſuo loco retinet, & reliquos eius morbos profligat: eius autem aſſiduus odoratus prodeſt vteri procidentiis, ſuffocationibus verò, in

Liquid-

Liquid-ambar diſſolutum, & xylo exceptum, vteriq́; oſ inditum.

Catapotia pro ſterilibus.

STERILITATI *à frigidis humoribus orta, hac cōpoſitione mederi ſoleo, quæ recipit Ambari partes duas, raſuræ eboris tenuiſſimè tritæ vnam, pulueris ligni aloës partem dimidiam, cum algaliæ momento fiunt catapotia, quorum tria pendentia drachmam vnam ſingulis triduis dabuntur, & emplaſtrum vmbilico, peſſum vteri colo imponetur, purgatis tamen prius vti decet.*

Emplaſtrum ex ambaro.

EX *eo, alypta moſchata, & ſtyrace fit emplaſtrum ſcuti forma, quod ſtomacho adpoſitum, eum doloribus liberat & excalfacit.* Catapotia alia. *Ex eadem maſſa factæ pilulæ, & mane ſumptæ, flatus diſcutiunt, concoctionem iuuant, & appetentiam excitant, idem præſtat ex vino odorifero mane ſumpta hæc maſſa.*

TRITVM *ambar & cera lutea exceptum, cordis regioni vtiliſſimè imponitur, ad ſedandos dolores à flatibus aut alia quauis cauſa (modo calida non ſit) prouenientes.*

EADEM *ratione qua ſenibus, melancholia laborantibus etiam conuenit, & paralyticis, ſi eo aut eius mixtura ſuffiantur, aut cerebrum, totaq́; ſpina eo inungātur: etenim Ambar præ cæteris medicamentis neruos & cerebrum roborat. Quinetiam epilepticis fumus illius, naribus exceptus, conuenit, ſiquidem eos excitat, &, ſi aſſiduè id odorentur, non tam facilè, neque tam vehementer eo morbo corripiuntur.*

Ambar inebriat.

ILLVD *admiratione dignum, quod Simeon Sethi ſcribit. Si quis Ambar odoretur antequam vinum bibat, eum veluti ebriū ferri, ſi verò initiatur vino, maximè inebriare.*

Liquid-ambar, & eius oleum.

RESINA *quam* Liquid-ambar, *& oleoſum quiddam, quod oleum de* Liquid-ambar *vocamus, ad nos ex*

Hiſpa-

Hiſpania noua adferuntur, vtrumque odoratiſſimum, præſertim oleum, quod delicatioris & ſuauioris eſt odoris.

Est *verò Liquid-ambar reſina collecta per inciſionem ex arboribus vaſtæ magnitudinis, pulchris & ramoſis, cuius folia hederaceis ſimilia ſunt, Ocoçol Indi vocat, cortice craſſo, cinereo, qui inciſus aut vulneratus craſſum Liquid-ambar eiaculatur, cui cortex comminutus, odoris cauſa admiſcetur, vt ſcilicet ſuauius & diutius ſpiret in ſuffitibus.* Liquid-ambar. Ocoçol.

Vbi *naſcuntur eiuſmodi arbores, fragrantiſſimus eſt aëris odor, adeo vt Hiſpani primum eò appellentes, iſtic aromata naſci, atque adeo eas aromatiferas eſſe arbores exiſtimarent.*

Tanta *quantitate in Hiſpaniam infertur Liquid-ambar, vt mercium vicem suppleat, vtribus & doliis eo impletis: eo etenim hic vtimur in ſuffitibus, odoramẽtis, paſtillis, Styracis liquidæ loco, cuius odor proximè ad hunc accedit: adeò autem validus eſt, vt celari, etiam ſuffitibus nõ additum, non poſſit, & totas ædes, ſi eius ſit copia, atque adeò plateas ſuo odore impleat.*

Plvrimvs *in medicina eius vſus eſt: nam calfacit, roborat, reſoluit, & anodinum eſt. Cerebrum, per ſe illitum, aut aliis aromatibus admixtum, roborat, & doloribus liberat, omnigenoſq; dolores à cauſa frigida, vt emplaſtrum impoſitum, mitigat. Ventriculo adprimè vtile, ſtomachici modo adhibitum: etenim ipſum roborat, concoctionem iuuat, digerit, concoquit, & appetentiam excitat.* Liquid-ambar facultates.

Cvm *Styracis, Ambari, & Moſchi momento mixtum emplaſtri conſiſtentia, & ſcuti forma ſuper alutam extenſum, omnibus prædictis morbis maximè prodeſt, eiuſq; emplaſtri ob inſignes facultates in hac vrbe laus eſt. Calidum in fine ſecundi gradus, humidum in primo.*

Ex *eo recèns collecto, & eo loco poſito, vt per ſe tenuior*

eius

Oleum de Liquid-ambar.

eius ſubſtantia ſtillare poſſit, oleum quod de Liquid-ambar *nuncupant, elicitur, multo perfectiſsimum, eoq́ longè ſuauius. Sunt qui expreſsione etiam eliciant, vt maiorem quantitatem colligant: nam chirothecis imbuēdis plurimum abſumitur.*

Eius facultates.

V T I L E *eſt medicamentum ad pleroſque morbos frigidos; nam calfacit, reſoluit, & omnem tumorem emollit: itaque vteri tumoribus, obſtructionibus prodeſt, menſesq́ prouocat. Calidum ferè in tertio exceſſu.*

S C I E N D V M *tamen eſt, pleroſque hoc ex India inferre non perinde bonum, quoniam è ramis eius arboris com minutis & coctis, pinguedinem innatantem colligunt, venduntq́ pro legitimo.*

E I V S *arboris pampini & ſummitates in faſciculos collecti veſtibus & ſtragulis, ab Indis inſeruntur, odoris gratia, in eumq́ vſum, Hiſpanis etiam vendunt.*

Balſamum.

Balſamum.

L A V D A T I S S I M V S *ille liquor, qui, ob excellentes & mirabiles effectus,* Balſamum, *ad veri Balſami (quod in Aegypto naſcebatur) imitationem, nuncupatur, in* Hiſpania *noua elicitur ex arbore Punica malo maiore, cuius folia vrticæ ſimilia, ſerrata & tenuia ſunt, Indi Xilo [Gomara Zilo] vocant.*

Balſami extrahendi duplex ratio.
Prior.
Altera.

F I T *autem duobus modis. Vno, multis inciſuris vulnerato arboris cortice, qui tenuis eſt, è quibus liquor emanat, tenax, ſubalbidus, excellentiſsimus & perfectiſsimus, ſed adeo pauca quantitate, vt ad nos non inferatur. Altero, Indis admodum familiari, in eliciendis ſuccis ex quauis arbore. Ramos atque etiam truncos arboris aſſulatim & minutim conciſos, in lebetem ampliſsimum iniiciunt, multa deſuper adfuſa aqua: bulliunt omnia & feruent quantum ſatis eſſe putant, igne ſublato frigeſcere ſinunt, & conchiliis*

oleum

oleum ſupernatans colligunt. Id verò eſt, quod in has regiones inuehitur, & quo vulgo vtimur, colore ex nigro rubente, odoris ſuauiſſimi. Vaſculis argenteis, vitreis, ſtanneis, aut fictilibus vitratis aſſeruatur, aliam omnem materiem penetrans.

In medicina huius vſus receptus eſt, non nuperrimè, ſed ſtatim eo ferè tempore quo Hiſpania noua nobis patefacta eſt: nam cùm Hiſpani Indos ſua vulnera hoc ſucco glutinare animaduerterent, illos ſtatim imitari cœperunt.

Cvm primùm in Hiſpaniam illatum eſt, ob eius inſignes facultates magna fuit, vt decet, æſtimatione: eius vncia nunc viginti, nunc decem ducatis æſtimabatur; at nunc temporis eius libra non pluris, quàm tribus aut quatuor ducatis æſtimari ſolet. Romam primùm delatum, eius vncia centum ducatis væniit: poſtea, tanta eius quantitate illata, vileſcere cœpit, & etiam gratis quodammodo dari, vt ſolet in rerum abundantia ſiue raritate plerumque contingere. Nam cùm magno væniret, omnes eius virtutes admirabantur atque requirebant: poſtquam verò eius imminutum eſt precium, non æſtimatur, cùm tamen idem Balſamum ſit quod fuit cum centum ducatis vncia venderetur. *Balſami æſtimatio.*

Et ſanè, licet nihil aliud nobis intuliſſent Indiæ, quàm hoc mirabile Balſamum, Hiſpanorum tamen labor in illis inueſtigandis non inutilis exiſtimandus eſt: etenim iam multis annis periit id Balſamum, quod in Aegypto naſci ſolebat, nec vſquam gentium amplius inuenitur: idcirco nobis Deus opt. max. eius loco Balſamum nouæ Hiſpaniæ dedit, quod meo iudicio inferius non eſt Aegyptiaco, ſi mirabiles eius effectus & vtilitates conſideremus.

Trifariam verò in medicum vſum recipitur: nam aut interius aſſumitur, aut exterius inducitur, aut medicamentis chirurgicis admiſcetur. *Balſami triplex vſus.*

Interius aſſumptum.

INTVS *aſſumptum mane ieiuno ventriculo, aſthmaticis vtile eſt, & veſicæ doloribus: menſes etiam ciet, vt & peſſi modo ſubditum. Eius quatuor aut quinque guttulæ vino aut aqua roſacea in cochleari exceptæ & diluculo ſenſim in guttur inſtillatæ, ſic vt linguam nō contingant (nam Balſami ſapor diutius in ore hærens forſitan nauſeam etiam moueret) veteres ſtomachi dolores finiunt, eumq́ roborant, coloremq́ commendant & anhelitum. Iocinori prodeſt, obſtructiones aperit, atque iuuentam conſeruat. Magnæ exiſtimationis vir mihi probè notus, ab eius vſu nullos dolores ſenſit, & tametſi ſenex, tam validus eſt, vt iuuenis videatur. Phthiſicos leuat, & ſterilium vterum expurgat, peſſi modo adhibitum.*

Foris additum

FORIS, *calidum cum plumula illitum, omnes cruciatus ex humoribus frigidis prouenientes tollit, præſertim ſi linteum Balſamo delibutum adponatur. Tumores œdematodes diſcutit & abſumit: quamlibet corporis partem roborat. Capiti illitum, cerebrum reficit & fouet, omnemq́ humorem noxium abſumendo, dolores tollit. Paralyticis ſuccurrit, cerebro, ceruice, ſpina, & ea parte quæ paralyſi tētata eſt, inunctis: eadem ratione, ad omnes neruorum morbos & contractiones vtile eſt. Stomacho illitum, eum roborat, concoctionem iuuat, & flatibus obſtructionibusq́ liberat, ſicuti & Lienem, quem etiam emollit. Nephritidem, nec non ventriculi dolores à cauſa frigida aut flatibus ortos, calidum loco dolenti impoſitum ſedat: idem præſtat pani calido inditum, ſicq́ adpoſitum. Vrinam ciet & expellit illitum. Summè laudatur in articulorum doloribus, præſertim coxendicum, quòd omnem duritiem & tumorem reſiduum diſcutiat.*

Cheirurgicis medicamentis inditum.

CHEIRVRGICIS *remediis inditum, valdè vtile eſt: & quia moleſtum eſſet omnia enumerare, eius iudicio*

ea relinquo, qui eo vtetur, vt id ſcilicet aliis medicamentis commiſceat, quæ ad rem vtilia eſſe iudicabit. Vulgare ſanè admodum eſt eo in recentibus vulneribus vti; nam ſtatim ea ſine ſuppuratione glutinat, quinetiam in iis vtile, vbi contuſio adglutinationem impedit; quòd ſtatim digerat, & reliqua præſtet quæ ad vulneris vſque glutinationem neceſſaria ſunt, vt non abs re Pauperum cheirurgia cenſeri poſsit: eaq́ʒ de cauſa paucæ ſunt in hac vrbe ædes, in quibus non ſeruetur Balſamum. Neruorum, iuncturarumq́ʒ vulnera præ reliquis medicamentis ad cicatricem perducit, contractionemq́ʒ prohibet. Capitis vulnera curat, modò cranium illæſum ſit: ſic etiam omnia recentia vulnera in qualibet corporis parte, modò ſint ſimplicia. Antiqua vulnera, per ſe, aut cum alio vnguento impoſitum, mundificat, & ad cicatricem perducit. In diuturnis febribus, ſpina eo calente inuncta dimidia hora ante paroxiſmum, & ilico quinque aut ſex guttis eius in vino ſumptis modo prædicto, horrores diſcutiuntur, ſi ter aut quater id remedium repetatur.

G V S T V *eſt acuto, & aliquantulum amaro: vnde colligere licet, adſtrictionis particeps eſſe, calidum & ſiccum in ſecundo gradu.*

N V N C *ex noui orbis continenti magna quantitate inferri cœpit Balſamum per inciſionem extractũ ex arboribus iis ſimilibus, quæ in noua Hiſpania naſcuntur, vbi Balſamum decoctione colligitur. Sunt autem eæ arbores vaſtæ magnitudinis, & ad radicem vſque ramoſæ, duplici ſeptæ cortice, altero craſſo Suberini modo, altero tenui, interno, materiem arboris amplectente. Ex eo quod inter vtrumque corticem eſt ſpatio, inciſione Balſamum educitur, alba limpidiſsimaq́ʒ lacryma ſuauiſsimi odoris, qui inſignes eius facultates ſtatim prodit. Et certum eſt eius guttulam potiorem eſſe, alterius quod decoctione extrahitur libra,* Balſamum purius. Balſami alteris historia

tametſi miraculoſos eius viderimus effectus.

mi fru- H V I V S *fructus (qui penes me eſt) exiguus pro arboris magnitudine: etenim ciceris aut Piſi grano maior non eſt, amari guſtus aliquantulum, incluſus extrema ſiliqua anguſta, digitum longa, alba, & tenui. Eo fructu ſeſe ſuffiũt Indi, ad capitis dolores & defluxiones.*

Reſina abiegna.

ia Balſa- cultati- rædita. I B I D E M *etiam colligitur liquor ſiue reſina, quam abiegnam vocãt, ex arboribus ſpuriis, quæ neque Pinus, neque Cupreſſi dici poſſũt, ſed Pino altioribus, & Cupreſſi modo rectis. In harum arborum cacumine veſiculæ quædam enaſcuntur nunc magnæ, nunc paruæ, quibus confractis guttatim ſtillat liquor admirandus, quem Indi diligenter conchis excipiunt, ſed tanto labore & moleſtia, vt multi viri exiguam admodum quantitatem ſingulis diebus cogant.*

E I V S *vſus eſt in omnibus ad quæ Balſamum conuenit: ſiquidem vulnera optimè curat, dolores ex materia frigida & flatulenta progenitos mitigat. Vtilis item eſt ſtomachi vitiis ab humore frigido aut flatibus, ſumpta ex modico vino albo, vt in Balſamo edocuimus.*

Reſina Carthaginenſis.

ia Cartha is, & eius tates. N V N C *etiam nobis mittit Carthago noui orbis prouincia reſinam quandam puriſſimam & odoratiſſimam, abiegna aut Terebinthina Veneta multò præſtantiorem, iiſdem facultatibus ſeu maioribus præditam, quàm ſit ſelectiſſima Terebinthina. Experientia docuit, vtiliter iniici neruorum, articulorum, pedumq́; vulneribus, & antiquis vlceribus: magno etiam commodo, ea elota & præparata matronæ ſibi faciem oblinunt.*

Tabaco.

P L A N T A Tabaco *antiquitùs in vſu fuit Indis, Hiſpaniæ præſertim nouæ accolis, ad vulnera curanda. Paucos*

ante

ante annos in Hiſpanias delata, magis ad ornandos hortos, quàm ob eius facultates: nunc verò multò celebrior eſt ob facultates, quàm propter elegantiam.

NOMEN *legitimum apud Indos eſt* Picielt*: nam* Tabaco *nomen ab Hiſpanis illi inditum, ab inſula quadam eius nominis, vbi frequentiſsima naſcitur.* Picielt. Tabaco

MAGNA *altitudine aſſurgit, & interdum malum Aſſyriam, quam Limonem vocãt, æquat, caule recto, multis prægrandibus ramis brachiato: folio mali Aſſyriæ ferè, ſed ampliore veluti Oxylapathi, colore viridi dilutiore, & aliquantulum hirſuto, vti tota planta eſt. Florem fert in ſummis ramis Campanulæ modo, cãdidum, medio purpuraſcentem, quo decidente ſuccedunt veluti capitula papaueris nigri, quibus continetur ſemen valde exiguum, colore ex cinereo nigricante. Radix craſſa eſt & multifida, & lignoſa, intus crocea & amara, quæ facilè cortice ſuo delibratur: non intelleximus tamen aliqua facultate præditam eſſe.* Tabaco ria.

NASCITVR *pleriſque Indiæ locis, humidis præſertim & vmbroſis, & exculto leuiq́; ſolo. Seritur omni tempore: cùm verò prodiit, à frigore præſeruanda eſt, & ſecundum parietes plantanda ad eorum ornatum: ſiquidem toto anno viret, Citriorum modo.* Tabaco les.

FOLIORVM *duntaxat eſt vſus (tametſi eorum defectu quidam ſemine vtantur) eaq́; vt aſſeruari poſsint, filo traiecta in vmbra ſuſpenduntur & ſiccantur; deinde iis, aut integris, aut in puluerem tritis, vtuntur.*

CALIDA *& ſicca eſt in ſecundo gradu: itaque calfacit, reſoluit, mundificat & aliquantulum adſtringit, vt ex ſequentibus facultatibus indicare licebit.*

FOLIA *huius plantæ calefacta & impoſita, præſens in Cephalea & Hemicrania ſunt remedium, ſi morbus ex cauſa frigida aut flatibus ortus ſit: ſæpius verò ſunt repeten-* Tabaco fa tates varia.

da donec morbus tollatur: ſunt qui caput oleo florum mali arantij prius inungant. Idem remedium rigidis ceruicibus ſiue Tetano vtile eſt, & in totius corporis doloribus ab eadem cauſa ortis.

DOLORES *dentium à cauſa frigida non modò finit, dente prius deterſo aliquo linteo eius ſucco delibuto, & pilula ex eius folio confecta denti indita, ſed etiam, ne corruptio ſerpat, prohibet.*

PECTORIS *vitiis, tuſſi veteri, aſthmati, & ſimilibus ex frigido humore ortis morbis, foliorum decoctum ex aqua, & eclegma ex eius decocto, vtilia ſunt. Serapium ex ſaccharo & foliorum eius decocto paratum, paucaq; quantitate ſumptum, putres humores pectoris eiicit. Aſthmaticis interdum fumus eorum ore exceptus opitulatur: ſed neceſſarias euacuationes præcedere opus eſt, ſi mora ferri poſſit.*

...pium ex ...aco.

SVB *cineribus calefacta folia, & ſordida non excuſſis cineribus, calidaq; ſæpius impoſita, ventriculo perfrictionibus & flatibus laboranti auxilio ſunt. Viridia folia alij manibus oleo inunctis confringunt, & ſic imponunt. Ventriculi & Lienis obſtructionibus folia pauxillo aceto intrita, diuq; illita vtilia ſunt; quibus deinde folia calefacta, aut lineus pannus ſucco foliorum calenti intinctus, ſuperimponuntur. Foliorum defectu, puluis communi vnguento obſtructiones aperiente excipitur, & pars obſtructa, aut tumore affecta diu inungitur.*

...ditatibus ...triculi.

INDICÆ *mulieres valde commendant in puerorum, & etiam grandiorum ſtomachi cruditatibus: nam ventre inferiore prius inuncto oleo lucernarum, & foliis ſub cineribus calefactis, altero ventriculi regioni, altero tergori qua ventriculum ſpectat, poſitis, eas concoquunt, & aluum emolliunt, ſi quoties opus erit renouentur. Latas & teretes ventris tineas expellit foliorum ſuccus cum ſaccharo coctus,*

&

& depuratus, pauca quantitate ſumptus: vmbilico tamen etiam imponendum ſolium tritum, & aluus deinde clyſtere eluendus.

NEPHRITICIS *doloribus, folia ſub cineribus, vt antè, calefacta, & quàm calidè fieri poteſt adpoſita, magnum adferunt leuamen, idem remedium quoties opus erit repetendo. Commodè etiam clyſteribus iniicientur, atque etiam fomentationibus, & emplaſtris admiſcebuntur.* Nephritidi.

I N *ſuffocationibus vteri, folia probè calefacta, & vmbilico, vteriq́ regioni impoſita, præſens adferunt remedium: quòd ſi (vt fit interdum) animi deliquium ſubſequatur, fumus illorum naribus obiiciatur, ilico liberabitur: quod remedium Indicis mulieribus adeò vulgare eſt, vt ea de cauſa Tabaci folia diligenter adſeruent & magni faciant. Sunt verò qui odorata vmbilico prius admouent, deinde folium. Maximè autem conferunt aut Tacamahaca, aut oleum de Liquid-ambar, aut Balſamum, aut Caraña, aut ex his omnibus emplaſtrum conſtans, & in vmbilico aſsiduè geſtatū.* Vteri ſuffocationi.

ARTICVLORVM *doloribus (modò humores frigidi ſint, vel ſaltem non nimium calidi) efficaciſsimè folia calida adhibentur, aut eorum ſucco pannus lineus intinctus: etenim humores reſoluunt & digerunt, ideoq́ etiam tumoribus œdematodis foliorum ſucco calido prius elotis, vtiliſsimè imponuntur.* Articulorum dolori.

PERNIONES *ſanare, ſi ter aut quater huius plantæ foliis fricentur, deinde pedes & manus aqua calida cum ſale abluantur, experientia docuit.*

VENENIS, *& toxico pernicioſiſsimo, quo Cannibales ſuas ſagittas illinunt, reſiſtere, paucis abhinc annis experti ſunt nonnulli: nam antè, ſublimatum vulneribus inſpergere ſolebant. Toxici autem vires infringere hac ratione ſciuerunt Hiſpani.* Tabaco alexipharmacū eſt.

Occaſio experiendi Tabaci aduerſus venena.

Contigit vt quidam Cannibales in ſuis cymbis ad D. Ioannem de portu diuite nauigarent, Indorum, atque etiam Hiſpanorum (ſi quos reperiſſent) telis ſuis venenatis conficiendorum cauſa. Eò appellentes, Indos & nonnullos Hiſpanos conficiunt, pleroſque autem vulnerant: cùm verò ſublimato carerent, à quodam Indo edocti ſunt, vt Tabaci ſuccum expreſſum ſuis vulneribus imponerent, & ipſa deinde folia trita: ſedati ſunt ilico dolores, & ea ſymptomata quæ huiuſmodi venena ſubſequi ſolent, venenum ſuperatū, vulnera deinde curata. Ex eo, foliis huius plantæ aduerſus venena vti cœptum eſt. Rex ipſe Catholicus, eius vires experiri volens, cani vulnus infligi iuſsit in gutture, & toxico, quo venatores vtuntur, illini, & paulo pòſt foliorum Tabaci ſuccum ſatis copiosè inſtillari, & ipſa folia trita ſupra vulnus ligari: liberatus eſt canis non ſine omnium admiratione.

Carbunculis.

Eodem modo venenatis peſtiferisq́; carbunculis impoſita, cruſtas inducunt, deinde curationem adferunt: & ad ictus morſusq́; virulentorum animalium præſens ſunt remedium.

Recentibus vulneribus.

Recentibus vulneribus impoſita, ilico ſanguinem ſiſtunt, eaq́; glutinant: quòd ſi maiuſcula ſint, vino prius eluentur, & labiis vulnerum coniunctis, ſuccus foliorum inſpergetur, & ipſa folia trita ſupra vulnus alligabuntur: poſtridie reliquisq́; ſubſequentibus diebus idem ordo ſeruabitur, victusq́; ratio neceſſaria.

Gangrænis.

Vetera vlcera, Gangrænasq́; ſuccus inſtillatus, & folia trita impoſita detergent, curant, & ad cicatricem perducunt, purgato videlicet prius corpore ex medici conſilio, & miſsione etiam ſanguinis, ſi neceſſaria ſit, facta: deinde obſeruata quæ conuenit victus ratione.

Animalium vlceribus.

Porro non modò in hominibus eiuſmodi vlcera curare, ſed etiam in animalibus ipſa experientia docuit: nam per

per vniuerſam Indiam frequentia vlcera vaccas, boues, & alia animalia infeſtant, quæ facilè ob regionis humiditatem extremam putreſcunt & vermibus ſcatent: quibus ſolebant inſpergere ſublimatum, melioribus remediis deſtituti: ſed cùm magno iſtic væneat, plerunque quod vlceribus inſpergebatur, pluris conſtabat, quàm animal quod curabatur, æſtimari potuiſſet: Itaque Tabaci facultates in hominibus experti, illius etiam vſum ad putrida, fœtida, vermibuſq́ue ſcatentia animalium vlcera tranſtulerunt, atque adeò compererunt, ſuccum eius inſtillatum, non modò vermes necare, ſed etiam vlcera mundare, deinde ad cicatricem perducere: prodeſt etiam iumentorum exulcerationibus, ideoq́ Indi Tabaci puluerem ſemper circumferunt.

QVENDAM *noui narium vlcere laborantem, è quo ſanies manabat, non ſine contagij ſuſpicione: meo conſilio inſtillauit foliorum Tabaci ſuccum, à ſecunda inſtillatione multi vermes exciderunt, deinde pauciores, & poſt aliquot dies ſanatũ eſt vlcus, ſed quæ eroſa erant, non reſtituta. Illius etiam foliis impetigines, & capitis ſcabies vtiliter confricantur.* Polypo.

HÆC *eſt celebrata illa Indicis ſacerdotibus planta, qua vti ſolebant ad reſponſa danda. Etenim apud Indos moris erat Sacerdotes de bellorum euentu, aliiſq́ magni momenti negociis conſulere. Conſultus ſacerdos, iſtius plantæ folia ſicca vrebat, & eorum fumum tubulo ſeu cannula quadam in os excipiebat, deinde quaſi in extaſin quandam raptus, cadebat, omni motu priuatus; ſicq́ permanebat aliquandiu. Diſcuſſa eius fumi facultate, ad ſe redibat, referebatq́ negocium cum dæmone contuliſſe, & reſponſa dabat ambigua, vt, vtcunque euentus ſuccederent, illis facilè perſuaderet, ſic ſe prædixiſſe: eoq́ modo barbaros illos homines miſerè decipiebant.* Tabaci fumus Indis frequẽs.

CÆTERVM vulgus etiam Indorum eum fumum per os & nares recipit animi gratia, cùm inſomnia videre interdum, & extra ſe quaſi rapi volunt, & etiam de ſuorum negociorum euentu, ex inſomniis quæ illis apparuerint, pronunciaturi.

AT non eſt recens, plantas quaſdam inueniri, quæ manducatæ, aut intrò aſſumptæ, vanas ſpecies & imagines obuerſari faciant. Siquidem Dioſc. cap. de Solano manico, ſeu furioſo, cuius radicem drachmæ pondere ex vino potam, facere ſpecies vanas imagineſq́; non iniucundas obuerſari ſcribit, ſed duplicatum eius modum ad tres vſque dies, mentis alienationem afferre, quadruplicatum interimere. Aniſum ſi quis dormiturus edat, ſomnia excitari iucunda & ſuauia: contrà Raphani eſu, grauia & turbulenta. & ſic de pleriſque aliis.

Solanum furioſum.

Aniſum.
Raphanus.

GARCIAS ab orta refert Bangue plantæ ſuccum aliis admixtum, mentis alienationem facere, inſomnia excitare, & omni ſolicitudine liberare, veluti etiam Opiũ, quod Orientalibus Indis admodum familiare eſt.

Bangue.

Opium.

SIC & noſtri Indi, oneribus ferendis aut aliis laboribus defatigati, Tabaci fumum hauriunt, & ilico, quaſi mente alienati, corruunt: excitati verò, refocillatos eo ſomno, & vires recuperatas ſentiunt. Eorum exemplum ſequuti Aethiopes pro mancipiis eò deducti, nimis frequenter eum hauriunt; quo fit vt eorum domini egregiè eos caſtigent, & illorum Tabaco exurant, quo illis anſam auferant ſæpius illo vtendi.

VSVS eſt etiam Tabaci apud Indos, famis ſitiſq́; ſedãdæ gratia hoc modo. Conchylia quædam cochlearum fluuiatilium vrunt, deinde atterunt calcis modo; huius & foliorum Tabaci æquas partes ſumunt, manduntq́;, donec ex vtriſque maſſa quædam fiat, quam in pilulas piſo maiores con-

Pilulæ famem ſitimq́ ſedãtes.

infingunt, atque in vmbra ſiccant, & in vſum reponunt. facturi iter per deſerta, vbi neque cibum, neque potum inuenturos ſe putant, eas pilulas ſecum deferunt, ex iis vnam inter labrum inferius & dentes reponentes, eius liquorem aſſiduè ſorbent, ea abſumpta, aliam reponunt, atque item aliam, donec peregrinationem abſoluant, triduanam interdum, aut quatriduanam; atque ea ratione toto eo tempore neque famem ſibi moleſtam eſſe, neque ſitim aſſerunt: cuius cauſam eſſe puto, quòd ſorbentes aſſiduè pilulas illas, etiam humores pituitoſos è cerebro eliciũt, qui deglutiti & in ventriculum demiſſi, naturalem eius calorem humectant, ſed ab eo tandem abſumuntur, aliorum ciborum defectu: vt in multis animalibus obſeruare licet, quæ tota hieme in ſuis latibulis ſe continent ſine alicuius alimenti copia, quia calor naturalis occupatus eſt in pinguedine abſumenda, quam æſtatis tempore collegerunt.

Hæc ſunt quæ de celeberrima hac planta Tabaco, eiusq; facultatibus colligere potui.

Petum. **Nicotiana.** **Herba Reginæ.** **Herba ſancta.** **Perebecenuc.**

Braſilianis, à quibus ſemen primùm in Luſitaniam delatum, hæc planta dicitur Petum, Galli, quòd D. Ioannes Nicotius, Regius aliquando in Luſitania Orator, eius ſemen primus ad Reginam matrem detulerit, illiuſque facultates docuerit, Nicotianam & Herbam Reginæ nominarunt. Alij, Herbam ſanctam, ob inſignes eius virtutes, nuncuparunt. Ouiedus lib. Hiſtoriæ xi. cap. v. in Hiſpaniola inſula, vbi copioſè tum temporis naſcebatur, Perebecenuc vocari tradit: mihi cum Hyoſcyami nigri deſcriptione plurimum conuenire videtur.

Petũ hiſtoria.

Est verò ea planta trium aut quatuor cubitorum altitudine, interdum amplior, multis alis craſſiſque ramis concaua, folia numeroſa, ampla, denſa ſeu carnoſa, pinguia, graui odore, feruido & acri guſtu. Flos extremis ramis naſcitur copioſus, ex albo purpuraſcens, oblongus & tubæ in modum concauus, extrema parte latus & pentagonus, cuius color frigoribus magis intendi ſolet. Huic ſuccedunt ſiliquæ Bigitali ferè ſimiles, ſemine plenæ ex ruffo nigricante, puſillo, Papaueris multo minore.

Petum genera duo.

Eius duo ſunt genera. Nam vnum amplo latoque eſt folio, interdum cubitali longitudine, pedalique latitudine, ſine pediculo, caulem amplectente. Id altius aſſurgit, & flos ordine per ramulorum longitudinem illi naſcitur, dilutior aliquantulum. Alterum paulo minore

eſt

eſt folio, Solano, quod Bellam donam vulgò vocāt, ſimili; ſed a re, longoq́ue pediculo ramis inhærens: flores huic veluti per vm naſcuntur ſaturatiores aliquanto. Vtriuſque radix lignoſa eſt & tifida.

FLORET calidioribus regionibus Iunio & Iulio, ſemen tembri matureſcit (vidi in Luſitania tota hieme florentem) at menſe Auguſto in hiemē vſq; floret, & ſubinde ſemē profert, d primo gelu flacceſcit, peritq́ue tota; neque hieme aſſeruari pot nouella admodum, idque difficulter.

Natales.

NASCITVR omni ſolo, & ſemel ſata, ſemenq́ue ad mat tem perducens, ſeipſam deinde ſerit, nec opus habet alia ſatione. men ſerenda erit Auguſto aut Septembri id fiat, quoniam ſemen guum diutiſſimè ſub terra latet antequàm germinet: & Mar Vere ſata primùm Auguſto germinat.

APVD nos diligenter colitur, non tam ornatus gratia, quà inſignes facultates, præſertim à nobilibus quibuſdam matron herbariæ ſtudioſis, quæ folijs eius recentibus, aut in vmbra ſiccat ſtillatitio illorum liquore vitreis organis extracto, frequenter vt

Facultates.

ad vlcera antiqua, putrida, maligna, gangrænas, ſcabiem, impetig lichenes, oculorum nebulas, felici cum ſucceſſu; multiſque miſer ſticis auxilio ſunt.

SVNT qui eius folia ſingulis diebus mane à ieiunis mandi iub vt podagra liberētur, quoniam multam pituitam in os attrahat, q que in partes inferiores defluere prohibeat.

CAROLVS Stephanus in prædio ruſtico Gallico lib. 2. cap experientia comprobatum eſſe ſcribit, eius folia ſtrumis vtiliter i eiuſq́ue ſtillatitium liquorem aſthmaticis auxilio eſſe. In ſumma, nacea quædam eſt ad omnis generis morbos.

Petum tertiū.

ALIVD eius genus, per omnia minus, folio rotundiore, nec ſuto pinguiuſe, licet ſucculēto, flore minore, & per extremum ro do, palleſcēte ante viginti annos Europæ innotuit, Dodon. Hyoſ mum luteum nuncupauit. Ad pleraque conferre etiam exiſtima verùm ſuperiore longè imbecillius.

Herba Ioannis Infantis.

Herba Ioannis Infantis.

HIC *prætermittenda non videtur ea planta, q vſi ſunt ij qui Hiſpaniam nouam nobis aperuerunt, curandis vulneribus. Cuius vſum primus oſtendit Indus q dam Hiſpani famulus, nomine Ioannis Infantis, à quo h planta denominata eſt.*

Eius hiſtoria.

EXIGVA *eſt planta, folijs Oxalidis, aliquantul villoſis, ſiue hiſpidis.*

Facultates.

VIRIDIS *præmanſa aut trita, vulneribusq́; impo ta, ſanguinem ſiſtit, eaq́; conglutinat. Neruorum aliarum*

partiu

tium vulnera digerit & mundat, & demum ad cicatri- perducit. Iiſdē viribus pollet ſicca in pollinem redacta.

Radices veneni; aduerſantes.

Ex *Charcis prouincia Peruana, radices quædam ad- untur Iridis radicibus valde ſimiles, ſed minores, & fi- nei folij odore.* Radix venenis reſiſtens.

Hispani *Indias inhabitantes* Contrayerua *ap- lant, quaſi dicas alexipharmacum, quoniam earum pul- ex albo vino ſumptus, aduerſus omne venenum, cuiuſ- que tandem ſit generis, præſentiſsimum eſt remedium, no ſublimato excepto, quod ſola lactis potione extingui-) vomitione illud reiicere faciens, aut per ſudores eua- s. Sed & amatoria pocula, eo puluere hauſto, reiici ſe- t. Ventris etiam animalia pellit.* Contrayerua.

Gvstata *radix, aromaticum quiddam ſapit cum imonia coniunctum: quare calida videtur ſecundo gradu.* Temperamentum.

Guayacan.

Tria *ex* Occidentali *India deferuntur hodie toto orbe ebratiſsima, quorum in* Medicina *facultates adeò inſi- es repertæ ſunt, vt nunquam auditum ſit, tam incurabiles rbos vllis aliis medicamentis ſanatos fuiſſe; nempe, Li- m quod* Guayacum *vocant,* Radix Chinæ, *Sarçaparilla.* China, *quæ à* Luſitanis *ex* India Orientali *adferri pu- ur, ſuo loco dicemus. Auſpicabimur itaque à* Guayaco, *uti primo medicamento ex* Indiis *delato, & omnium op- io, vt ipſa experientia & multorum annorum vſu com- batum eſt.*

Gvayacan, *à noſtris lignum* Indicum *dictum, ndanter naſcitur in* Inſula S. Dominici, *quæ fuit prima i orbis ab* Hiſpanis *occupata: cuius vſus primùm hac ra- e nobis innotuit.* Guayacan.

Magnis *doloribus morbi* Gallici *(quem ab* Inda *muliere* Lues venerea

muliere nactus erat) Hiſpanus quidam torquebatur, famulus Indus, in ea prouincia Medicum agens, aq Guayaci illi propinauit, qua non ſolum magnis illis cru tibus liberauit, ſed priſtinæ ſanitati eum reſtituit: eius emplo, plurimi alij Hiſpani ſimili morbo infecti, curati ſ Eius morbi cura Hiſpali ſtatim euulgata eſt, ab iis qui e inſula redierunt; hinc per totam Hiſpaniam, & inde p niuerſum orbem, quem hæc ſcabies occuparat. Et cer hoc morbo curando, nullum eſt medicamentum eo ſtantius aut certius: nam ſi, vt decet, procedat curatio ſuo tempore iſta aqua propinetur, certiſſimum eſt, ei m ſanitatem perfectam adferri; nec recidiuam eum pat tali morbo laborabat, modò in idem cœnum non ſe pro uat denuò. Sicq; Deo viſum eſt, vt vnde manauit mo inde adferretur remedium: nam ex Occidentali India mùm huc perlata eſt eius morbi origo, præſertim autem inſula S. Dominici, vbi hic morbus adeò familiaris eſt, v nobis ſunt papulæ ſeu morbilli, neque eius contagium gnoperè quiſquam reformidat. In hunc autem modum pagatum fertur.

Lues venerea Europam inuadit.

A N N O *ſalutis humanæ 1439. eo bello quod Ne geſtum eſt à Rege Catholico aduerſus Galliæ Regem rolum cognomine magno Capite, Chriſtophorus Colo ex prima illa profectione, quam noui orbis conquirendi ſa ſuſceperat, rediit: & inuentis S. Dominici aliisq; inſ inde Neapolim (vbi tum Rex Catholicus erat pace cũ G facta) viros & mulieres deduxit. Commeantibus vltrò troq; exercitibus, Hiſpani primùm cum Indicis mulier & Indi cum Hiſpanis conſuetudinem habuerunt: de in Italos & Germanos ſerpſit hoc malum, poſtremò et ad Gallos, & ſic per vniuerſum orbem.*

I N I T I O *diuerſa nomina ſortitum eſt. Hiſpani ex*

m.u

mantes à Gallis contagium veniſſe, morbum Gallicum nuncuparunt, Galli contrà, Neapoli ſe conſecutos eſſe putantes, Neapolitanum vocarunt, Germani, ex Hiſpanorum contubernio hanc ſcabiem ad ſe manaſſe videntes, Scabiem Hiſpanicam appellarunt, alij Serpiginem Indicam, eamq́; veriſsimo nomine, cùm inde prima ſit huius mali origo. Inter primarios tamen eius ætatis Medicos, variæ opiniones fuerunt de huius morbi cauſa & origine. Nonnulli ex cibis corruptis, ſuccumq́; melancholicum & aduſtum generantibus, quibus in ſumma rerum inopia exercitus veſci ſolet, quales ſunt plantæ ſilueſtres, olera, radices, caro aſinina, equina, originem ſumpſiſſe exiſtimabant. Alij ſiderum Saturni & Martis coniunctionibus acceptum ferebant; eamq́; ob cauſam varia nomina indiderunt: vti Lepræ, Lichenum, Mentagræ, Sphaceli, Elephantiaſis: & cùm certam morbi qualitatem aſſequi non poſſent (nouum morbum eſſe ignorantes) ad prædictorum morborum à veteribus deſcriptorum genus aliquod reducere conabantur.

Morbus Gallicus. Morbus Neapolitanus. Scabies Hiſpanica. Serpigo Indica. Medicorum diſceptatio de origine morbi Gallici.

C Æ T E R V M *vt ad inſtitutum reuertamur,* Guayacan *nomen eſt Indicum, ſed per vniuerſum orbem cognitum, tametſi etiam à nonnullis* Lignum Indicum *nuncupetur.*

Guayacan. Lignum Indicum.

D E *hoc ligno multi multa ſcripſere, aut Ebenum eſſe dicentes, aut Buxi ſpeciem, aut aliis nominibus appellantes. Sed vt nouum arboris genus eſt, nec in his regionibus, aut vllis aliis toto orbe Veteribus deſcripto conſpectum, ſed in nuper inuentis ſolummodò; ſic nobis noua erit arbor: vt vt ſit, magna eſt arbor, Ilicis magnitudine, ramoſa, matrice magna, nigricante, materie quàm Ebenum duriore: cortice craſſo, gummoſo ſeu pingui; &, cùm ſiccum eſt lignum, facilè decidente: foliis exiguis & duris, flore luteo, quem ſubſequitur fructus rotundus, ſolidus, ſemina in ſe continens*

Guayacan hiſtoria.

Meſpili

Meſpili modo. Frequens in inſula ſancti Dominici.

Guayacan genus alterum.

ALIVD *eius genus in inſula S. Ioannis de portu diuite, huic vicina, poſtea repertum eſt, ſuperiori ferè ſimile, ſed minus omnino, & propemodum ſine matrice, odoratius & amarius ſuperiore, quo relicto, huius nunc vſus eſt; & ob mirandos effectus* Lignum ſanctum *nuncupatur, nec abs re, quandoquidem (ipſa experientia teſte) altero præſtantius eſt: attamen vtriuſque facultates ſunt inſignes in curando morbo Gallico, atque adeò vtriuſque coniunctim aut ſeparatim propinatur aqua, cùm ad morbum iam dictum, tum ad alios pleroſq; hac ratione.*

Lignum ſanctum.

Guayaci decoctum.

LIGNI *minutim conciſi, aut eius ſcobis vnciæ duodecim, corticis eiuſdem ligni contuſi vnciæ duæ in tribus aquæ ſextariis macerantur fictili nouo aliquantulum capaciore, viginti quatuor horarum ſpatio: fictili bene obturato, lento & luculento igne coquantur, ad duorum aquæ ſextariorum conſumptionem. quod inde colligi poterit, ſi, dum primum aquæ ſextarium infundis, bacillo aquæ altitudinem metiaris. Cocta aqua refrigeratur, colatur, & fictili nouo aſſeruatur. Statim ſupra idem lignum, quod decoctum fuit, inijciantur denuo quatuor alij aquæ ſextarij, coquanturq; ad vnius conſumptionem: coletur hæc aqua, & ſeorſim adſeruetur. Sumitur autem hoc modo.*

Decocti vſus.

INFIRMVS, *purgato corpore ex medici conſilio, cubiculum deligit apricum, quo neque frigus neque aër penetrare poteſt. Lectum ingreſſus, diluculo, aquæ prioris calidæ vncias decem ſumat, & egregiè operiatur vt ſudare poßit duarum horarum ſpacio: deinde ſudore abſterſo, induſium calefactum induat, atque linteamina mutet: quatuor deinde pòſt horis, paſſæ illi dabuntur & amygdalæ, paniſq; biſcoctus, neque affluenter, neque parcè; & de aqua ſecunda bibet quantum ſatis erit, etiam interdiu. Octo horis poſtquã*

come-

cōmederit, ex priore aqua calente denuo vncias decem hauriet, ſudabit itē duabus horis, & à ſudore, vti ſuperius, mundabitur: vna poſt ſudorem hora, de iiſdem paſſis, amygdalis, & pane biſcocto cœnabit, & ex aqua ſecunda bibet. Seruabitur hic ordo quindecim diebus prioribus, niſi vires nimium collabantur, quia eo caſu, etiam præter ſupradicta, pullus gallinaceus aſſus ei concedetur. In minus robuſtis, qui extremam illam victus rationem ferre non poſſunt, nouem dies ſufficient, quibus elapſis, pullus exiguus aſſus ſimiliter concedetur. Si verò æger adeò tenui eſt valetudine, vt prædictam iſtam victus rationem nullo modo ferre poßit, ab initio pullus gallinaceus exiguus illi dabitur, cibi quantitatem ſenſim augendo. Elapſis quindecim diebus, decimo ſexto purgabitur decem drachmis pulpæ caßiæ fiſtulæ per cribrum tranſmiſſæ, aut alio ſimili medicamento, & eo die tenuiorem aquam, ſiue ſecundæ decoctionis bibet. Decimoſeptimo die ad priorem ordinem redibit, ſumetq́; mane & veſperi aquam prioris decoctionis, ſudabit, eademq́; victus ratione vtetur, niſi quod pulli loco, dimidiam gallinam aſſam edere poterit, & ſub finem dietæ, aliquantulum plus, eamq́; victus rationem in vigeſimum vſque diem producet, quo tempore per cubiculum veſtitus, & bene amictus deambulare poterit. Quibus elapſis denuo purgabitur, & per alios quadraginta dies aquam bibet, ſelectißimam victus rationem obſeruando in rebus non naturalibus, mulieribus abſtinendo, & vino, cuius loco ſimplicem eiuſdem ligni aquam, aut, ſi eam faſtidiet, aquam in qua aniſum & fœniculum decocta ſint, bibet, eritq́; cœna ſobria, & ſine carnibus.

HÆC *eſt optima ſumendæ aquæ Guayaci ratio, qua multi deſperati morbi curantur: atque ea aqua non eſt præſtantius vllum remedium ad curandam luem veneream, cuiuſcunque tandem ſit generis: radicitus enim eā extirpat.*

Guayaci facultates.

CONVENIT *item hydropicis, aſthmaticis, epilepticis, morbis veſicæ & renum, doloribus iuncturarum, omnibus morbis ab humoribus frigidis & flatibus procedentibus, & diuturnis, quibus inutilia fuerunt ordinaria medicamenta, præſertim ſi morbum gallicum ſubſequantur.*

Guayaci ſerapium.

PLERIQVE *hoc ligno varia medicamenta faciunt, & inter illa ſerapium, quod ſanè admodum efficax eſt: at meo iudicio huius ligni vſum nemo vtiliorem experietur, quam ſuperius deſcripta ratione, ſine vllius alterius medicamenti admixtione. Dentes etiam confirmat, & dealbat, ſi ſæpius ea ea colluantur. Calidum & ſiccum eſt in ſecundo gradu.*

Hyuourahé.

NON incommodè huc referenda videtur arbor, cuius Theuetus lib. Singularium cap. ſc. meminit, Braſilianis *Hyuourahé*, id eſt, res rara nuncupata.

Hyuourahé hiſtoria.

ARBOR eſt procera, cortice externa parte argenteo, interna ſubrubro, &, cùm recens à ligno detrahitur, lacteum humorem reſudante, guſtu ſalis, ſed ad glycyrrhizæ ſaporem accedēte: fructum ferr pruno mediocris magnitudinis æqualem, auri puriſſimi colore, nucleum continentem exiguum, ſed ſuauem admodum & tenellum, ægriſque valde expetitum. Illud verò propè incredibile, quod ait alternis ſolummodo quindecim annis fructiferam eſſe, & eum qui arborem demonſtrabat, ter aut quater duntaxat fructum in vita ediſſe.

Hyuourahé cortex Guayacan vices ſupplet.

MIRA facultate præditus eſt eius arboris cortex, & Guayaco non inferior putatur, ideóque à Chriſtianis iſtic degentibus eius loco vſurpatur.

Præparandi & vtendi ratio.

EIVS verò vtendi ratio hæc eſt. Corticis minutim conciſi certa quantitas in aqua decoquitur, trium aut quatuor horarum ſpacio, donec vini rubri dilutioris ſeu clareti colorem contrahat. Ex eo decocto bibunt per quindecim aut viginti continuos dies, obſeruata leui diæta, luiſque venereæ doloribus ita liberantur. Verùm non modo vtile eſt hoc decoctum in morbo gallico, ſed etiam in reliquis frigidis, pituitoſiſque: nam humores extenuat & exiccat, nec iniucundum eſt palato.

China.

China Occidentalis.

NEMO *miretur, ſi dixero ex Occidentali India Chinam deferri, quandoquidem vulgo Luſitani ex Orientali India eam adferant. Nam cùm ex Hiſpania noua & Peru*

Vir illuſtris Dominus Franciſcus de Mendoça rediit, magnam quandam radicem & alias paruulas mihi oſtendebat, & percontabatur an eas noſſem: Chinæ radices eſſe, ſed admodum recentes & integras reſpondebam: tum ille, Sanè recentes ſunt, nam ipſe eas in Hiſpania noua collegi, nec mireris iſtic Chinam naſci, ſiquidem breui videbis etiam inde Aromatum abundantiam deferri. Id facile mihi perſuaſit, poſtquam vidi cum Rege conuenire de Aromatum copia in Hiſpanias inducenda, quæ iam ipſe in Hiſpania noua ſerere & colere cæpiſſet. Vidi Gingiberis atque Chinæ radices recentiſſimas inde delatas.

Chinę hiſtoria

EST *autem* China, *Arundinis maioris radici ſimilis, nodoſa, intus alba, interdum rubeſcens, foris rubra, Optima eſt recens, ponderoſa, ſolida, pinguis, non carioſa, ſapore inſipida.*

Chinæ natales.

NASCITVR *in China, Orientalis Indiæ prouincia, Schytiæ atque Sericaniæ finitima, maritimis locis, arundinis aut vluæ paluſtris modo.*

Chinæ vſus apud Indos.

SOLIVS *radicis eſt vſus apud Indos, ad curandos difficiles morbos, apud quos magno in precio eſt. Propinatur eius aqua in diuturnis & acutis morbis, febribus præſertim, etenim ſudores prouocat, cuius rei gratia multi ſanantur. Triginta ſunt circiter anni, quod Luſitani primum in has regiones eam intulerint, præclara de eius facultatibus prædicãtes aduerſus omnis generis morbos, ſed maximè Luem veneream, in qua mirabiles effectus præſtitit. Eius autem parandæ hæc eſt ratio.*

Præparandæ Chinæ ratio.

RADICIS *Chinæ minutim conciſæ vncia fictili nouo imponitur, huic adfundentur aquæ tres ſextarij, maceratur viginti horarum ſpacio: fictili obturato, coquitur lento igne ex prunis incenſis ad dimidias, quod ea ratione deprehendetur quam in Guayaco edocui, frigeſcit, colatur, atque in*

fictili nouo aſſeruatur loco aprico, aut iuxta ignem, vt diutius maneat incorrupta.

Aquæ Chinæ ſumendæ modus.

PVRGATO, *vt decet, corpore,* Collocatus *æger loco aprico, & conueniente, ieiunus dictæ aquæ calidæ decem vncias ſumet, duas horas aut paulo diutius ſudabit: ſudore deinde abſterſo, induſium & linteamina, mundis, & calefactis mutabit, deinde in lectulo duas aut tres horas perdurabit, poſtea veſtitus, calidè ſe in cubiculo continebit, quo neque aër neque frigus permeabit, genio indulgens & lepidis colloquiis ſe oblectans.* Circiter *vndecimam, dimidium pullum coctum, aut gallinæ quartam partem cum pauco ſale edet, initio prandij cyatho iuſculi epoto: pro bellariis carnes cotoneorum adponentur: potus erit ſimilis aqua, quã ieiunus ſumpſit, quia decocti tantummodo vnum genus eſt. A ſumpto iuſculo, vuas arillis emundatas, aut pruna paſſa ſine oſsiculis, & panis bene cocti cruſta, biſcoctum'ue initio prandij edere poterit. Si interdiu bibere volet, eadem aqua cum conſerua aliqua propinetur.* O*cto poſt prandium horis lectum denuo ingrediatur, alias decem aquæ vncias quam calidè poterit bibat, duas horas ſudet, ſudore deterſo, induſium & lintea calefacta mutet, poſt horam cœnet conſeruam aliquam, aut vuas paſſas, aut amygdala, & aliquantulum biſcocti: de eadem aqua bibat, poſtremò cotoneorũ carne veſcatur, potu deinde abſtineat. Hæc victus ratio triginta continuis diebus obſeruanda, nulla alia purgatione adhibita, ſed per cubiculum calidum obambulans & ſeſe oblectãs, ab omnibus abſtineat quæ illum offendere poſſunt. Purgatione abſoluta, bona victus ratio ſeruanda eſt, quadraginta continuis diebus, vinoq; abſtinendũ & mulieribus: potus erit Chinæ ſuperioris, decoctæ & exſiccatæ in vmbra, vncia una, in tribus aquæ ſextariis denuo bullita ad dimidias.*

Ad varij generis morbos vtilis eſt hæc aqua, luem venerеam cuiuſcunque generis, vulnera & vlcera antiqua, tumores ſchirrhoſos diſcutiens, articulorum dolorem ſoluens, & qualemcunque podagram, ſed coxendices præſertim curans. Inueteratos capitis dolores mitigat, & ſtomachi: defluxiones omnes & Rheumatiſmos ſiſtit, bonum colorem conciliat, icterum ſoluit, & omnem hepatis intemperiem emendat, ad quam valde celebratur. Paralyſin & omnes neruorum morbos ſanat, atque veſicæ: enterocelis vtilis, quia humorem vnde generantur abſumit: frigidis omnibus morbis & melancholicis conuenit, ventriculum roborat, & omnes flatus diſcutit. Febribus diuturnis, quotidianis & erraticis prodeſt, ſudoris inſigni preuocatione, qua etiam in peſtilentibus febribus vtilem quidam arbitrantur. Chinæ facultates.

Sicca eſt in ſecundo gradu cum exiguo calore, idq́ deprehendere licet ex eo, quod aqua, cum Guayaci, tum Çarçæ-parillæ, calefacit, & ſitim excitat, hæc neque ſitim ciet, neque caloris alicuius indicium relinquit. Nobile proculdubio medicamentum, quod in prædictis morbis admodum efficax expertus ſum. Chinæ temperamentum.

De China Orientali, quæ ſanè aliter deſcribitur à Garcia lib. 1. cap. 38. qui plura volet, cōſulat eius Aromatum hiſtoriam, quam ante aliquot annos Latinam fecimus.

Çarça-parilla.

Post Chinam, Çarça-parilla, cuius vſus huic vrbi primum abhinc circiter viginti annis innoteſcere cœpit, ex Hiſpania noua huc tranſlata eſt, quoniam ea Indis pro præſtanti medicamento erat, ad multos varioſq́; morbos. Carça-parilla ex Hiſpania noua.

Planta multis radicibus nitens, duos cubitos aut eo amplius longis colore cinereo dilutiore, quæ interdum tā altè demittuntur, vt qui integras eruere volet, ei profunda foßione opus ſit: ramis nodoſis & lignoſis, qui facile deſiccantur: floreſne aut fructum proferat ignoramus. Carçæ-parillæ hiſtoria.

Carça-parilla ex Honduras.

ILLA *multo meliorem & efficaciorem nobis deinde protulit prouincia Honduras, à ſuperiore differens, quod illa candidior eſt, ad pallorem tendens, & gracilior, hæc verò cinerea, nigrior, atque craßior.*

Carçæ delectus.

DELIGITVR *nigrior, recens, non carioſa, fractu contumax, quæq; aſſulatim frangitur, & ponderoſa: nam quæ cariem ſenſit, & dum frangitur puluerulenta eſt, inutilis exiſtimatur.*

Nominis occaſio.

CVM *eam Hiſpani primum viderunt, Çarcæ-parillæ nomen indiderunt, propter cognationem, quam cum noſtra Çarça-parilla (quæ ſmilax aſpera eſt) habet. Certè noſtratem expertus ſum ſimili facultate præditam, cùm ea quæ ex Hiſpania noua adfertur, ad quam magis accedit quàm ad eam quæ in Honduras inuenitur. Guſtu inſipido eſt, & ſine acrimonia, nec eius aqua hordeacea ſapidior eſt.*

LONGE *alia erat eius vtendæ ratio cum primum in medicinam recepta eſt, quam nunc eſt: tum enim Indorum conſuetudo obſeruabatur, quam in ſuis morbis curandis vſurpare ſolent, ad quos profligandos maximæ reperiebatur efficaciæ. Verùm noſtri ſæculi deliciæ in cauſa fuerunt, vt eodem, quo Guayaci aqua modo nunc propinetur.*

Carçæ præparandæ apud Indos ratio.

ÇARÇÆ-PARILLÆ *ſelibra minutim conciſa aqua macerabatur, deinde in mortario diu tundebatur, donec omnino in mucaginem quandam reſolueretur, quam deinde colabant, & exprimebant. Huius liquoris ita expreßi ſatis capacem cyathum calidum mane hauriebant, deinde ſtragulis ſeſe tegebant, & duarum horarum ſpacio ſudabant. Quod ſi interdiu ſitis eos vrgeret, idem mucor illis potus erat. Sub noctem, alium eius calentis cyathum hauriebant, atque tantundem temporis, vt mane, ſudabant. Hic ordo triduo integro obſeruabatur, vt neque aliud ederent aut biberent, præter eum lentorem calidũ expreſſæ Çarçaparillæ,*

parillæ. Ea ratione præparatam ego initio plerumque propinaui, multosq́; melius curaui, quàm nunc ſanantur. Subſequuta eſt alia eius propinandæ ratio, videlicet.

DVÆ *vnciæ Çarçæparillæ, lotæ, confractæ & minutim conciſæ, in nouum fictile cum tribus aquæ ſextariis iniiciuntur, & vigintiquatuor horarum ſpacio macerantur: obturato fictili, coquuntur lento igne, è prunis incenſo, ad duorum ſextariorum conſumptionē, eadē ratione vt in Guayaco diximus: refrigerantur, colantur, & fictili vitrato reconduntur. Eadem deinde çarça illo ipſo fictili aqua pleno maceratur, aliquantulum feruet, frigida colatur, & fictili vitrato aſſeruatur.* Carçæ parādæ altera ratio.

PVRGATVS, *vt decet æger, & calido cubiculo ſe continens, mane decem vncias prioris Çarçæ-parillæ aquæ hauriet, ſudabit duas horas, ſudore deterſo, induſium & linteamina mutabit, vt in Guayaci potione dictum eſt. Idem ſub noctem, octo poſt prandium horis (nam ſub vndecimam prandebit) faciet: poſt ſudorem vuas paſſas, amygdalas & panem biſcoctum cœnabit, & de ſecunda aqua bibet. Quindecim diebus hunc ordinem obſeruabit, niſi imbecillæ fuerint vires, tunc enim conceditur vſus carnium exigui pulli aſſi, ſenſim quantitatem augendo. Lecto ſe continebit ad minimum nouem diebus prioribus, reliquis in cubiculo ſedebit, aut deambulabit, frigus & aërem fugiens. Decimoquinto purgabitur leni aliquo medicamento, atque etiam trigeſimo die, omnia ea obſeruando quæ in Guayaci decocto ſumendo enarrauimus. Sed etiam poſt trigeſimum diem bona victus ratione, per quadragintadies, vtetur, vinoq́; abſtinebit & mulierum congreſſu. Hæc eſt vulgaris aquæ Çarçæ-parillæ ſumendæ ratio, cuius præparandæ modos ſecretiores etiam expertus ſum, quos hic recenſere non pigebit, ne quid eorum prætermittamus, quæ ad Çarçam-parillam pertinēt, quandoqui-* Vtendæ modus.

doquidem medicamentum eſt, cuius vſus & facultates maximè celebrantur.

I AM *annus eſt quintusdecimus, quod Syrupum confeci, non modo in hac vrbe, ſed tota Hiſpania laudatiſsimum, ad morbum Gallicum, atque alios profligandos: nam neque calfacit, neque inflammat, Guayaci videlicet ſiccitate temperata, & Çarçæ-parillæ calore mitigato: hoc modo.*

Carçæ Syrupus prior.

ÇARÇÆ-PARILLÆ *vnciæ duæ, Guayaci quatuor, vt ſupra dictum eſt, præparatæ, Ziziphа octodecim, pruna paſſa vigintiquatuor, vtraque oſsiculis repurgata, florum Borraginis ſemuncia, violarum tantundem, hordei mundi aliquot grana, in tribus aquæ ſextariis lento igne coquuntur ad duorum ſextariorum conſumptionem, colantur, & decem huius decocti vnciis, vna ſirupi violati admiſcetur.*

Vtendi ratio.

Calidus mane & veſperi ſorbendus datur, eodem ſeruato ordine, qui ſupra dictus eſt, ſudorem etiam (ſi prouocabitur) detergendo. Conceditur ab initio eſus pulli Gallinacei exigui, & reliqui cibi ſupra enumerati, & bibitur ſimplex aqua Çarçæ-parillæ, quæ fit ex eius ſemuncia in quatuor aquæ ſextariis cocta, ad tertias conſumptionē. Ea ratione curantur cùm omne genus morbi gallici, tū reliqui, quos aqua Guayaci, Chinæ, aut Çarçæparillæ curari diximus.

Carçæ aqua ſimplex.

Carçæ ſyrupus alter.

FIT *item alius Syrupus huiuſmodi. Çarçæ-parillæ octo vnciæ confractæ & conciſæ, in quatuor aquæ ſextariis ad trium conſumptionem coquuntur, in eo qui ſupererit ſextario ſacchari libræ quatuor iniiciuntur, fitq; Syrupus, vt moris eſt. Eius Syrupi tres vnciæ mane, totidem nocte ſumuntur: prandium eſto è cibis boni ſucci, cœna ſobria, potus è ſimplici Çarçæ-parillæ aqua. Eo vtatur donec abſumptus ſit, quo tempore ad ſua negocia peragēda egredi non vetabitur. Curat hic Syrupus pleroſque ex morbis ſupra enumeratis, ſine moleſtia.*

Ex ea etiam fit puluis in hunc modum. Neruo ille interiore ſeu matrice Çarçæparillæ exempto, eam exſiccant, contundunt, & cribrant. Huius pulueris (purgato prius corpore) drachmam mane ieiunus ſumit, atque ſimplicem prædictam aquam haurit, idem noctu facit dormiturus. Cibus ſit boni ſucci, potus illa aqua ſimplex, vino abſtineat. Vtilis eſt hic puluis in lue venerea, aliisq; morbis ab ea oriundis: nec non ſcabiem purulentam & ſanioſam, in manibus & pedibus mirificè ſanat, hac ratione. — Carçæ puluis.

PVRGATVS æger, etiam (ſi neceſſitas vrgeat) non purgatus, puluerem modo prædicto ſumet, & ſcabiei, ſublimati aquam roſacea ſimpliciore dilutam, plumula illinet, deinde emplaſtrum conueniens panno ſericeo extenſum, omnibus locis, quibus illita fuerit ſublimati aqua, inducet. Singulis diebus repetetur, & quindecim dierum ſpacio perfectiſſimè curabitur, ita vt aliis medicamentis non opus ſit: abſtergit enim, carnem generat, & ad cicatricem perducit. — Pulueris vtendi ratio.

HODIE tam frequens eſt aquæ Çarçæ-parillæ vſus modo prædicto, vt in omni morborum genere ſumatur, ſiue in defluxionibus, flatibus, vteriq; morbis frigidis, ſiue aliis quibuſcunque, modo non ſint acuti, aut iis febris acceſſerit: ideoq; non minore copia multis locis aſſeruatur decoctum ſimplex Çarçæparillæ, quàm aqua vulgaris. Certum eſt tamen, iis qui calida, hepatis præſertim, intemperie laborant, non conuenire: nimium etenim eos excalfacit: ſed ventriculos frigidos fouet, & flatus mirificè diſcutit. Illud autem animaduertendum eſt, has tres aquas non niſi Autumno, aut Vere propinandas eſſe. Calida eſt & ſicca in ſecundo ferè gradu. — Carçæ aquæ vſus frequẽs. — Quibus non cõuenit huius aquæ vſus.

NVNC ex prouincia Quito cœpit inferri Çarça-parilla, copioſè naſcens vicinis vrbi Guayaquil locis, ad flumen eiuſdem nominis maximum, quod ex montibus Peruanis — Carça parilla ex Guayaquil. Guayaquil fl.

 origi-

originem ſumens, ab Oriente in Occidentem vergit, & in Oceanum (quem del Sur vocant) circa Portum veterem labitur: Guancauilcas *vocantur eius regionis incolæ, & edentuli ſunt, quoniam pro more habent vt ſibi dentes eximant, quos ſuis idolis offerant, dicentes optima quæque eis offerri debere, hominem autem nihil præſtãtius, nihil magis neceſſarium dentibus habere.*

Guancauilcas.

Guayaquil fl. aqua ſalubris.

EIVS *fluminis aqua admodum ſalubris, & multos morbos curare dicitur, eamq́ ob cauſam plusquam ſexcentis miliaribus ad eam concurritur ab Indis & ab Hiſpanis, qui multoties ea aqua ſe abluendo, & magnam eius quãtitatem ſæpius hauriendo mane, plurimum vrinæ excernunt, & valde ſudant, & conſequenter morbis liberantur, eodem ferè modo eius aqua vtentes, ſicuti in balneis Lucẽſibus, Puteolanis, & fonte illo celebri apud Leodios fieri ſolet.*

Carcæ Guayaquilanæ hiſtoria.

SVNT *qui putent ab huius fluminis aqua Çarçamparillam facultates ſuas mutuari. Ea eſt colore ex cinereo nigricante, maioribusq́ & craſſioribus radicibus conſtat, quàm ea quæ ex Honduras adfertur, atque interdum tam longis, vt altitudine humana fodiendum ſit, ante quam erui poſſint.*

Carçę exhibẽdæ prior ratio.

DVPLEX *verò eius exhibẽdæ ratio apud eos obſeruatur. Çarçæ-parillæ radices, quot opus erit, ſumẽtes neruo illo interiore repurgant, corticem eũ, ſi ſiccæ ſint radices, macerant, donec molleſcat (virides maceratione non egent) deinde minutim concidunt, & addita aqua contundunt, vt ſuccus extrahi poſſit viſcidus & muccoſus, cuius mane eam quantitatem ſumunt, quam vno hauſtu aut pluribus bibere poſſunt, lectum deinde ingreſſi, plurimum ſudant, poſtea mutatis linteis, pullum edunt, & corticis illius ſuccum hauriunt, in prandio, in cœna (quæ leuis erit) atque interdiu: deligendus eſt tamen locus ab aëre & frigore liber.*

liber. Hac ratione, & vſu conſeruarũ, neceſſariorũq́, aliquot fructuum ſiccatorum permiſſo, octo aut nouem dierum ſpacio, omnibus morbis liberantur, quos Çarça-parilla curare ſolet: validum autem & robuſtis viribus eum eſſe oportet, qui hac curatione vtetur.

ALTERA *iis conueniet, qui imbecilliores ſunt, nec ſuperiorem, ſine manifeſto vitæ diſcrimine, ferre poſſent. Çarçæparillæ neruo ſuo liberatæ, &, vt ſuperius, maceratæ, ſi ſicca ſit, deinde contuſæ, quatuor vnciæ, plurésve aut pauciores (nam hic nullus ponderis aut menſuræ vſus) in quatuor aquæ ſextariis ad dimidias decoquuntur, ex ea aqua, quantum poſſunt ſemel aut pluries bibunt, in lectulo deinde ſe componunt, ad ſudorem prouocandum, qui tametſi adeo vehemens non ſit, vt ſuperior, copioſus tamen eſt: mutata veſte, pullum edunt, & eadem aqua (nam vno die coctura abſumitur) cùm in prandio, tum in cæna illis potus eſt: ab aëre & frigore ſibi cauent: repetitum per quindecim aut viginti dies hoc medicamentũ, omnes morbos ſanat, nõ ſine magna omnium admiratione, præter febrem, aut morbos acutos, in quibus Çarçæ decoctum exhiberi non ſolet. Iſtic neque initio dietæ, neque in media, neque ſub finem ſeſe purgant, vti nos facimus (nam & medici & medicamenta compoſita illis deſunt) ſed mulierculàrum duntaxat opera vtuntur, quæ illis huius decoctum pro arbitrio exhibent.*

Carçæ exhibẽdę ratio altera.

In quibus morbis Carça non exhibenda.

ILLVD *verò obſeruatione dignum eſt in hac curatione, quod ſolus radicis cortex neruo exempto in vſu eſt. Ideoq́ue nunc eorum exemplum ſequutus, ſolo cortice in hunc hunc modum vti ſoleo.*

QVATVOR *corticis Çarçæ-parillæ lotæ vncias, in quatuor aquæ ſextariis vigintiquatuor horarum ſpacio macero, deinde ad dimidias decoquo: quod ſi calorem in ægro metuo, hordei mundati dimidiam vnciam inter decoquendum*

Carçæ præparandæ ratio optima.

dum adiicio, & in magno calore, vulgaris aquæ loco, cichorij ſtillatitium liquorem cum hordeo ſubſtituo. Hæc aqua temperatiſſima eſt, & admirandos eius effectus in multis expertus ſum.

OBSERVANDVM *item eſt, vt quanta poſſit quantitate æger hanc aquam, vti retulimus, bibat, ſiue vno hauſtu, ſiue pluribus, quia magnam quantitatem bibendo plus ſudabit, & citius certiusq́ sanabitur. Itaque hanc nouam ſumendæ Carçæ-parillæ rationem maximè vtilem fore puto, faciliusq́ & breuiore tempore curandos ægros.*

EIVS quæ ad fluuium Guaiaquil & in Puna inſula naſcitur Carçæ-parillæ mentionem facit Petrus Cieça parte prima Chronici Peruani, cap. 54. alteriq́ue naſcenti pleriſque Indiæ regionibus præfert: meminit item cap. ſuperiore de illa ratione dentes in ſacrificiis offerendi.

Catapotia ex çarça.

ALIAM addit Fragoſus eius præparandæ rationem, quæ eſt. Carçæ-parillæ libra vna bis lota, bene contuſa, & minutim conciſa, in octo aquæ ſextariis toto triduo maceratur, deinde lento igne coquitur vſque ad integram ferè conſumptionem, hoc eſt, vt acetabulum ſeu ſcutella eius decocti ſolum remaneat: çarça ſtatim exempta prælo imponitur, ſuccuſque exprimitur ad vncias quatuor aut eo amplius, etiam ſi ex eo qui ſuperfuit decocto quantitas augeri debeat. Lento igni imponitur, vbi feruere cœperit, pulueris aloës optimæ vnciæ duæ, myrrhæ ſelectæ, nucis ponticæ magnitudine, croci momentũ (ſunt qui Ligni aloës puſillũ addant capitis roborandi cauſa) iniiciuntur & continuè agitãtur, donec amyli craſſitiem contrahant: ex ea maſſa catapotia formantur. Ex his duo ſingulis decem prioribus diebus deuoranda dantur, & ſingula reliquis viginti, ſub horam vndecimam noctu. Si verò inueteratus ſit morbus, & æger validus, tria ſingulis decem prioribus diebus, bina ſubſequentibus decem, ſingula reliquis ſumi poterunt. Dimidia gallina elixa in aqua (cui ſalis & croci momentum, & aliquot ciceris grana iniecta ſint) meridie datur edenda, reliqua pars in cœna. Potus erit áqua Carçæ ſimplex. Surgant hora decima, cubitum eant ante ſolis occaſum. Iſtis catapotiis grauiſſimos dolores, & brachiorum crurumq́ue paralyſes curari experientia ſe conſequutum ſcribit.

Saſſafras.

LIGNI *quoddam genus ex Florida noui orbis prouincia, quæ 25. graduum altitudine polum habet, nunc recens in Hiſpaniam inuehitur, cuius ante paucos annos notitiam*

Gallus

Gallus quidam mihi dedit, eius facultates mirum in modum prædicans, aduerſus varios morbos, vt ipſe & alij Galli experti erant, ab eius regionis incolis edocti.

PROFLIGATIS *ex ea regione Gallis, noſtri Hiſpani in ſimiles morbos incidere cæperunt, ob praui ſucci alimenta, aquarum crudarum potationem, & ſub dio dormitiones: at à quibuſdam qui remanſerant Gallis, de huius Ligni facultatibus moniti, eo vſi ſunt, & ſanitati reſtituti.*

DICITVR *hæc Arbor Indis* Pauame, *Gallis (quos imitati ſunt Hiſpani) neſcio quam ob cauſam,* Saſſafras. Pauame. Saſſafras.

ARBOR *eſt magna, Pini mediocris magnitudine & forma (tametſi minores inueniãtur) vnico trunco nudo, ramis in cacumine expãſis, vt Pinus repurgata, cortice, quem integit tenuis cinerea quædam pellis, ex cinereo nigricante, guſtu aliquantulum acri, ſed aromatico, nõnihil ad fœniculi saporẽ tendente, odorato, ita vt pauca eius quantitas, cubiculum ſuo odore impleat: materie trunci & ramorum alba ad cinereum calorem tendente, non adeo aromatici ſaporis, & odoris, vti cortex: folio ficulneo in tres angulos deſinentẽ, nouello verò folio pyri folium æmulante, ſed quod veſtigia angulorum habeat, ſemper virente, hoc eſt, foliis nouellis ſemper eis quæ decidunt ſuccedentibus, colore viridi obſcuriore, odorato, præſertim ſi ſiccum ſit: an florem fructumúe ferat incertum: radicibus nunc craßis, nunc tenuibus, pro arborum magnitudine, leuibus, ſed non adeo vti lignum, per ſummos terræ ceſpetes expanſis, vt facile euelli poßint; quod fere cõmune eſt omnibus arboribus Indicis (imo referũt Hiſpanicas arbores eò delatas ſteriles fieri, niſi in ſuperficie terræ plantẽtur) cortex radici firmius inhæret cinereus, ipſiusq́; arboris cortice magis aromaticus, ideoq́; radicis decoctũ odoratius & præſtantius eſt, & ab Hiſpanis iſtic vſurpatur.* Pauame ſeu Saſſafras hiſtoria.

NASCITVR *in maritimis, & locis temperatis, hoc* Natales.

eſt,

eſt, neque nimium ſiccis, neque nimium humidis, vt in portubus S. Helenæ, & S. Matthæi: nam alibi per vniuerſam Floridam haud facilè inuenias: iſtic verò, ſunt integræ ſiluæ, quæ ob ſuauiſsimum quem ſpirant odorem, ab Hiſpanis primùm eo venientibus, arborum Canellæ eſſe exiſtimabantur, nec immerito, nam adeo odoratus eſt & acris huius arboris, atque Canellæ cortex, & eoſdem effectus præbet eius decoctum, quos Canellæ.

Delectus. O M N I V M *optima eſt radix, deinde rami, tertio truncus, ſed cortex omnibus præfertur.*

Temperamentum. A R B O R I S *& ramorum temperamentum calidum & ſiccum eſt in ſecundo gradu, cortex aliquanto calidior, ad initium tertij gradus in calore & ſiccitate accedens: quibuſdam calidus in fine primi, ſiccus in tertio gradu.*

L I C E T *Corticis & Ligni vſus duntaxat in medicina receptus ſit, Indi tamen recentia folia trita, vulneribus imponunt, & ſicca in alios medicos vſus ſeruant.*

Facultates. E I V S *decoctum commendatur in omni morborum genere, præſertim verò in obſtructionibus, & partibus internis roborandis: ad tertianas & febres antiquas. Commodè ex ſaccharo propinatur defluxione laborantibus, aſthmate, pectoris vitiis ex frigiditate prouenientibus, & conſequenter doloribus nephriticis & renum, è quibus calculum eiicit, & flatus diſcutit, quam etiam ob cauſam vterum ad conceptionem præparat, & menſes prouocat. Vomitus cohibet, concoctionem iuuat, aluumq; ſubducit.*

I L L I V S *fragmentum aſsiduè geſtare & odorari maximè prodeſt, aduerſus peſtis contagia, præſertim non neglectis aliis remediis. Denique ob ingentem ſiccitatem & moderatum calorem, eſt remedium excellens ad omnis generis defluxiones, quoniam eas abſumit: ſed iis qui extenuati ſunt & imbecilles, non conuenit.*

DECOCTI verò ſeu aquæ præparandæ hæc eſt ratio. Radicis cum ſuo cortice aſſulatim confractæ vncia dimidia, in tribus aquæ ſextariis, fictili nouo duodecim horis maceratur: lento igne ad duorum ſextariorum conſumptionem decoquitur: colatur, & in fictili vitrato adſeruatur. Poſtmodum ſupra eadem fragmenta, tantundem aquæ ſuperinfunditur, decoquitur ad dimidij ſextarij conſumptionem. Ea eſt ſecunda aqua, quæ ordinarij potus loco erit.

Decocti parandi ratio.

ILLVD verò obſeruandum eſt, plus aut minus ligni in decoctionem iniici, viribus & temperamento ægrorum conſideratis: etenim minore quantitate, & minus cocta propinatur hæc aqua, bilioſis, quàm pituitoſis. Sed vulgariter quarta ſextarij pars aquæ tepidæ ſumitur mane, deinde ſudatur, & veſtis mutatur, nec quiſquam eorum qui hoc medicamẽtum ſumpſerit, lecto ſe continere cogitur. Prandium ſit media gallina aſſa, cum aliquot vuis paſſis, & amygdalis, & auellanis toſtis: cœna ſit è conſeruis conuenientibus morbo qui curatur, potus ſecunda aqua. Singulari experimento didici hoc decoctum, vt dixi, propinatum, vtiliſſimum iis fuiſſe, qui pedes & manus ex podagra ſic contortos habebant, vt iis vti non poſſent. Ad luem item veneream non minus vtile quàm aqua Guayaci aut Chinæ. Ligni fragmentum præmanſum eo dente qui dolet, & iſtic retentum, dolorem ſedat.

PORRO qui tam exquiſita victus ratione vti nollent, aquam ſimplicem hac ratione decoquant. Ligni aſſulatim confracti ſemuncia, pluſúe aut minus, pro conditionibus iam enumeratis, in tribus aquæ ſextariis ad dimidias coquitur, ea aqua diu vtendum cum in prandio, tum in cœna & interdiu. Qui vino abſtinere non norunt, ea aqua diluere poterunt, etenim ſaporis & odoris gratiam vino conciliabit.

Aquæ parãdæ ratio alia.

Donati ſumus his diebus fragmento huius ligni à Franciſco Zetinig Pharmacopola Bruxellenſi diligentiſſimo, mihíque amiciſſimo, quod odore & ſapore fœniculum quidem referebat, ſed tamen guſtatum, plantæ illius ſaporem magis reddere videbatur, quæ vulgo Dioco, nonnullis Tharco dicitur, acetariis familiaris, & cortex eius multò magis. Lignum cum ſuo cortice adeo Tamarici ſimile eſt, vt niſi odor & ſapor obſtarent, pro eo accipi poſſit: cortex interiore parte qua ligno adhæret nigricante, & læui, exteriore rugoſa, & ex cinereo rubeſcente.

Molle.

CAETERVM odor fœniculi mihi in memoriam reuocat arborem in Peru naſcentem, Molle vocant, cuius ego puſillas duas plantas, è ſemine natas, vidi ante aliquot annos Machliniæ in horto ſplendidiſſimo Illuſtris Viri Dn. Ioannis de Brancion, ſed quæ tertio anno perierunt hyemis iniuria.

Molle hiſtoria

ERANT autem ex arbuſculæ trunco (quia tenellæ) ex viridi nigricante, multis conſperſo veluti maculis cinereis, folia pennata vt fraxini ſed multo minora ex viridi nigricantia, ſerrata & ſub extremum anguſtiora quæ ab arbuſculis reuulſa lacteo ſucco, eoque lento & viſcido, & odorato manabant, & ipſa folia trita fœniculi odorem reddebant, guſtata aſtringentis facultatis nonnihil habere videbantur. Fructus ex quo natę ſunt, piperis ferè magnitudine, oleaginoſus, pellicula rubeſcente tectus, racematim cohærens, vt ex eius icone, quam ad viuum depingi tum temporis curauimus, conſpicere licet: florem quem habeat ignoramus, ſed quibuſdam auctoribus, minutus eſt, viti ſimilis.

Natales.

HAEC arbor abundanter naſcitur in conuallibus & locis planis Peruanæ regionis, vt referunt omnes qui Occidentalium Indiarum deſcriptionem dederunt: ſed Petrus Cieça maximè, qui eius deſcriptionem hoc modo cap. 112. primæ partis Chronici dat.

Molle hiſtoria alia.

TOTO hoc tractu conſpiciuntur magnæ quædam, & etiam paruæ arbores, quas Molles appellant incolæ: folia habent minuta, odore fœniculi, cortice adeo commendato, vt eius decocto crurum dolores & inflationes ſumma cum vtilitate foueantur: ex ramulis fiunt dentiſcalpia vtiliſſima. Ex huius fructu cum aqua decocto, pro cocturæ modo, fit aut vinum, ſiue potio admodum bona, aut acetum, aut mel: tantoque in precio apud Indos ſunt hæ arbores, vt quibuſdam locis eas conſecratas ſuis Idolis habeant. Addunt nonnulli eius arboris foliorum decoctum, doloribus ex frigida cauſa ortis auxilio eſſe, gummi verò eius, quod Mannæ modo candidum eſt, lacte diſſolutum, caliginem oculorum abſtergere.

Molle vinum.

Facultates.

D Lignum

Lignum aromaticum.

Lignum aromaticum.

BERNARDINVS *de Burgos Pharmacopola, vnà cum Sulphure infra deſcribendo mihi oſtendit Ligni cuiuſdam fragmentum, Ligno ſancto ferè ſimile, cuius corticis odor & ſapor adeò aromaticus & excellens eſt, vt macis, aut nucem myriſticam longè ſuperet, imo Canellam odoris ſuauitate, piper acrimonia.*

MAGNA *huius ligni quantitas in monte quodam cæſa fuerat, & in nauem ſeu Liburnicam delata, ignis ſtruendi cauſa. Vnde perſpicere licet, quam multæ arbores, & aliæ plantæ in noſtris Indiis inueniuntur inſigni facultate præditæ, quandoquidem ignis ſtruendi gratia odoratis & aromaticis arboribus vtuntur, quarum cortice in puluerem redacto, cor & ventriculus roborari, reliquaq́ue membra foueri poſſent, & Aromatum ex Maluccis inſulis, Arabiaq́ue, & Perſide vſque petitorum, vices ſupplere. Sed nos accuſandi ſumus, qui eas diligentius non inquirimus & inueſtigamus, quandoquidem ſponte montibus lociſq́ue incultis naſcuntur.*

Lignum ad renum affectiones & vrinæ incommoda.

Lignum nephriticum.

NOBIS *etiam mittit noua Hiſpania Ligni quoddam genus craſſum & enode, materiæ Piri, cuius vſus iam diu receptus fuit in his regionibus, ad renum vitia, & vrinæ difficultates & incommoda. Poſtea expertum eſt, eius aquam in Iecoris & Lienis obſtructionibus vtilem eſſe. Fit autem hac ratione.*

Aqua ligni nephritici.

LIGNVM *aſſulatim & minutim conciſum in optima & limpidiſſima aqua fontana maceratur, atque in ea relinquitur, donec aqua à bibentibus abſumpta ſit. Dimidia hora poſt iniectum lignum, aqua cæruleum dilutiorem colorem contrahit, qui ſenſim intenditur pro temporis diuturnitate, tametſi lignum candidum ſit: cæruleum ideo dico, quoniam*

niam adulteratur alio ligno ſimili, quod aquam croceo colore inficit, ne quis fallatur.

HAC *aqua aßiduè vtuntur, ea vinum diluunt, & mirabiles experiuntur effectus, ſine vlla humorum commotione, neque enim opus eſt alia victus ratione quam temperata: ſiquidem aquæ ſapor non magis immutatur ligni iniectione, quàm ſi pura eſſet, & nihil in ea maceratum. Calidum & ſiccum eſt in primo gradu.*

Lapis Nephriticus.

LAPIS *hic in Nephritide maxime laudatus ex noua Hiſpania etiam defertur. Praßio lapidi ſimilis, qui ad viridem colorem lacteo permixtum tendit, præfertur viridior.* Nephriticus Lapis. Praſſius lapis.

EVM *geſtãt variis formis effigiatum, vt antiquitus ſolebant Indi, alios piſcium forma, alios auium capitibus, alios pſittaci roſtris ſimiles, nonnullos rotundos ſphærularum modo, atque omnes perforatos, quoniam Indi eos appenſos geſtare ſolebant, aduerſus Nephritidis, aut ſtomachi dolores, in quibus morbis valde commendatur. Sed eius præcipua laus eſt ad Nephriticos dolores, & ad calculum expellendũ, & arenulas.* Nephritici lapidis varia forma. Facultates.

NOBILIS *mihi notus, vnum habet, cui nullum alium comparandum vidi; nam eum brachio geſtans, tanta arenularum quantitate liberatur, vt, metuens ne ei noceat tanta eiectio, interdum eum deponat, nullumq́ amplius calculum eiicit. Sed cùm dolor eum premit, denuo eum geſtat, & ſtatim leuatur aut minuitur dolor multarum arenularum: atque etiam calculorum expulſione. Ea etiam occulta facultate præditus eſt, vt ab eiuſmodi dolore præſeruet geſtatus, renum calorem mitigando.*

DVCISSA *Bejar ter breui temporis interuallo Nephriticis doloribus afflicta, armillam ex eo lapide ſibi confe-*

cit, quam perpetuo geſtat, ex eo tempore (quod decennium ſuperat) eo dolore nunquam vexata eſt.

Alii multi ſenſerunt idem leuamen, eamq́; ob cauſam magno in pretio ſunt huiuſmodi lapides, nec vti initio, tam facilè adquiri poſſunt, quod ſoli earum Prouinciarum Reguli & Domini eos poßideant, nec immerito, cùm tam admirandæ ſint illorum facultates.

Lapis Tiburonum.

Tiburon piſcis

In mari Indico ferreis hamis capiuntur piſces Tiburones *dicti, maximi, validißimi, pugnacißimi, & truci aſpectu, qui cum lupis marinis aßiduè præliantur.*

Lapis Tiburonum.

In eorum capite terni aut quaterni lapides, interdum plures inueniuntur, valde albi, magni, ponderoſiqúe (vt interdum duas libras pendant) & qui facilè abradi poſſunt.

Facultates.

Hvivs lapidis puluis vtilißimus fertur Nephriticis, & aduerſus vrinæ difficultates, & renum veſicæq́; calculos, vt in Indis, Hiſpanisq́; experientia comprobauit. eum guſtatum inſipido eſſe guſtu deprehendi, facultates nondum expertus ſum.

Tibvronvm meminerunt, quotquot Occidentalis Indiæ hiſtoriã deſcripſerunt: ſed inter eos Gomara in hiſtoria Mexicana, miranda & vix credibilia de Tiburone refert, & illi duplicem dentium ordinem tribuit.

Describit idem in Hiſtoria generali Indiarum cap. 31. (quẽ ſequutus eſt Theuetus lib. Singularium cap. 71.) piſcem quendam Manati nomine, cuius deſcriptionem, quod pleraque cum Tiburonis hiſtoria communia habeat (ne dicam eundem piſcem videri) hîc ſubiunximus.

Manati piſcis.

Manati piſcis eſt noſtro orbi incognitus, vtri ſimilis, duos tantum pedes rotundos, quibus natat, ad humeros habens, & in ſingulis quatuor vngues elephantinis ſimiles, ab vmbilico ad caudam vſque gracileſcit: teterrimo eſt aſpectu, capite bubalino, ſed macilentiore ore, mento verò craſſiore, oculis admodum exiguis pro corporis mole, quæ interdum viginti pedum longitudine eſt, decem craſſitie: corio denſo, pilis quibuſdam cinerei coloris obſito. Feminæ pariunt vaccarum modo, duoque vbera habent, quibus catulos ſuos lactant. Eius caro quadrupedis potius quàm piſcis videtur; etenim recẽs vitulinam ſapit, ſale macerata Thynni carnem, ſed ſapidior eſt, diutiusq́; ſeruari poteſt.

poteſt. Eius pinguedo optima, nec facilè ranceſcit, ea corium ipſius præparant ad calceos ſibi faciendos. Inueniuntur in eius capite lapides quidam ad caculum & nephritidem vtiles.

HIC piſcis occiditur interea dum herbas in littore depaſcitur, ſed etiam retibus capiuntur iuniores. Ea ratione paruum fertur cępiſſe Regulus Caramatexi, quem 26. annis in lacu quodam dicto Guaynabo educauit, adeoque domitum euaſiſſe, & ferociam depoſuiſſe, vt de manu cibum caperet, & inclamato nomine Mato, quod Magnificum ſonat, lacum ſuum egreſſum fuiſſe, & in ædes perreptaſſe cibi ſumendi gratia, deindè ad lacum remeaſſe, interdumque homines & pueros ex vna parte lacus, in aliam tranſuexiſſe, nec illos merſiſſe, ita vt Indis ſummam voluptatem adferret.

Lapis Caymanum.

EX *Nomine Dei, Carthagine, aliisq; continentis oris, lapides interdum adferuntur calculis fluuiatilibus ſimiles, qui in ventriculis prægrandium Lacertorum (*Caymanes *appellant) inueniuntur: ferociſſimi ſunt, ingenti ore, vt integrum hominem deglutire poſſint, multiplici dentium ordine, adeò magni, vt triginta duorum pedum longitudine inueniantur. Viuunt ij magna ex parte in fluminum ripis, nonnunquam in mari, ad fluuiorum oſtia: pariunt oua in terra, & ſuos catulos iſtic excludunt, teſtudinum more: capiuntur hamis ferreis, quia earum cutis prædura, omnes ictus, etiam minorum tormentorum æneorum, reſpuit.* Lacerti Caymanes.

HOS *lapides colligunt Indi & Hiſpani, atque adeò ſibi ſeruant, ad quartanam tollendam vtile remedium: ſiquidem bini ex eis temporibus vtrinque alligati, in quartanarum paroxiſmo, illas tollere, aut earum calorem manifeſto infringere traduntur. Bis eum lapidem temporibus cuiuſdam puellæ, quæ quartana laborat adhibui, & certè febris calorem nonnihil remiſiſſe animaduerti, an verò febrem omnino tollet, ignoro.* Lapidis caymanũ facultates.

GOMARA, Petrus Cieça, Auguſtinus Carate, qui integram Indiarum hiſtoriam, aut ex parte ſcripſerunt, huius generis Lacertorum ſeu Crocodilorum meminerunt, inter quos Petrus Cieça ſub finem capitis 2. eorum oua, atque etiam carnes vrgente fame cum aliis ſe edisse aſſerit circa Pauamam, cùm eam regionem primum occupaſſent.

Ingens Lacerti magnitudo. ſent. Gomara cap 197. ibidem occiſum, qui 100 pedes longitudine æquaret, in cuius ventriculo multi calculi reperti ſint.

Lapis Sanguinalis.

Lapis ſanguinalis.

LAPIS *Sanguinalis ex noua Hiſpania delatus, Iaſpidis genus eſt, varij coloris, ſed obſcurioris, maculis, ſeu punctis diſtinctus ſanguineis.*

Eius facultates.

EX *his lapidibus Indi quaſdam cordium formas, magnas ac paruas conficiunt.*

VALET *ad fluxum ſanguinis narium, menſium, hæmorrhoidum, vulnerum, ac oris. Lapidem aqua frigida intinctum æger dextra comprimit, & ſubinde id facit. Sic eo Indi & noſtri vtuntur.*

PERSVASVM *habent Indi, imo firmiſſimè credũt, ſi hoc lapide pars ſanguine manans contingatur, ſanguinem ſiſti, idq́ verum eſſe experientia probatum eſt. Vtilis eſt etiam ſuſpẽſus aut alligatus eidem parti vnde ſanguis effluit, modo carnem contingat. Vidimus nonnullos hæmorrhoidum fluxu afflictos, remedium ſenſiſſe, annulos ex hoc lapide confectos in digito continuè geſtando: nec non & menſtruum fluxum ſiſti.*

Lapis rimas pedum curans.

ALIVD *lapidis genus eſt, quod rimas in manuum & pedum iuncturis à pituita ſalſa prouenientes, curat: verum id duntaxat auditu percepi.*

Armadillo.

NVNC *ex continenti habemus oſſiculum caudæ peregrini animalis, quod veluti teſtis quibuſdam totus integitur penum tenus, cuius gratia* Armadillo *vocant Hiſpani, quaſi cataphractum aut armatum dicas, Luſitani* Encubertado.

Armadillo. Encubertado. Deſcriptio.

EST *porcelli magnitudine, cui roſtrum ſimile habet, cauda oblonga, & craſſa, Lacerti modo. Sub terra viuit, vt*

Talpa,

Talpa, & terra ſeſe ſuſtentare creditur, quod foris nihil edere conſpiciatur.

Facultates.

OMNIS *facultas conſiſtit in caudæ oßiculo, cuius in tenuißimum puluerem redacti pilula, confecta, magnitudine capitis aciculæ, atque auri indita, dolorem eius ſedare, & tinnitum etiam, cum exigua ſurditate coniunctum, curare traditur. Certè dolorem ſedari multa experientia comprobatum eſt.*

Tattou.

HVIVS animalis meminit Theuetus lib. Singularium, cap. 54. aitq́ue incolis Tattou vocari, quorum nonnulli porcellos magnitudine æquant, alij minores ſunt, & eorum caro tenella eſt, boniq́ue ſucci. Et Bellonius lib. Singularium 3. cap. 51.

Aiotochtli.

MEMINIT item Franciſcus Gomara in Mexicana hiſtoria in hunc modum. Circa Lacunam quæ ex flumine Papalaxapan oritur Imperio Mexicano, animal inuenitur fele non maius, roſtro porcelli, pedibus Hiſtricis aut Erinacei terreſtris, cauda oblonga, natura munitum duro cortice, & teſta ſquamata veluti loricatum, intra quam ſe retrahit teſtudinis terreſtris modo. Similis eſt hæc tectura panopliæ æquorum: ſed & cauda, ipſumq́ue caput huiuſmodi teſtis ſquamatis tecta ſunt, auriculis foris eminentibus, eamq́ue ob cauſam Hiſpani armatum, aut cataphractum appellant, Indi Aiotochtli, id eſt, Cuniculum cucurbitæ.

EIVS etiam deſcriptionem apud Geſnerum videre licet in Appendice ad Quadrupedum hiſtoriam, ex quo hanc iconem mutuati ſumus.

Sanguis Draconis.

ATTVLIT *ante paucos dies, ex noui orbis continenti, Epiſcopus Carthaginenſis fructum arboris, ex qua manat lachryma illa, quam Sanguinem Draconis vocant.*

Draconis arboris fructus.

EST *autem hic fructus admirandus: nam ſublata qua integitur pelle, ilico dracunculus apparet, tanto artificio à natura fabricatus, vt à peritißimo aliquo artifice è marmore ſculptus videatur, collo oblongo, ore hiante, ſpina aculeis horrida, cauda oblonga, & pedibus conſpicuis.*

Sanguis Draconis cur ſic dictus.

AB *eo fructu denominationem proculdubio ſumpſit arbor, & eius lacryma, quæ ex illa per inciſionem legitur, quā ex Carthagine Peruana ſelectißimam aduehunt: vnde veterum*

terum

terum & multorum recentiorum inſcitia deprehenditur, qui, quid eſſet ſanguis Draconis, aut cur ſic appelaretur, omnino ignorærunt.

MAGNA eſt arbor, cortice ſatis tenui, & qui facilè incidi poteſt: ea vulnerata, liquor ille effluit, quem Sanguinē Draconis in Lachryma, dicunt, ab eo differens, quem Sanguinem in pane vocant, quòd in panes ſeu maſſas iſtic cogatur, quemadmodum reſina in Caſtella. Draconis hiſtoria.

VTERQVE liquor intro aſſumptus, alui profluuium ſiſtit, ſic etiam ventri illitus, aut clyſteribus inditus. Sanguinem vndequaque manantem reprimit. Capitis defluxiones, ne in partes inferiores delabantur, prohibet eius puluis capitis vertici inſperſus: vulnera recentia glutinat, gingiuas à putrefactione liberat, & dētes ſtabilit. Eſt item color Pictoribus maximè expetitus. Facultates.

TEMPERATVS eſt, & pauci caloris particeps.

MEMINI ante paucos annos nobis à Franciſco de Hollebecque Regis Hiſpaniarum Hortulano diligentiſſimo, miſſos fuiſſe quoſdam fructus Dragonalis nomine, ex quibus terræ commiſſis, nonnulli prodierunt Bruxellæ apud C V. Dn. Ioannem de Boiſot virum doctiſſimum & rei herbariæ peritiſſimum. Erant ferè foliis Iridis, oblongis, viridibus, per oras rubris (qualia in grandi arbore ante nouem annos Olyſipone conſpexi) ſed ſubſequens hyems abſtulit: Fructus is erat Ceraſij magnitudine aut Oxymirſines, rotundi, tenui pelle contecti, qua ſublata, oſſeus nucleus conſpiciebatur, qualis eſt in fructu Ruſci: ſed is nullam animalis, nedum dracunculi tanto artificio fabrefacti figuram referebat, verum rotundus erat & læuis, &, vt dixi, totus oſſeus. Arboris, quā Olyſipone obſeruaui, & in cuius cortice gūmi ſanguinei coloris concretum inueni, iconem, in Stirpium à me per Hiſpanias obſeruatarum deſcriptione exhibeo. Dragonal.

Gummi ad Podagram.

DABAT mihi idem Epiſcopus, Gummi genus (cuius arborem non poterat deſcribere) ex eodem continenti delatum, quo ſe podagrici iſtic purgant, in hunc modum. Gummi ad podagram.

ILLIVS gummi fragmentum nucis pontica magnitudine, ſtillatitio aquæ liquore noctem integram macerant, Facultates.

poſtridie mane percolant, & exprimunt, eam aquam ad duas vncias ſumunt, neque quidquam cibi ſuperingerunt ante meridiem: eo medicamento purgatur humor, qui podagram creat, ſine moleſtia.

INSIPIDVM *eſt & inodorum. Calidum videtur in primo gradu.*

Fructus dyſentericus.

Fructus ex Quito.

HISPANVS *quidam adoleſcens mihi ignotus, attulit ex Quito fructum, qui, vt ex eius fragmentis (quæ altera parte læuia erant, & luteo colore; altera verò, aſpera & admodum rubra, ſeu ex rubro nigricantia) conijcere licebat, magna quadam arbore natus videbatur. Dum ille mecum de variis rebus ageret, venit ad me vicinus, medicamentum curaturus filiæ, quam dyſenteria miſerè afflictari dicebat. Ilico adoleſcens, eam, inquit, curabo: ad vicinum proficiſcitur, fragmentorum illorum tenuiſsimè tritorum puluerem ex ſtillatitio calicum roſarum liquore, eo die puellæ hauriendum dedit veſpere, tantundem poſtridie mane, ſtatimq́ue ſiſti cæpit fluxus, ita vt breui puella ſanitati reſtituta ſit. Eum adoleſcentem, tametſi diligenter requiſiuerim, nunquam poſtea videre mihi contigit: itaque neque quis eſſet hic fructus, aut qua arbore naſceretur, ſcire potui.*

Cortex ad alui profluuia.

Cortex alui profluuia ſiſtens.

PROFERT *nouus orbis prægrandem arborem, foliis cordis effigie, nullo fructu. Eius cortex digiti craſsitudine aut amplior, ſolidus, durus, & ponderoſus, tenui candicante pellicula integitur: ſimilis eſt admodum cortici Guayacan, vti Gentiana amarus, adſtrictionis & grati ſeu aromatici cuiuſdam odoris particeps.*

Exhibendi ratio.

MAGNA *eſt apud Indos æſtimatione, vt qui eo vtantur aduerſus omnis generis alui profluuia, eius puluerem drachmæ pondere, aut paulo amplius mane propinantes ex*

aqua conueniente, aut craſſo vino rubro. Ter aut quater id remedium repetitur, obſeruaturq́; in reliquis victus ratio, quæ huiuſmodi morbo neceſſaria eſt.

EIVS *corticis fragmento donatus ſum ante paucos dies, cuius periculum iam bis feci in alui profluuiis inueteratis magno ſucceſſu.*

EX VARIIS *noſtrarum Indiarum prouinciis, multa purgantia medicamenta deferuntur; quorum magnæ ſunt facultates: de quibus hîc mentionem faciam, vt ſint veluti Præfatio quædam in Hiſtoriam radicis Mechoacan.*

Caſſia ſolutiua.

INSVLÆ *Diuorum Dominici & Ioannis de Porturicite, tanta quantitate nobis tranſmittunt Caſſiam ſolutiuam, vt non modo Hiſpaniæ, ſed etiam toti Europæ, atque adeò vniuerſo orbi ſufficiat: nam & in Orientem, vnde deferri ſolebat, plures naues ea onuſtæ vehũtur, quàm Cantabri ferrum mittunt.* Caſſia ſolutiua

QVÆ *Venetiis ad nos ex India Orientali mitti ſolebat, cum immatura collecta eſſet, temporis diuturnitate & itineris longinquitate ad nos ita corrupta perueniebat, vt parum vtilitatis præſtaret. Noſtra verò ex inſulis prædictis, matura eſt, craſſa, plena, ponderoſa, medulloſa, & adeo recens, vt interdum ſexageſimo poſtquam collecta eſt die, huc perferatur: & quia recens, gratiq́; ſaporis, non tetri, vt quæ ex Oriente deferebatur, facilius vires ſuas exerit.* Delectus.

BENIGNE *purgat & ſine vlla alui perturbatione bilem præſertim, deinde pituitam, poſtea quæ in meatibus & inte-* Facultates.

inteſtinis infarcta ſunt, euacuat. Temperatos illos efficit, qui ea vtuntur: ſanguinem purgat; Vtilis in omni morborum genere, ſed maximè renum, & vrinæ, duabus horis ante cœnam ſumpta. Deſluxionibus prodeſt, duabus à leui cœna horis. Quotidianus eius vſus eſt ad pectoris & laterum vitia, eclegmatis modo. Conuenit febrium ardoribus, & ſitim extinguit. Aſsiduus illius vſus ante prandium aut cænam, calculi generationem prohibet.

FORIS *cum amygdalarum dulcium oleo illita, graues pulmonum & renum dolores mitigat.*

DOSIS *pulpæ eius eſt decem drachmarum, ad ſeſquiunciam vſque; non exemptæ verò, quatuor vnciarum. Lenit, reſoluit, ſanguinem depurat, & eius bilisq́; calorem infringit. Humida eſt in primo gradu, ad calorem, ſed mitem tendens.*

IN *iſtis inſulis primùm coli cœpit, poſtquam in noſtram poteſtatem venerunt.*

NON deſunt qui huius Auctoris iudicium improbent: ſiquidem Orientalis caſſia, cæteris paribus, longè præferenda eſt.

Fructus ad bilem.

EX *maritimis Nicaragua & Nata (quæ ſunt in noui orbis continenti) inuehitur in Hiſpaniam Medicamenti genus purgans, bilem præſertim.*

Fructus bilem euacuans.

FRVCTVS *eſt arboris cuiuſdam vaſtæ, caſtaneis ſimilis, ſed calice læui, non, vt illarum, echinato: eo calice fructus continetur caſtaneis non multum abſimilis, ſed ſine cortice, & ferè quadratus, qui in duas partes diuiſus eſt, intercurſante medium, & totum deinde ambiente pellicula.*

Facultates.

EDITVR *hic fructus viridis, aut contuſus vino exceptus: ſi ſiccus, eius puluis ex vino aut Gallinæ iuſculo ſumitur.*

tur, datur etiam toſtus vt minus purget : quocunque tandem modo ſumptus, ſine moleſtia purgat, obſeruatis iis, quæ à purgatis obſeruari ſolent, & præparatis prius vt decet humoribus. Illud verò minimè prætereundum eſt, pelliculam illam exteriorem & internam abiiciendam eſſe, alioqui grauia ſymptomata excitaturam, veluti ingentes vomitus, animi deliquia, & periculoſa alui profluuia. Calidus eſt in primo gradu.

Auellanæ purgatrices.

N o v o *orbe primũ inuento, inſula* Diui Dominici *quodd genus Auellanæ miſit, qua ſe Indi familiariter purgabãt. Poſtea Hiſpani neceſsitate cõpulſi, illis etiam purgare ſe cæperũt, nõ ſine vitæ diſcrimine.* Colore *& forma noſtris Auellanis ſimiles ſunt, putamine tenui, coloris ſpadicei, triãgulares, medulla interiore alba & dulci, ſic vt multi, dulcedine illecti, decepti ſint.* Auellanæ purgatrices. Auellanarum hiſtoria.

M e d i c o r v m *vulgus eas* Ben magnum *vocat* (*nam* Ben *eſt duorum generum*) *Paruum autem ciceris magnitudine eſt, & ex eo* Itali *odoratum illud oleum, quod de* Ben *nuncupant, conficiunt, quo ſibi cæſariem & barbam inungunt deliciarum gratia.* Ben magnum. Ben paruum

V a l i d i s s i m e *pituitam & bilem supernè & & infernè purgant.* Nonnulli *tamen earum vehementiam aſſatione infringebant.* Coli *doloribus præſens ſunt remedium, flatus diſcutiunt, & clyſteribus iniectæ ; mediocriter euacuant.* Facultates.

D o s i s *eſt à dimidia drachma ad drachmam vnam: ſed aſſandæ ſunt.* Calidi *ſunt temperamenti initio tertij gradus, & ſicci in ſecundo.*

Jatropha multifida

Auellana hæc cum pleriſque aliis fructibus peregrinis communicata mihi fuit ab illuſtri viro D. Ioãne de Brancion, rei herbariæ ſtudioſiſſimo, nec vllis parcente ſumptibus, vt ſuum hortum omni peregrinarum plantarum genere excultiſſimum reddat.

Cæterùm Auellanam hanc, cuius iconem hîc exhibeo, lentus & mollis contegit cortex, partim ex cinereo candicans, partim nigricans: hunc ſequitur putamen minus ſolidum quàm in vulgaribus Auellanis, id nucleum continet auellanæ magnitudine, candidum, ſolidum, Auellanæ vulgaris aut iligneæ glandis ſapore, tenui membrana obductum. Integra nux altera parte ſeſſilis eſt, & coniunctim binæ naſci videntur, vt interdum caſtaneæ.

Nuclei pinei purgantes.

Pinei nuclei purgatorij.

TRANSMITTIT *etiam noua Hiſpania, Pineorum nucleorum genus, quo Indi ſe purgabant: quos imitati ſunt plurimi harum regionum.*

Deſcriptio.

NOSTRIS *pineis ſimiles ſunt, naſcentes in ſtrobilis magnis, quales ſunt Mayzi ſpica mutica: molliori putamine, & nigriore quàm noſtri pinei nuclei, rotundi, intus albi, pingues, & guſtu dulces.*

Facultates.

BILEM, *pituitam, & aquas validiſsimè purgant: & licet Auellanis mitiores, attamen vomitum cient, atque ventrem ſubducunt. Aßi, neque tam valenter, neque cùm*

tam

tam magnis torſionibus purgant. Peculiari quadam facultate craſſos humores expellunt.

Q V I N Q V E *aut ſex triti & vino diluti, dantur pro virium robore, præparato prius conuenientibus Syrupis humore, qui euacuandus eſt, & obſeruata, quæ decet, victus ratione. Etenim qui eis vtetur, illum obſeruare oportet, quæ ab his obſeruari ſolent, quibus purgans medicamentum propinatum eſt.*

C A L I D I *in tertio, & ſicci in ſecundo, pinguedine tamen quadam præditi, quæ ſiccitatem nonnihil imminuit.*

Fabæ purgatrices.

F A B Æ *purgatrices, quæ Carthagine, & Nomine Dei naſcuntur, noſtris ſimiles ſunt, ſed minores, eiuſdem cum noſtris formæ & coloris, pellicula quadam tenui, vt cæparum tunicula exterior, illas per medium interſecante, quæ cũ cortice abiicienda eſt, alioqui tanta vehementia ſupernè & infernè purgans, vt in vitæ diſcrimen ſumentem coniiciat. Aſſandæ deinde ſunt, vt illarum acrimonia infringatur, deinde in puluerem comminuendæ.* Fabæ purgatrices.

D A T V R *hic puluis vino aut ſacchzro exceptus, ad cochleare vnum, deinde hauſtus vini ſumitur.* Sumẽdi ratio.

A P V D *Indos hoc medicamentum celebre eſt ob ſumendi facilitatem: nam ſine moleſtia bilem, pituitam, & craſſos humores, multò lenius & facilius quam ſuperiora medicamenta purgant.* Facultates.

D A N T V R *in febribus diuturnis & importunis, in coli doloribus, & articulorum morbis.*

D O S I S *eſto aſſatarum à quaternario numero ad ſenarium, pluriumúe aut pauciorum, pro ægri viribus.*

Aliquot

Aliquot peregrinos fructus accepi Fabæ purgatiuæ nomine inſignitos: ſed nullus mihi cōſpectus eſt, qui fabæ purgatiuæ noſtro auctori deſcriptæ conueniret, at potius inter Phaſeolos, omnes recenſendi videbantur.

Prior, cuius hic iconem exhibemus, orbiculari ferè eſt forma, ſed planus vtrinque & quodammodò puluinatus, digiti vnius craſſitie, duorum verò latitudine aut ampliore, ex vno latere aliquātulum cauo, quà videlicet hilus eſſe ſolet, & ſiliquę, in qua continetur, adhæret: cortex durus & lignoſus, læuis, ex rubro nigricans: quod intus continetur album, firmum, & in duas partes natura ſectile, vt ſunt omnia phaſeolacea: ſapore primùm quali ſunt omnia ferè legumina, ſed ilico linguam mordicante, & acri: quo fit (ni fallor) vt purgandi facultate præditus.

Naſcitur in inſula Diui Thomæ dicta, & cordis effigiem, quale vulgo pingi ſolet, imitatur: idcirco à quibuſdam Cor Diui Thomæ nuncupatur. Eius obiter meminit Petrus Cieça parte prima Chronici cap. 112.

Alter Phaſeolo vulgari haud diſſimilis eſt, ſed minor, denſior, nigricans, & hilo prominente, & renis formam minimè referente.

Cùm Olyſipone eſſem, donatus ſum Phaſeoli genere ex Braſilia

PHASEOLVS ALTER BRASILIANVS.

Americæ prouinciæ delato, admodum recenti, pollicari latitudine, craſſo, colore rufeſcente magno hilo, & parte extrema veluti ſella. Eiuſmodi quatuor aut quinque ſingulis ſiliquis prægrandibus continentur, qui recentes & virentes adhuc tuſi & impoſiti bubones venereos curare dicuntur: flore traditur ex rubro palleſcente: ego duntaxat iuniorem plantam vidi mihi ſemine natam, quæ foliis Phaſeolo vulgari ferè ſimilis erat, niſi quòd minora erant, & auerſa parte hirſuta, præſertim teneriora folia, & extremi caules tenui molli que lanugine fulueſcente obſiti. Braſiliani Macouna vocant: ſimiles planè, & colore, qui ex cinereo candicans eſt, duntaxat differentes, ex Africæ Maurıtania delatos vidi.

Vidi etiam non procul Olyſipone in monaſterio quodam Phaſeoli genus vulgari noſtrati adeò ſimile, vt noſtrum putarem, pergulas iſtic veſtiebat opere topiario, flore purpureo; at ſiliquæ ſcabræ ſunt, breuiores, & duplo latiores quàm noſtri vulgaris: fructus eſt exiguus piſi vulgaris magnitudine, totus niger, niſi qua parte ſiliquæ adhæret, quæ candida eſt. Braſilianis frequentem eſſe audiui, & Luſitanis iſtic habitantibus Faua braua, id eſt, fabam ſilueſtrem nuncupari.

Lac Pinipinichi.

In omnibus continentis oris, lacteus quidam ſuccus elicitur ex arbuſculis Malorũ ſimilitudine, Indi Pinipinichi Pinipinichi.
vocant: cuius rami reciſi, lacteum humorem ilico exſudant, aliquantulum denſum, & viſcoſum, cuius tres aut quatuor guttæ ſumptæ, validiſſimè per ſeceſſum purgant bilem & Facultates.
aquas.

Bibitvr *ex vino, aut eius deſiccati puluis deglutitur pauca quantitate, propter nimiam vehementiam.*

Illvd *autem peculiare habet, quod ſi quis eo ſumpto, iuſculum, vinum, aut aliud quid inijciat, ſubito eius operatio infringitur, & ceſſat.*

Svmpto *aliquo ex ſuperioribus medicamentis purgantibus, ſomno abſtinendum eſt, & ea obſeruanda, quæ ab his qui purgans aliquod medicamentum ſumpſerunt, obſeruari ſolent.*

Calidvs *& ſiccus hic liquor in tertio gradu.*

Omnia *tam enumerata medicamenta valida ſunt*

& pernicioſa, quibus vti deſitum eſt, poſtquam Mechoacan receptũ eſt, cuius vſus minimè periculoſus eſt. Et ad ipſum, tanquam ad medicamentum præſtantiſsimum, confugerũt non ſolum noſtri, ſed omnes etiam Indiarum incolæ. De quo nunc acturi ſumus.

Mechoacan.

Mechoacan. MECHOACAN *radix eſt ante viginti annos primum reperta, in prouincia Mechoacan dicta, quadraginta milliaribus ſupra Mexico, quam deuicit Ferdinandus Corteſius, anno 1524.*

Forma. IAM *vidimus apud Franciſcanos huius vrbis naſcentem, ex ipſa prouincia Mechoacan naui delatam, multis ramis luxuriantem ſupra terram expanſis, colore cinereo, qui vicinas perticas aut pergulas ſcandunt, & multiplici nexu amplectuntur, foliis rotundis, in mucronem deſinentibus, ſecundum pediculum ampliis, fibroſis, adeò verò delicatis, vt humiditate carere videantur: fructu coriandri ſicci magnitudine, racematim cohærente, qui Septembri matureſcit: radice craſſa, vitis albæ ſeu Bryoniæ modo, vt non deſuerint qui eandem plantam eſſe putarent, aut ſaltem ei congenerem: ſed multum differunt, nam Bryoniæ radix viridis & ſicca admodum acris eſt: Mechoacan verò inſipida & ſine acrimonia.*

MILII *ſemine obruta ſeruatur hæc radix, aut lino picato ſeu reſinato inuoluta.*

Mechoacan alterum. CÆTERVM *nũc ex Continenti aduehitur Mechoacan, natũ circa Nicaragua & in Quito (vbi diligenter colitur, & magno in vſu eſt, ob eius mirabiles effectus) longè præſtãtius eo, quod ex noua Hiſpania adferri cõſueuit: cuius flos, ſemẽ & ramuli etiam allati ſunt.* Forma. *Erat verò is flos quaſi mali aureæ, quinque foliis conſtans maioribus, è cuius vmbilico*

bilico protuberat calix ſiue veſicula quædam auellanæ magnitudine, membrana conſtans tenui, albicante, quæ in duas cellulas tenuiſsima pellicula ſecretas diuiditur, & in ſingulis bina grana, ciceris exigui magnitudine, colore per maturitatem nigro, guſtu inſipido continebantur, quæ molli & ſpongioſa terra excepta, commodè naſcuntur.

E x *huius radice fit conſeruæ varij generis. Cydoniorum modo, ſed etiam Gelatinæ ex ſaccharo & illius ſucco, quæ in deliciis eſſe poſſunt: nam vt radix eſt inſipida, facilè ſaccharum recipit, quocunque tandem modo paretur.* mechoacan primum

M o l e s t a *non eſt huius radicis ſumptio, quia nullius mali ſaporis eſt particeps, ideoq́; pueris, ſenibus, aliisq́;, qui cætera medicamenta reſpuunt, vtilis eſt.*

P i t v i t a m *præſertim & aquas educit. Icterum, cephalæam, ſtrumas, & epilepſiam curat, veteresq́; defluxiones ſiſtit, articulorum, coli & renum doloribus vtilis eſt. Conuenit etiam vteri doloribus, aſthmati, tuſsi veteri, febribus & lue venerea vexatis.* Facultates.

H v i v s *autem radicis ſumendæ ratio talis eſt. Purgato prius corpore ſerapiis, clyſteribus, aut ſanguinis miſsione, & diæta, pro medici iudicio; huius radicis leuiter contuſæ puluis vino albo maceratus, aut aqua fœniculi, aniſi, aut cinamomi (ſi quis vinum non fert) ſummo mane propinatur, dimidiæ drachmæ pondere pueris, vnius drachmæ iuuenibus & adoleſcentibus, duarum verò drachmarum viris & mulieribus. Nec inutiliter datur ex ſyrupo nouem infuſionum. Dimidia poſt ſumptum hoc medicamentum hora ſomnus conceditur, iis præſertim qui vomitibus obnoxij ſunt. Facta purgatione, datur iuſculum, & paulò pòſt cibus, qualis his dari ſolet, qui ſeſe purgant.* Exhibendi ratio. Puluis.

F i v n t *nonnunquam ex eodem puluere catapotia coriandri ſicci magnitudine.* Catapotia.

IN *manu autem eſt Medici,* aut eius qui ſumpſerit,eã humoris quantitatem purgare quam volet, quoniam ſumpto pauxillo iuſculo,aut alia re, eius operatio illico ceſſat.*

Mechoacan ſiluestris

Jalap

MITTIT *nobis Promontorium D. Helenæ, quod in eodem quo Nicaragua tractu eſt, aliud Mechoacan genus ſilueſtrius,quod grauia Symptomata excitat,vt vomitus immodicos,termina,& alui profluuia,quã ob cauſam Scãmonea nũcupatur: ſed nemo (periculo ſemel facto) vtitur. Simile eſt,alteri cũ folio,tũ ſarmentis,tum radice,ſed per omnia minoribus: & ipſa etiam radix acrimoniæ nonnihil habet.*

Miſſa ſunt nobis ex Hiſpaniis ante paucos annos duo ſeminis Mechoacan genera, vnum breui caliculo ſine ſiliqua, ſemineque nigro, quale eſt Scammonij aut Conuoluoli maioris: Alterum oblongiore aliquantum caliculo, & ſemine rufo, & quàm ſuperius longiore, teneriore que: Vtriuſque ſiliqua parte interiore lanuginoſa eſt.

Ex vtriuſque ſemine natæ ſunt nobis, & aliquot aliis rei herbariæ ſtudioſis plantæ, quas ſubſequentis hyemis iniuria ſuſtulit. Prodibant Scammonij aut Conuoluoli modo, deinde multis ſarmentis proxima pedamenta ſcandebant & amplectebantur: foliis Conuoluoli maioris,ſed tenerioribus & colore magis fulueſcente.

* Negat Ioan. Fragoſus Regis Catholici Medicus, iuſculo aut alio cibo iniecto Mechoacan vim purgatiuam ſiſti aut infringi, & quotidiana experientia id ſe obſeruaſſe ait, eandemque noſtri Auctoris in Pinipinichi opinionem reprobat.

Radix Quimbaya.

MEMINIT *Petrus Cieça parte prima Peruanæ hiſtoriæ, in prouincia Quimbaya, cuius metropolis Carthago magna,naſci tenues quaſdam radices digiti craſſitudine inter arbores, quarum ſi fragmentum brachiali longitudine aquæ ſextario per noctem maceretur in vaſe aliquo, maiorem aquæ partem ea nocte abſumet. Ex ea quæ ſupererit aqua, qui tres vncias ſumpſerit, adeò benignè purgabitur,& ſine moleſtia,vti ſi Rhabarbaro purgatus eſſet, & aliquoties periculum feciſſe ſcribit magno purgatorum commodo.*

Piper.

TOTO *Continentis tractu in quo Nata, Carthago, & etiam in Nouo regno, magnus eſt vſus Piperis cuiuſdam*

oblongi

oblongi, quod maiore acrimonia præditum eſt Orientali, magiſq; aromaticũ, & iucũdiore odore ſpirat, quàm Axi ſeu Capſicum, quinetiã præfertur Piperi nigro, cum ſaporis tũ ſuauitatis cauſa.

Axi. Capſicum.

Forma. ALTÆ cuiuſdã plãtæ fructus eſt oblõgus, craſſitie quidẽ funiculi, at dimidij pedis lõgitudine, cõſtãs veluti multis granulis, circa pediculũ oblongũ continuo & coniuncto ordine diſpoſitis, ſeminis plantaginis modo. quibus ademptis, pediculus nudus conſpicitur. Recens viridis eſt, ſole matureſcit & nigreſcit. Calidum eſt tertio gradu.

NEC prætermittendũ eſt Piper ex Indiis noſtris miſſum, quãdoquidem non modo in medicũ vſum receptum eſt, ſed planta eſt excellẽtiſſima, & toti Hiſpaniæ notiſſima: nã nullus eſt hortus, in quo nõ ſeratur ob fructus pulchritudinẽ. Vidi aliquando in hac vrbe plantam ad arboris altitudinem excreſcentem.

Capſici hiſtoria. FOLIO eſt viridi, ocymo latifolio ſimili, flore albo, ex quo pullulat fructus diuerſæ formæ. oblongus, rotundus, Melopenis forma, aut ceraſeorum, ſed immaturus viridis eſt, maturus vero colore rubro gratiſſimo.

PARTICVLATIM conciſum & iuſculo maceratum, meliorem ſaporem edulijs conciliat, quam Piper vulgare, ideoq; eius vſus eſt in omnibus, in quibus aromata ex Maluccis inſulis & Calecutio delata cõmendantur, in eo ſolùm differens, quod illa multis aureis emuntur, hoc ſola ſatione acquiritur: nam in vna planta colligũtur aromata in totius anni vſum, minore diſpendio, & maiore commodo.

Facultates. FLATVS diſcutit, vtile pectori & perfrictionibus, calefacitq; & roborat partes internas. Caliditatis & ſiccitatis in quarto ferè gradu particeps.

B 5

Capsicum baccatum L. DC. prodr. XIII, p. 420.

Capſicum hoc (ſeu Piper Indicum, Americum potius) diligentiſſimè colitur tota Caſtella cùm ab Hortulanis, tum a mulieribus in feneſtris ædium ſuarum. Etenim eo vtuntur per totum annum cum virente tum ſicco, pro condimento & pipere. Spectatur varia (vt noſter auctor affirmat:) ſed & hæc omnia genera aliquando vidi colore flaueſcente in Luſitania monaſterio quodam circa Olyſiponem.

Aliud Capſici genus obſeruaui in nonnullis Luſitaniæ locis, fruticoſum cubitalibus ramis, virentibus, foliis hortenſis Solani fere, aliquantulum anguſtioribus: flore candido exiguo, vt Solani hortenſis, fructu in longis pediculis paruo, per initia viridi, deinde nigricante, vbi maturuit, rubro, continente multa ſemina latiuſcula alterius Capſici modo, tam feruidi guſtus, vt fauces aliquot dies incendat guſtatum. Floret, & fructum profert toto Autumno, & in calidioribus regionibus etiam hyeme. Illi vocant Pimienta de Brefil hoc eſt, Piper Braſilianum, in qua prouincia abundanter naſci, multiplicique in vſu eſſe intelligo.

Ceuadilla.

Cauadilla.

PERLATA *ſunt ad me cum aliquot aliis plantis ex Hiſpania noua, ſemina cuiuſdam plantæ* Ceuadilla *iſtic vocatæ, id eſt, Hordeolum, à ſimilitudine quam cum noſtro hordeo habet in ſpica & vaginulis, quibus ſemen includitur, ſed minus eo lini ſemine neutiquam maius, & longè aliis facultatibus præditum.*

Facultates.

Etenim nunquam auditum eſt plantã aliquam adeo vrente, & cauſtica vi præditam; ſic, vt vbi cauterium neceſſarium eſt in gangrænis, & putridis impuriſq; vlceribus eoſdem præbeat effectus quos non modo ſublimatum, ſed ignis etiam præſtare poſſet: etenim vermes in vlceribus necat, putridaq; vlcera expurgat puluis eius ſenſim iis inſperſus, maiore minorève quantitate, pro vlceris magnitudine, adhibitis præſeruatiuis, quæ in huiuſmodi remediis vſurpari ſolent. Itaque, cùm eius facultates infringere volunt, puluerem ſtillatitio roſarum aut plantaginis liquore excipiunt, linumq; aut ellichnium eo intinctum vlceribus & gangrænis imponunt: deinde ſarcotica medicamenta adhibentur, pro chirurgi docti & experti iudicio.

EADEM *ratione vſurpatur in animalium malignis vlceribus, quibus plerunque infeſtantur.*

CALI-

CALIDVM eſt hoc ſemen in quarto gradu, eoq; etiam amplius, ſi plures ſint gradus.

Sulphur viuum.

MITTIT nobis Quito prouincia Peruana Sulphur viuum præſtantiſſimum, vt vitrum tranſlucidum, colore auri ſinceriſſimi, cuius fragmentum puſillum lucernæ adpoſitũ, odorem maximum Sulphuris eiaculatur fumo viridi permiſtum: & antè quàm incendatur, nullum Sulphuris odorem præbet.

Sulphur Quitenſe.

HVIVS puluis vino diſſolutus, & per aliquot dies faciei veſpere illitus (purgato prius corpore) inflammationes curat. Scabiem tollit, roſaceo oleo mixtus. Drachmæ pondere cum oui luteo ſumptus, coli doloribus, Nephritidi, neruorumq; contractionibus & ictero vtilis eſt. Calidum & ſiccum eſt hoc ſulphur ſummo exceſſu.

Facultates.

EX Nicaragua aliud Sulphuris genus aduehitur coloris cinerei, denſum, & expers tranſparentiæ, nihilq; cum alio commune habens præter odorem.

Sulphur Nicaraguanum.

Ad Eriſipelas.

NOBILIS ille qui Piper longum mihi dedit iam ante deſcriptum, Peruana Carthagine attulerat placentã quandam foris nigram, intus luteam, & adhuc humidã, tametſi bis mille ferè milliaribus allata eſſet. Eius pauxillum me præſente diſſoluit aquæ roſaceæ ſtillatitio liquore, & eo faciem filij ſui, qui eryſipelate laborabat, illiuit: poſtridie ſimili liquore calente faciem illius abluit: facies adeo integra & ſana reddita eſt, atque ſi eryſipelate non laboraſſet.

Medicamentũ ad ignẽ ſacrũ.

CONFECTAM verò referebat hanc placentam è lumbricis, quos Indi terra eximentes, Mayzi foliis educant, deinde iam pingues fictili coquunt, eos deſpumando: colatos deinde rurſus decoquunt, donec ad vnguenti conſi-

conſiſtentiam aut etiam denſiorem reduxerint.

Carlo Sancto.

Carlo ſancto. ANTE *triennium ex Mechoacan prouincia delata eſt quædam radix* Carlo Sancto *dicta, cuius inſignes facultates prædicant.*

Deſcriptio. NOSTRO *Lupulo ſimilis eſt, & perticis ſe conuoluit illius more, quibus ſi careat, humi ſpargitur & diffunditur: folia etiam Lupulo ſimilia, colore viridi, ſed obſcuriore, odore graui: neque florem, neque fructum fert: Radix craſſo capite eſt, ex quo aliæ radices oriuntur digiti maioris craßitudine, colore candicante: cortex qui facilè ſeparatur, cuiusq́ vſus eſt, odore aromatico, guſtu amaro, cum quadam acrimonia: neruus radicis cortice ſpoliatus, multis quaſi filuris ſeu tabellis tenuißimis conſtare conſpicitur, quæ ſigillatim ſeparari poſſunt.*

Natales. NASCITVR *temperatißimis prouinciæ Mechoacan locis, ſolo neque nimium ſicco, neque humido. Calida & ſicca initio ſecundi gradus.*

Facultates. RADICIS *cortex mane aliquanto tempore commanducatus, multam pituitam, aliosq́ humores ex capite elicit, eamq́ ob cauſam Rheumatiſmos & capitis dolores & defluxiones curat: in nõnullis etiam vomitu multam bilem & pituitam è ſtomacho expellens, ſed illius decoctum maximè, cuius gratia ventriculum noxiis humoribus liberat, eumq́ roborat: purgationem tamen præcedere neceſſe eſt.*

IDEM *commanducatus, gingiuis abſcedentibus auxilio eſt, dentes ſtabilit, eoſq́ à ſcabritia & corruptione liberat, oriſq́ halitum commendat: ſed poſtea vino os eluendum, ad amaritudinem tollendam.*

PVLVERIS *eius exigua quantitas ex vino albo, aut adianti, canellæúe decocto ſumptus, vuluam obſtructionibus liberat,*

liberat, menſesq; prouocat, & flatus diſcutit, purgato videlicet prius corpore, & aluo (dum eo remedio vtetur) ex æquis partibus Liquidambar & vnguenti Dialtheæ inuncto.

CORDIS affectibus, iis præſertim qui ex vteri ſympathia oriuntur, auxilio eſt eius puluis, vt ante, ſumptus, aut illius decoctum hoc modo præparatum.

RADICIS minutim conciſæ drachmæ duæ in aqua ſextario & dimidio coquuntur ad dimidias, corticis citri in puluerẽ redacti drachmæ quatuor, pulueris Canellæ drachmæ duæ ſtatim iniiciuntur, ac denuo feruent, deinde colantur. Iſtius decocti ſex vnciæ ſingulis diebus mane addito ſaccharo propinantur, purgato tamẽ prius vt decet corpore. Carlo ſancto decoctum.

HVNC puluerem, & decoctũ nonnulli in morbi gallici affectibus, atq; etiam Epilepſia cõmendant. Alterum experiri nõ admodum neceſſe eſt, quod multis aliis ad eum morbum remediis abundemus. Alterius periculum faciam in iis, qui vigeſimum quintum ætatis annum nondum exceſſêre: nam Epilepſiam in adultis tollere, non eſt veriſimile.

Radix S.Helenæ.

EX portu S. Helenæ, qui eſt in prouincia florida, adferũtur radices quædam prælongæ, ſed nodoſæ admodum, pollicari craſſitudine, foris nigræ, intus albæ, ſapore aromatico, Galangæ ferè ſimili. Reſectis his nodis & perforatis, fiunt precariæ ſpherulæ, quas milites Hiſpani & Indi de collo ſuſpendentes, multum illis tribuunt. Hi ſiccati rugantur, duriq; & quaſi cornei fiunt. Planta ramos ſuos per terrã diffundit, foliaq; ampla & viridia admodum profert. Radix D.Helenæ, & eius hiſtoria.

NASCITVR locis humidis; ſicca initio, calida in fine ſecundi gradus exiſtimatur. Natales.

HAS radices Indi lapidibus conterunt, totumq; corpus ſibi inducunt balneaturi, quoniam cutim conſtringunt, & membra, vt inquiunt, ſuo grato odore roborant. Facultates.

Illivs *pulu*is *cum vino hauſtus, in ventriculi doloribus, vrinæ difficultatibus, & Nephritide commendatur.*

Vt ex deſcriptione facultatibuſque huius plantæ colligere licet, ad Cyperi genus aliquod referri poterit.

Guacatane.

Guacatane. Missa *nobis eſt ex Hiſpania noua plantula quædam candicans (ſed ſine radice)* Indis Guacatane *nuncupata, noſtro Polio montano haud abſimilis, ſed inodora, quæ an florem aut ſemen proferat, ignoro.*

Facultates. Ad *Hæmorrhoides commendatur hac ratione. Eius plantæ decocto ex vino (ſi calor abſit) alioqui ex aqua, hæmorrhoides abluuntur, deinde blandè ſiccantur, poſtmodum eiuſdem plantæ puluere inſperguntur.*

Dolores *ex frigore & flatibus ortos, in quacunq; corporis parte ſedat. ſi locus reſina prius inunctus, tenuiſſimo huius puluere inſpergatur, & pannus lineus ſuperimponatur: nam illico adhærebit Cerati modo, nec inde amouebitur, niſi dolore mitigato.*

Eivs *puluis leuibus vulneribus impoſitus, præſertim inguinum, ea mundat & ad cicatricem perducit.*

Missæ *item ſunt ad me aliquot aliæ plantæ, ſine nomine, quarum vnius ex aqua decoctum calidè ſumptum, pectoris vitiis auxilio eſt.*

Altera, *quæ partus mortuos, ſecundasq; morantes trahit, cuius rei magnam experientiam habent Indi.*

Tertiam, *ſi (cùm maximè viget) quiſpiã colligere volens duntaxat contingat, ilico flacceſcit, & procumbit.*

Qvarta *per ſolum diffuſa eſt & expanſa: ſi quis tamẽ eã attingat, ſtatim cõtrahitur: vt braſſica murciana.*

Helleborvs *item niger Hiſpanico ſimilis, & iiſdem facultatibus præditus.*

Mvlta

MVLTA præterea alia medicamenta in Indiis noſtris inueniuntur, inſignibus facultatibus prædita, quæ cum tempore (vt iis vti poſſimus) innoteſcent: vt ex eorum, quæ hactenus allata fuerunt, vtilitatibus colligere licet, quandoquidem infiniti morbi, qui alioqui incurabiles videbantur, horum vſu curati ſunt.

QVÆ omnia meæ diligentiæ accepta ferre oportet, & primæ huius meæ hiſtoriæ parti, quæ per vniuerſum orbem admodum celebris fuit, ob medicamentorum, quæ in ea continentur deſcriptionem.

ET vt omnes intelligant quàm vtilis meus hic liber fuerit, ſubiicere hic libet Epiſtolam ad me ſcriptam ex Peruana vſque regione, à nobili quodam viro, ante duos menſes: etenim ex eorum quæ in illa deſcripſi lectione, inuenti ſunt in Peru lapides Bezaares, orientalibus aut inferiores viribus, de quibus Deo volente in tertia parte agemus.

Epiſtola ad D. Nicolaum Monardis.

NON dubium eſt Clariſsime Doctor, quin nouum videbitur, me virum illiteratum, ſemperq; militiam in his regionibus ſequutum, ad te ſcribere, de iis quæ ad facultatem veſtram pertinent. Verum animi mei erga eruditos viros propenſio (in quorum numero tu es, ob libri tui lectionem, quem de Medicamentis in his regionibus naſcentibus eorumq; facultatibus euulgaſti, & laudem quam eo libro hîc conſequutus es) fecit vt etiam ignotus has ad te dederim. Etenim ſatis commendare non poſſim vtilitatem quam hîc attulit tuus iſte liber, cùm ex eo rationem conſecuti ſimus, qua medicamentis vtendũ ſit, ex quibus ſine methodo ante vſurpatis, nullum auxilium percipiebamus: nũc verò ex tui libri lectione, pleriqueà morbis, qui deplorati videbantur, liberati ſunt.

IAM

IAM ſunt plures quam viginti octo anni, quod militiã ſequens, per has Indias peregrinor, in quibus non ſolum quæ à te deſcripta ſunt, naſcuntur, ſed etiam pleraque alia, quorum fama nondum ad vos peruenit, ob Medicorum huc à vobis commeantium magna ex parte negligentiam & inſcitiam, quibus publica vtilitas (quam tamen ſummam præſtare poſſent) curæ non eſt, ſed vt quæſtui duntaxat ſeruiant.

Animal lapidẽ Bezar gignens.

FORMAM animalis, ex quo lapis Bezar extrahitur, in tuo libro deſcribis. Ea diligentiùs perpenſa, Animalium genus quoddam in iſtis montibus frequens inuenimus, valde ſimile iis Hircis (niſi quod cornibus orbum eſt) quos in Orientali India reperiri tradis. Rufi ſunt coloris magna ex parte, & herbas ſalutiferas depaſcuntur (quarum magna eſt copia in montibus vbi iſta animalia degunt) ita fugacia, vt ſolo tormentorum æneorum ictu adſequi poßimus.

DECIMA quinta Iunij huius anni 1568. ego cum aliquot amicis ad venationem profecti ſumus in huius regionis montes, in eam quinque dies inſumpſimus, & aliquot ex his quæ dixi animalibus confecimus, cumq́; eorum cauſa venationem ſuſcepiſſemus, librum tuum contuleramus.

APERTO itaque maximo, & prouectioris ætatis animali, neque in ventriculo, neque in alia parte corporis lapides inuenimus, quo factũ eſt, vt Indicis animalibus ſimilia non eſſe putaremus. Percontati Indi, quos, vt nobis inſeruirent, deduxeramus, qua corporis parte lapides hæc animalia haberent, ſe quidquam de lapidibus ſcire negabant (vt ſunt nobis infeſtißimi, nec ſua ſecreta nobis innoteſcere vellent) Indus tamen puer, decem aut duodecim annos natus, cùm videret nos tantopere id ſcire cupere, in animali receptaculum quoddam & veluti marſupium nobis oſtendit, in quod depaſtas herbas recipiunt, donec eas poſtea rumi-

ruminatas in ventriculũ traiiciant. Ibi puerum ilico interſicere voluerunt Indi, quòd nobis id indicaſſet, eum tamen poſtea, nobis in venatione occupatis, interceperunt, & ,vt intelleximus, ſacrificarunt. Indi eos lapides magno habent in precio, eosq; in Idolorum ſuorum delubris, quæ Guacas *vocant, & alia etiam precioſiſſima quæq; offerre ſolent, veluti aurum, argẽtum, gemmas, monilia, animalia, & pueros.* Guacas.

ILLVD *autem admiratione non caret, hoc animal per totas has Indias non reperiri, præterquam in montibus iſtis Regni Peruani. Nam ego omnia Mexicana regna, omnes Peruanas prouincias & regna, prouincias & inſulas Marañon, Floridam; & multas præterea Occidentalium Indiarum regiones peragraui: attamen nuſquam hæc animalia conſpexi, quam in ſolis huius regni Peru montibus.* AnimalBezaares lapides gignens in ſolis Peruanis montibus.

EGO *qua potui diligentia ab Indis amicis de horum lapidum facultatibus inquirens, intro ſumptos, aut foris impoſitos mirificè venenis & toxicis reſiſtere intellexi, cordis affectibus auxiliari, tineas ventris expellere, & eorum puluerem vulneribus ſagittarum toxico illitarum vtiliſſime inſpergi. In ſumma hũc lapidem alexipharmacum eſſe perniicioſiſſimi illius toxici quo ſagittas ſuas illinunt, ad ſeſe mutuo conficiendos, atque etiam nos Hiſpanos, quorum plerique, poſt vehementes cruciatus & furores mortui ſunt, nullum auxilium inuenientes: tametſi in ſublimato vulneribus inſperſo nonnulli leuamen ſenſerint: verùm ſi toxico recenti illitæ ſagittæ ſint, præſentaneam perniciem adferunt, nec ſublimatum prodeſt.* Facultates.

EX *animalis igitur quod primum ſecuimus burſula, nouem lapides exemimus, qui Naturæ beneficio iſtic creati videntur ex ſalutiferarum illarum herbarum ſucco, quæ in burſulam illam congeruntur. Secuimus & alia huius generis animalia, quæ confeceramus, in quibus omnibus lapides*

inuenimus, plures aut pauciores, pro animalium ætate.

OBSERVANDVM *autem eſt, ſola quæ paſcũtur in montibus animalia, lapides iſtos præſtantes generare: nam quæ in planis pabulum ſumunt, vt herbas minus ſalubres depaſcuntur, ſic etiam lapides eorum, tametſi vtiles, iis viribus non pollent, quibus ij præditi ſunt, qui ab animalibus in montanis degentibus eruuntur.*

COEPIMVS *iis vti eo ordine quem in tuo libro docuiſti, & aduerſus eoſdem etiam morbos, in quibus ſanandis mirabiles eorum effectus experti ſumus, quos longum eſſet referre. Quæ omnia tibi accepta referre debent non modo Hiſpani, ſed etiam vniuerſus orbis. Quantum ad me attinet, vt aliquam animi gratitudinem oſtendam pro beneficiæ accepto, opera Ioannis Antonij Corci, diuitis mercatoris, duodecim ex iis lapidibus mitto: ſi eò peruenerint, eos in multis morbis experiri poteris. Eiuſdem opera, an eos acceperis mihi ſignificare poteris; etiam, quæ voles in tuam gratiam faciam, imperare, quoniam tui ſum obſeruantiſſimus.*

Phaſeolus Peruanus.

NVNC *capſulam accipies in qua Phaſeoli genus inuenies, quod Martij initio tantummodo ſerendum erit, ne frigore lædatur. Planta eſt fabæ ſimilis, minor tamen, fructũ in ſiliquis ferens. Seni huiuſmodi fructus (fabas virides ſapiunt) cum ſale manducati, valide bilem, mediocriter pituitam, & ſine moleſtia hydropicorum aquas euacuant: eoſdem effectus præbent ſicci triti & ex vino ſumpti: ſed cibum paratum habere conuenit, quia ſi validius quàm neceſſe ſit, purgent, cibo ſumpto earum vehementia ilico infringetur.*

Planta gramini ſimilis.

PLANTAM *etiam quandam hic in planis naſcentem graminis modo, magnis facultatibus præditam: ſiquidem eius decoctum gargariſatum, rheumatiſmis, gutturis, phlegmonibus, aliiſq; vitiis auxilio eſt: manducata, multam*

pitui-

pituitam educit, ideoq́; morbis ſuperioribus, & capitis doloribus vtilis. Denominationem à me ſumpſit hæc planta, quod mihi familiaris eius vſus ſit, & alijs, vt vtantur, conſulam: cuius facultates me docuit quidam Indus in ſtirpium cognitione admodum verſatus.

FRVCTVM *item arboris cuiuſdam, quæ ſolummodo in hac prouincia naſcitur, Ilicis magnitudine, cortice Cerri ægylopis ſimili, folijs fraxini. Magnis viribus pollet: nam corticis eius puluis vulneribus inſperſus, ea mundat, deinde carnem generat, & perfectè curat. Dentes eodem puluere fricati ſtabiliuntur, gingiuæ abſcedentes ſanantur. Foliorum decocto intincti panni, & calidi vulneribus, aut pulueri corticis illis inſperſo impoſiti, curationem eorum accelerant, & humorum eo defluxum prohibent. Ex ea manat liquor odoratus, quem etiam fructui adiunxi, ſuffitibus idoneus ad multos capitis morbos, & emplaſtris vtilis.* Molle, cuius ante mentioné feci, deſcribere videtur.

EX *eius fructu ſalutiferam admodum potionem Indi conficiunt. Eum iſtic ſeri & naſci velim: nam tibi delectationem adferret, ob eas quibus prædita eſt hæc arbor facultates, tum etiam quia nouum arboris genus eſt, & omni tempore odoratum.*

INDVS *quidam Aethiopiſſam meum mancipium, malignis vlceribus & inueteratis vexatam, puluere cuiuſdam fructus iis inſperſo, ea mundauit, exeſa putrida illa carne, deinde eundem puluerem cum ellychnio vlceribus ſanis impoſuit ad carnem generandam, vlcuſq́; ad cicatricem perducendum. Erat verò is fructus in inſula Margarita, vbi mancipium curandum dedi, admodum vulgaris, ſic vt eo vulgariter veſcãtur, magnitudine Aſſyrij mali, nucem Perſicæ mali nuci ſimilem continens, cuius concrematæ pulueris ad ea quæ nunc enumeraui, vtilis eſt. Illud verò admiratione non caret, nucleum qui hac nuce continetur, adeò* Fructus vlcerarius.

noxium eſſe, & deletria facultate præditum, vt ſeu vir, ſiue animal eo veſcatur, præſentaneam mortem ſibi moliatur, cui nullo remedio occurri poteſt, tanquam ſublimatum aut corrodens aliud medicamentum ſumpſiſſet.

Planta ſanguineos ſudores excitans.

In *vrbe Poſto, vbi aliquot annis vixi, omnis generis morbos Indus quidam curabat, ſolo cuiuſdam plantæ ſucco artubus & parti affectæ illito. Aegros deinde ſtragulis egregiè tegebat ad ſudorem prouocandum: ſudor è partibus illitis emanans, merus ſanguis erat, quem lineis pannis abſtergebat; atque ita in curatione pergebat, donec ſatis ſudaſſe putaret, optimis interea cibis eos alens. Eo remedio multi morbi deplorati curabantur, imo ægri iuniores & rebuſtiores ab eius vſu fieri videbantur. Sed neque precio, neque precibus, neque minis vnquam efficere potuimus, vt eam plantam nobis demonſtraret.*

Arbor venereos ſtimulos domans.

Arbor *quædam hîc inuenitur materie ſpongioſa, ex qua Indi nunquam ignem ſtruent, tametſi quis illis mortis periculum minitetur: aiunt enim, quotquot ad eius flammã ſiue ignem accedunt, aut quos ſolummodo fumus pertingit, in re venerea impotentes fieri.*

Centella, & eius facultates.

Tvmores *in pedibus & cruribus ex frigidis humoribus orti hîc curantur herba quadam* Centella *nuncupata: ſiquidem extrita tumoribusq́; impoſita, ilico puſtulas excitat, è quibus multus humor effluit, donec tumor omnino reſoluatur. Sæpius iſtas euacuationes inter Indos fieri, & nonnullos Hiſpanos eis vti vidi.*

Anno *1558. in vrbe* D. Iacobi, *quæ eſt in prouincia* Chile, *quidam Indi captiui ſuras ſibi amputarunt, & eas aſſas, præ fame, ederunt, & (quod mirabile dictu) cuiuſdam plantæ folia vulneribus imponentes, ilico ſanguinẽ ſiſtebant.*

Herbæ *& arbores Hiſpanicis ſimiles, admodum paucæ hîc inueniuntur, quia ſolùm eas non alit. In Hiſpania*

noua

noua (cùm primum in noſtram poteſtatem redacta eſt) multæ arbores & plantæ Caſtellanis ſimiles inuentæ ſunt, tum etiam aues & quadrupedes.

INVENIVNTVR *hîc Colubri humana magnitudine, nulla feritate metuendi, nec cuiquam nocentes. Aranei mali cytrij magnitudine, admodum virulenti. Buffones pluit Hiſpanicis non minores, quos Indi aſſatos edunt, vt & pleraſque alias immunditias.* Colubri. Aranei. Buffones.

PROXIMIS *huic continenti inſulis, tam multi, tantiq́; vultures inueniuntur, vt pecudes deuorent, ob cuſtodũ, qui Aethiopes ſunt plerunque, negligentiam.* Vultures.

VNA *verò res me in admirationem rapit, vaccas in montibus educatas, ſi in plana deducãtur, omnes emori. Eſt mihi amicus qui trecentas vaccas in plana traduxerat, illæ aliquanto tempore nihil depaſcentes paulatim defecerunt, vt ne vna quidem intra menſem ei viua relicta ſit: omnes autem trementes & tabeſcentes moriebantur. Adferebant nonnulli cauſam naturalem, quod cùm in montibus frigidiſsimis, vbi ſingulis diebus pluit, educatæ eſſent, calorem illum planiciei, in quam nullæ vnquam pluuiæ decidunt, ferre non potuiſſe, & mutatione illa ſubita ab extremo frigore, in extremum calorem, mortuas eſſe. Etenim conſideratione dignum eſt, quod in planicie illa, quæ octo duntaxat miliaribus ad montes vſque patet, in longitudinem verò plus mille milliaribus porrigitur, nunquam pluerit, in montibus autem illis vicinis pluat quotidie.*

SVPERIORE *Octobri venit ad nos affinis meus Alphonſus Garcias, ſtrennuus miles, qui ſe verum Alexipharmacũ inueniſſe ait aduerſus pernicioſum illud toxicum quo Cannibales in bello & venationibus vtuntur (ſola enim ferina & humana victitant) deguntq́; à Charças ad Chile vſque Peruanas prouincias.*

Planta quæ eſt Alexipharmacum.

Est verò ea planta, vt ait, foliis latis, plantagini Hiſpanicæ haud abſimilibus, quæ trita & vulneribus impoſita, venenũ extinguit, & à ſymptomatis illis liberat, quæ toxicum generare ſolet. Pro magno theſauro æſtimant Hiſpani, eam plantam ſe inueniſſe, quoniam illius præſidio tuti, hoſtes ſuos Indos non ita metuent, qui duntaxat illis formidabiles erãt, toxici illius præſentaneam mortem adferentis cauſa: infinitos ſiquidem Hiſpanos trucidarunt, quos tamen eſui aptos negant & duriore carne eſſe, niſi trucidati tres aut quatuor dies prius macerentur.

Nascitur autem eadem regione, vbi fit toxicum, & (tametſi credam aliis etiam locis inueniri) voluit Deus eo loco remedium pateſacere, vnde pernicies adfertur.

Hæc omnia eò ſcripſi, vt cõſideres apud te, quàm multæ plantæ his ſimiles in noſtris Indiis naſcantur, quæ nobis ignotæ ſunt, quoniam Indi neque eas, neque earum facultates nobis patefacere volunt, etiamſi nos morientes videant, aut in carcerem coniiciantur: quod ſi quædam ex prædictis, & aliæ nonnullæ nobis innotuerunt, ab Indicis mulieribus eas edocti ſumus, quæ Hiſpanis, libidinis gratia, ſeſe commiſcentes, omnia quæ ſciunt aperiunt.

Verum prolixior eſſe nolo, quod ignorem an hæc epiſtola ad te peruentura ſit: quam ſi perueniſſe intellexero, prolixiores dabo de facultatibus aliarum plantarum, & animalium, & de aliis rebus hic naſcẽtibus, quæ tibi delectationem adferent, quandoquidem harum rerum es adeo ſtudioſus. E Lima in Peru ad 26. Decembris 1568.

Tui ſtudioſiſsimus

Petrus de Oſma & XarayZeio.

TAMETSI *mihi ignotus ſit, qui has ad me dedit, videtur tamen naturalium rerum ſtudioſus, ideoq́ mihi amplectendus. Nam, vt militis munus eſt, perpetuo in armis verſari, ſanguinem profundere, & alia militaria munia exercere, laudandus eſt qui plantarum cognitionem, earumq́ facultates inquirit. In quo Dioſcoridem imitari videtur, qui cùm militaret in exercitu Antonij & Cleopatræ, quocunq́ tamen perueniebat, plantas, arbores, animalia, fodinas, & alia præterea Naturæ miracula inquirebat, ex quibus ſex illos libros, qui toto orbe celebrantur, compoſuit, vt maiorem laudem ſcribendo ſit conſecutus, quàm ſi bellica virtute multas vrbes ſub imperium ſuum ſubegiſſet. Itaque multū huic viro debeo, cùm propter eam quam de me concepit opinionem, tum eorum quæ ad me miſit gratia, mihi certè gratiſſima. Illi ſcribam, vt nobis plura ex ea regione mittat.*

PLANTARVM, *quas ad me miſit, facultates, experiemur, & ſemina ſuo tempore ſeremus. Lapides BeZaares, ab Orientalibus mihi differre videntur: nam in ſuperficie ſunt perpoliti, & coloris ex cinereo obſcuri, & ſub duabus veluti teſtis aut cruſtis materiam quandam albam continent, quæ dentibus attrita, mera terra eſt inſipida, potiusq́ infrigidare, quàm calefacere videtur. Fabæ magnitudine plerunque ſunt: inueniuntur tamen magni & parui, qui magna ex parte ſunt planiores. Ego vnum comminui, eiusq́ puluerem adoleſcenti, quem venenum hauſiſſe dicebant, propinaui, &, neſcio an huius pulueris, aliorúmue medicamentorum beneficio, ſanatus eſt. Illius periculum in aliis morbis faciam: & quidquid de hoc, tum aliis medicamentis noui experiemur, in tertio huius hiſtoriæ medicamentorum volumine deſcribemus, in quo magna arcana continebūtur, quæ magnam omnibus oblectationē adferent, & præſertim ægris, qui abs illorum facultatibus curari debebunt.*

Lapis Bezar Peruanus ab Orientali differt.

QVID-

QVIDQVID verò in hac hiſtoria ſcripſi, aut ab iis didici qui ex illis regionibus venerunt, aut ex eorum temperamentis collegimus, aut ipſa experientia nos docuit.

ILLVD verò animaduertere oportet, omnia quæ ex noſtris Indiis adferuntur, magna ex parte calida eſſe, & ſub hoc temperamento eis vtendum, ſi quis illa ſumere volet.

FINIS.

INDEX ALPHABETICVS

IN LIBRVM DE SIMPLICIBVS medicamentis ex Occidentali India delatis, quorum in Medicina vſus eſt: auctore D. Nicolao Monardis.

A.

Aiotochtli. pagina 56
Alexipharmacum eſt Tabaco. 23
Ambarum colliquatum. 5
Ambar griſeum. 12. *eſt Bitumen.* eadem.
non eſt ſperma Balenæ. eadem.
eius delectus & facultates. 13
Emplaſtrum ex eo. 14. *inebriat.* eadem.
Animal lapidem Bezar gignens. 80. 81
Anime. 5.6
Aranei. 85
Arbor venereos ſtimulos domans. 84
Armadillo. 54. *eius facultates.* 56
Aniſum. 26
Articulorum dolori Tabaco prodeſt. 23
Auellanæ purgatrices, earum hiſtoria & facultates. 61
Axi. 71

B.

Balſamum, & eius extrahendi ratio. 16 *æſtimatio & vſus.* 17. *interius aſſumptum, foris additum, & Cheirurgicis medicamentis additum.* 18
purius. 19

Balſami arboris hiſtoria. 19. fructus. 20
Bangue. 26
Ben magnum & paruum, atque earum facultates. 61
Bezaar lapis. 80. eius facultates. 81.87
Bitumen, & eius facultates. 12
Buffones. 85

C.

Capſicum, eius forma, hiſtoria, & facultates. 71
Caraña, & eius facultates. 8.9
Carbunculis medetur Tabaco. 24
Çarçaparilla & eius hiſtoria. 37. eius delectus, nominis occaſio, & præparandæ apud Indos ratio. 38
Altera præparandæ ratio, & vtendæ modus. 39
Çarçæ ſyrupus, & vtendi ratio. 40
Çarçæ puluis, & vtendi ratio. 41
Çarçæ aqua. 40.41. vnde inferatur. 41.42
eius hiſtoria, & exhibendæ ratio. 42.43
ex ea catapotia. 44
Carlo ſancto, eius deſcriptio, natales, & facultates. 76
eius decoctum. 77
Caßia ſolutiua, eius delectus & facultates. 59
Catapotia pro ſterilibus. 14
Centella, & eius facultátes 84
Ceuadilla, & eius facultates. 74
Charabe, & eius natales. 6
China. 35. eius hiſtoria, natales, vſus, & præparandæ ratio. 34. Aquæ Chinæ ſumendæ modus. 36
eius facultates & temperamentum. 37
Cicinum oleum. 9
Colubri. 85
Contrayerua. 29

Copal

Copal. 5

Copalcahuiel. 6

D.

Draconis arboris fructus. 56. eius hiſtoria. 57

Dragonal. 57

E.

Emplaſtrum ex ambaro. 14

Emplaſtrum ſtomachicum. 8

Encubertado. 54

Eryſipelatis curatio. 75

F.

Fabæ purgatrices, & earum facultates. 63

Fructus ad bilem, & eius facultates. 60

Fructus dyſentericus ex Quito. 58

Fructus vlcerarius. 83

G.

Gangrænis medetur Tabaco. 24

Guayacan. 29. & eius hiſtoria. 31.32

eius decoctum atque vſus. 32

Guayaci facultates, & Serapium ex eo. 34

Guacatane, & eius facultates. 78

Guayaquil. 42

Gummi ad podagram, & eius facultates. 57

H.

Herba Iohannis infantis: eius hiſtoria & facultates. 28

Herba Regina. 27

Herba ſancta. 27
Hyuourahé, eius hiſtoria & facultates. 34

L.

Lacerti Caymanes. 53
Lacerti magnitudo ingens. 54
Lapis Praſsius. 51
Lapis Tiburonum, & eius facultates. 52
Lapis Caymanum, & eius facultates. 53
Lapis Sanguinalis, & eius facultates. 54
Lapis rimas pedum curans. 54
Lapis nephriticus, eius varia forma, & facultates. 51
Lignum nephriticum. 50
Lignum aromaticum. 50
Lignum Indicum. 31
Liquid-Ambar, & eius facultates. 15.16
,, oleum ex eo. 16
Lues venerea. 29.30

M.

Manati piſcis. 52
Mechoacan, & eius forma. 68.70. eius facultates, exhibendi ratio, puluis, & catapotia. 69
Medicamentum ad ignem ſacrum. 75
Medicorum diſceptatio de origine morbi Gallici. 31
Molle, eius hiſtoria, natales & facultates. 48.83
Morbus Gallicus. 29.30.31. Neapolitanus. 31

N.

Naphtha. 12
Nephritidi Tabaco prodeſt. 23

Nicotiana. 27
Nuclei Pinei purgantes, eorum deſcriptio & facultates. 62

O.

Ocoçol. 15
Oleum cicinum. 9. eius facultates. 10
Oleum ex Liquid-ambar. 16
Oleorum eliciendorum ratio. 9
Oleum ficus infernalis. 9
Opium. 26

P.

Pauame & eius hiſtoria. 45 Delectus, temperamentum, & facultates. 46. eius decocti parandi ratio. 47
Perebecenus. 27
Petum, & eius genera duo. 27. eius natales, & facultates 28
Picielt. 21
Pilulæ famem, ſitimqúe ſedantes. 26
Pinipinichi. 67
Piper. 70
Phaſeolus Peruanus. 82
Planta gramini ſimilis. 82
Planta ſanguineos ſudores excitans. 84
Planta quæ eſt Alexipharmacum. 86
Praſsius lapis. 51

Q.

Quimbaya radix. 70

R.

Radices venenis aduerſantes. 29
Radix Quimbaya. 70
Radix S. Helenæ. eius hiſtoria, natales, & facult. 77
Raphanus. 26
Reſina Balſami facultatibus prædita. 20
Reſina Carthaginenſis, & eius facultates. 20

S.

Sanguis draconis: & cur ſic dictus. 56. eius hiſtoria, & facultates. 57
Saſſafras. 44. quæ & Pauame. 45. eius hiſtoria. 45
Scabies Hiſpanica. 31
Serapium ex Tabaco. 21
Serpigo Indica. 31
Solanum furioſum. 26
Succinum non eſt lachryma. 6
Sulphur Nicaraguanum. 75
Sulphur Quitenſe, & eius facultates. 75

T.

Tabaco. 20. eius natales & facultates. 21
Serapium ex eo. 22. cruditatibus ventriculi prodeſt. 22. Alexipharmacum eſt. 23
eius experiendi aduerſus venena occaſio. 24
eius vſus Indis frequens. 25
Tacamahaca, & eius facultates. 7

Tattou. 56
Tiburon piſcis. 52
Toçot-guebit. 7

V.

Vteri ſuffocationi Tabaco prodeſt. 23
Vulneribus recentibus medetur Tabaco. 24
Vulneribus animalium 24
Vultures. 85

X.

Xelochopali. 6

FINIS.

SIMPLICIVM MEDICAMENTORVM EX NOVO ORBE DELATORVM, QVORVM IN MEDICINA VSVS EST, HISTORIAE LIBER TERTIVS:

Hiſpanico ſermone nuper deſcriptus à D. NICOLAO MONARDES, Hiſpalenſi Medico:

Nunc verò primùm Latio donatus, & notis illuſtratus à CAROLO CLVSIO A.

ANTVERPIÆ,
Ex officina Chriſtophori Plantini,
M. D. LXXXII.

MISSOURI BOTANICAL
GARDEN LIBRARY

ILL^ri DOMINO PHILIPPO SIDNÆO EX ILL^ma WARWICENSI FAMILIA, & Generoſo Domino Eduardo Dier ex amplißima Dierorum originem ducentibus,

CAROLVS CLVSIVS A.

TOT in me, dum apud vos fui, beneficia contuliſtis, Ill^ris Domine Sidnæe, ac Generoſe Dn. Diere (libenter enim coniungo, quos indiſſolubili veræ amicitiæ nodo connexos eſſe ſcio) vt ingratitudinis turpẽ notam nulla ratione effugere poſſe credam, niſi quid pro his rependere ſtudeam. Sed diligenter vndique diſpicienti, diu nihil ſeſe obtulit, quod animo meo ſatisfaceret.

CETERVM ſub meum è Britãnia diſceſſum, in librum fortè incidi veſtro quidem idiomate cõſcriptum, ſed ex Hiſpanico verſum, & Generoſo Dn. Diero dicatum, qui de Simplicibus medicamentis ex nouo orbe delatis agit, Auctore NICOLAO DE MONARDES Hiſpalenſi Medico.

Cuius duas priores partes latinas ante oſten-

octennium feci, & in vnum volumen, quòd eadem capita in ſecunda interdum repeteret, contraxi. Tertiam cùm ſerius ab Auctore conſcriptam hactenus latinè loquentem minimè audiuerimus, operæ pretium me facturum exiſtimaui, ſi latio donarem.

HISPANICVM igitur exemplar C. V. Hectoris Nuñez Londinenſis Medici opera nactus, dum in Belgium properãtem aduerſi venti Graueſendæ aliquamdiu detinẽt, & in medio etiam ęquore nauis qua vehebar curſum impediunt, vt iſtius moræ tædium fallerem, tum iſtic, tum inter nauticos clamores latinum feci, ſeriem capitum (quorum nonnulla non infrugiferis, vt ſpero, annotatiunculis illuſtraui) fere vbiq. immutans, rerum quæ in iis continentur ſimili natura ita poſtulante.

QVEM ingenioli mei atque induſtriæ fœtum, vt aliquam grati animi demonſtrationem præberem veſtro nomini dicare volui, certò mihi perſuadens, eum vobis gratiorem futurum, quàm aliud quiduis quod à me proficiſci queat.

DEVS vtrumque diutiſſimè incolumem ſeruet, ad Britannici regni decus, & publicam eius vtilitatem. Francoforti ad Mœnum. x. Cal. Octobr. M. D. LXXXI.

SIMPLI-

SIMPLICIVM MEDICAMENTORVM E NOVO ORBE DELATORVM LIBER TERTIVS.

De Canella noui orbis.

ANNO *Domini quingenteſimo quadrageſimo ſupra mileſimum, Franciſcus Piçarrus fratrem Conſaluum regioni Quito præfecit: ad quam alacri animo profecti ſunt Hiſpani, quoniam eadem opera illam petebant prouinciam quæ à Canella nomen ſumpſit, Quito vlteriorem. Maximè celebris erat inter Hiſpanos Canellæ rumor, quoniam magni rem eſſe pretij ab Indis intellexerant.*

ITER *itaque Conſaluus Piçarrus inſtituit cum ducentis Hiſpanis, quod cùm aſperum eſſet, & annonæ difficultas vbique eſſet, non ſine magnis moleſtiis in eam prouinciam peruenerunt in qua Canella naſcitur, ab Indis* Çumaca *appellatam, & ſub æquatore ſitam.*

Çumaca prouincia.

Canellæ hiſtoria.

PORRO *arbores quæ Canellã ferunt, mediæ ſunt magnitudinis, et immortali coma præditæ, vti reliquæ Indicæ arbores, foliáq. habent laurinis ſimilia: fructus eſt paruo pileo ſeu petaſo forma ſimilis, ea latitudine qua nummus Hiſpanicus octo regalib. æſtimatus (qui Germanici taleri amplitudinem æquat) interdum etiam maior, intrinſecus & extrinſecus ex purpura nigricans, interius læuis, foris aſper, cuius margines craſſitie iam dictum nummum æquant, ſummitas verò longè ſuperat, & pe-*

MISSOURI BOTANICAL GARDEN LIBRARY

diculo prædita eſt, vnde ex arbore dependet: guſtatus eandem ſaporis ſuauitatem & odoris fragrantiam habere deprehenditur quam legitima Canellæ ex orientali India delata, cum nonnulla adſtrictione coniunctam: in puluerem tritus, & eduliis inſperſus, eandem illis ſaporis et odoris gratiã conciliat quã Indica Canella: arboris cortex qui craſſus eſt, nullum Canellæ ſpirat odorem, aut ſaporem refert. An interior tenuiórque membrana ſimile quid obtineat, me latet: nam craſſiorem duntaxat corticem ipſúmque fructum vidi. Folia trita tenuem quendam Canellæ odorem ſpirare ferunt: ſed primaria vis in ſolo fructu conſiſtit, contrà quàm in orientalis Indiæ Canella, quæ omnem odoris & ſaporis gratiam in cortice obtinet, vt omnibus notiſſimum eſt. Verum quidem eſt alteram alteri præſtare, quoniam (licet eiuſdem generis ſint omnes arbores quæ Canellam ferunt) aliæ tamen tenuiore cortice præditæ ſunt, qui magis commendatur, aliæ craſſiore, qui ſuperiori bonitate cedit.

Caſſia. Cinamomũ. Caſſia lignea

Hinc factum eſt vt nonnulli Canellam in varia genera diſtinxerint, videlicet in Caſſiam, in Cinamomum, & in Caſſiam ligneam, cùm tamen vnius arboris genus ſit quæ iſtos cortices profert, & ſola loci varietas faciat vt altera alteri præſtantior ſit: itaque Caſſia & Cinamomum ſolis nominibus differunt, cùm vtrumque Canella tenuior & præſtantior ſit: eam ob rem vbi Caſſia præſcripta inuenitur, Cinamomum ſubſtitui poteſt, & è contra.

Canellæ Peruanæ facultates.

VTILIS *porro ad multa eſt noſter hic fructus Canella vocatus: nam in pollinem tritus ventriculum roborat, flatus diſcutit, oris fœtorem corrigit, & ad ventriculi dolores præſtans eſt remedium: cordi prodeſt, & colorem faciei commendat: pultibus & cibis veluti Canella inſpergitur, quoniam iiſdem facultatibus præditus*

eſt: è vi-

eſt: è vino aut aqua ad eam rem accommoda ſumptus, muliebres purgationes molitur.

Calidus eſt in tertio exceſſu & ſiccus in primo, cum manifeſto robore, ob adſtrictionem qua præditus eſt.

*Hvivs Canellæ meminimus in noſtris ad cap. 15. lib. 1. Aromatum ſcholiis ex Franciſco Gomara & reliquis qui Peruanam hiſtoriam deſcripſerunt.

DE CASSIA SOLVTIVA CONDITA.

Cassiæ *ſolutiuæ flores & folia videre cùm cuperem, quandoquidem eius fructus nobis adeò cognitus eſt, ſicca tandem accepi.*

Est *autem folium pyri folio ferè ſimile, flos verò exiguus, albus, quinque foliis conſtans, qui etiam reſiccatus vtcunque ſuauem ſpirat odorem: ex iis floribus enaſcuntur oblongæ illæ ſiliquæ Caſſiæ, vniuerſò orbi adeo notæ, atque illi ex hac noſtra vrbe communicatæ, ob ingentem nauium quæ eam inde aliò vehunt quantitatem. Initio aduehebatur ex Alexandria Ægypti, deinde Venetias, vnde vniuerſo orbi communicabatur: nunc poſtquam ex S. Dominico & S. Ioanne de portu diuite ad hanc ciuitatem aduehi cœpit, vniuerſo deinde orbi ipſa ſubminiſtrauit, quoniam quæ in noſtra India prouenit melior & maioris efficaciæ cenſeatur, quàm orientalis. Ex paruo illo flore enaſcuntur oblongæ illæ Caſſiæ ſiliquæ, quarum nonnullæ quatuor palmorum longitudinem æquant: ilico poſtquam natæ ſunt, donec iuſtam magnitudinem ſint conſequutæ, ſemper virent, & guſtu ſunt aſpero, quemadmodum immatura ceratia, deinde maturari incipientes rubeſcunt primùm, atque poſtea nigreſcunt, quòque atriores fiunt, maturiores & dulciores euadunt: etenim eæ quæ atrum colorem nondum adeptæ ſunt, ſed nonnihil adhuc rufeſcunt, immaturæ ſunt: atriores autem, læ-*

Caſſiæ ſolutiuæ hiſtoria.

Peruana Caſſia orientali præſtantior.

Caſſiæ delectus.

tem, læuiores, & grauiores reliquis præferuntur.

Caſs. flos conditus.

PORRO *huius flos duobus modis condiri ſolet, nempe aut cum ſaccharo tritus, roſati ſacchari modo, vel flos integer ſaccharo exceptus & vnà coctus: vtraque ratione bene ſapit, & ſine moleſtia euacuat, ſumptus ad duarum aut trium vnciarum pondus, vt ſæpius ſum expertus: ſi quod eſt vitium, in eo admittitur quod viliore ſaccharo excipiatur: nam ſi ſelectiore ſaccharo condiretur, non dubium eſt quin præſtantior eſſet, gratioriſque ſaporis. medicamentam eſt delicatioribus conueniens, nam eoſdem effectus præbet quos ipſa fructus pulpa.*

Caſs. tenella condita.

Condiũtur etiã tenellæ et recens natæ ſiliquæ ſaccharo primum exceptæ & decoctæ: decoctione enim & ſaccharo tollitur illa aſperitas & adſtrictio qua præditæ ſunt, tenerioréſque & palato longè gratiores fiunt: eæ ſine moleſtia ventrem emolliunt, & ſine iis ſymptomatis & torſionibus quæ medicamenta purgantia conſequi ſolent: nam neque palato ingratæ ſunt, & purgationem facilius moliuntur. Doſis eſt à duabus vnciis ad tres: ſæpius eas cum felici ſucceſſu dedi, & ipſe ſumpſi cùm æger eſſem.

Multa iſtarum ſiliquarum conditarum dolia ſingulis annis ex S. Dominico, & Portu diuite aduehuntur.

Reliquæ ſiliquæ plenam maturitatem adeptæ præſtantiſſimum ſunt pro ſuo genere purgans medicamentum quod hactenus notum fuerit, quódque facilius ſecuriúſq. euacuet, vti non modò medicis ſed & aliis omnibus notum eſt: nam ea nocumenta & ſymptomata non adfert quæ alia purgantia medicamenta conſequi ſolent, ſed benignum eſt, & inter benigna maximè benignum, cuius facultates & naturam peculiari capite priore libro deſcripſimus: quæ autem nunc retulimus, ea duntaxat ratione id egimus, vt foliorum et florum nunc à me acceptorum mentionem facerem.

CETERVM eos qui Caſſiam ſolutiuam ad ventrem leniendum, & euacuandas feces præſcribunt admonitos volo, eam breui admodum ſpatio ante prandium ſumendam eſſe, nempe ad ſummum dimidia hora, quoniam cum cibis mixta, ſimul cum illis facultates exerit, eaque ratione facilius & ſine moleſtia opus ſuum molitur, quod minimè facere poteſt quæ duabus aut tribus horis ante cibum ſumitur, vt hodie vulgo fit, quoniam cibi ſumptionem differendo, peragere ſuum opus cupit, & cum ſit admodũ debilis, omnino in vapores reſoluitur, qui per vniuerſum corpus ſeſe diffundunt; & ſi diutius cibus differatur, in alimentum conuertitur, quod multorum annorum quibus medicinam feci experientia didici: propterea ſemper illam ſolummodo dimidia ad ſummum hora ante cibum exhibere ſoleo, facilèque operatur: ſi verò multis horis ante cibum detur, parum admodum euacuat. Caſs. ſumendæ ratio.

PVRGANTIA verò medicamenta cum cibis permiſceri, præceptum eſt Hippocratis multis locis, atque etiam Galeni in commentariis: verum quidem eſt multis horis ante cibum dari ſolere, quando non euacuare, ſed vapores duntaxat per renes & reliquum corpus diffundi cupimus.

DE FICV PERVANA.

EX Hiſpania ficus arbores in Peruanas prouincias delatæ ſunt, vbi adeo feliciter creuerunt, vt nunc maxima iſtic illarum ſit copia, quæ plurimos eoſdémque optimos fructus geſtant.

PORRO in eodem regno inſecta quædam reperiuntur, quæ araneæ appellantur eo quod vbicunque fuerint ſua retia texant hiſpanicarum aranearum modo. Magna ſunt ea inſecta, malum aureum amplitudine æquantia, adeo virulenta vt eorum ictus ingulent, niſi efficaci Aranea peruana.

remedio ſuccurratur: nam ſi diutius differatur, & ſubeat virus ad cor, præſens mors conſequitur, nec vlla remedia proſunt: miram autem in ficu vtilitatem experti ſunt, ſi quotquot icti fuerint ſtatim ad eam confugiant, & lac ex ficus foliis manans bis aut ter in vulnus inſtillent: nam venenum ex ictu in vulnere relictum omnino extinguitur, tolluntúrque dolores & ſymptomata ſuccedentia, ſolo vulnere relicto, quod cùm ſit exiguum, facilè curatur: diu tamen apertum conſeruare ſolent. Atque vt nunquam deeſſet hoc remedium, voluit Deus vt ficus nunquam iſtic folia deponerent, ſed perpetuò virerent.

Foliorum ficus lactis vtilitas.

DE ARBORIS CORTICE AD RHEVMATISMOS VTILI.

Cortex ad rheumatiſmos vtilis.

INTER *reliqua mihi ex Peru miſſus eſt craſſus quidam cortex, quem ex vaſta arbore vlmo ſimili cum amplitudine tum forma detractum ferunt.*

Naſcitur ad ripas fluminis cuiuſdam vigintiquinque leucis à Lima diſtantis: nec alibi in India facilè reperias.

INDI *capitis defluxionibus, rheumatiſmis, aut alioqui capitis grauedine laborantes, huius arboris corticem in tenuiſſimum puluerem comminuunt, & naribus imponunt: humores enim inſigniter educit, qua ratione liberantur: quod verum eſſe nos ipſi experti ſumus.*

Secundum caloris gradum excedere videtur.

DE PACAL.

Pacal.

AD *eiuſdē fluminis ripas naſcitur altera arbor quam Indi* Pacal *vocant, iam deſcripta multo minor.*

eius facultates.

HVIVS *ligni vſti cineribus cum ſapone mixtis, Indi ad tollendos lichenes etiam fœdiſſimos vtuntur, cum qui in capite naſcuntur, tum qui reliquas corporis partes occupant: ſed & vetuſtas cicatrices emaculare dicitur.*

Paululum

Paululum huius ligni etiam accepi, cuius facultates experiemur.

DE STROBILO SEV NVCE PINEA.

NVX *pinea celeberrimus eſt totius Indiæ fructus cum apud ipſos Indos, tum apud Hiſpanos. Pineæ verò nucis nomenclaturam ſibi adſciuit, ob eam quam cum noſtratibus pineis nucibus ſimilitudinem habet: nam licet læuis ſit, veſtigia tamen per vniuerſum corpus ſparſa habet tanquam pinea nux: forma eſt eius generis cyphi quem vulgo imperialem vocant, laxiore ventre & anguſtiore ore, ex quo ſurculi ſeu germina naſcuntur, quæ foliorum vicem præbent, & fructum aſpectu pulchriorem reddunt: terræ committuntur hæc germina, atque ex iis naſcuntur ſtirpes pineas nuces ferentes, quæ tamen ſingulæ vnicum duntaxat fructum in faſtigio geſtant, viridis primùm, deinde per maturitatem aurei coloris, pulpa interiore alba, & fibroſa, atque in ore liqueſcente, gratiſſimi ſaporis, numeroſis tamen ſeminibus fuſcis per totam pulpam ſparſis, quæ reiici oportet dum fructus editur: odor eius mali perſici quod à cotoneo malo cognomen ſumpſit: ſic vt vbi vnicus eius eſt fructus, totum cubiculum illius odorem ſpiret.* Strobilus Peruanus.

STOMACHO *vtilis eſſe cenſetur, item cor roborare, languentem appetentiam excitare. Vulgaris eſt per vniuerſam Indiam, & magnæ apud incolas exiſtimationis: editur prima menſa, & in pomeridiano æſtu, nam frigidus eſſe perhibetur.* eius facultates.

Siccus ad me perlatus eſt & conditus: ſiccus, vt illius formam contemplarer, duntaxat vtilis fuit: at conditum grati ſaporis deprehendi, tametſi aſperiuſculum: immaturum dum condiretur fuiſſe arbitror.

*HVNC

*HVNC fructum luculenter deſcripſit Ouiedus ſub Iaiama nomine, cuius hiſtoriam ex noſtris in cap. 9. ſecundi Aromatum libri notis pete.

DE GVAYAVIS.

È Continente etiam pertulerunt ſemen fructus illius adeo apud Indos & Hiſpanos celebrati, quem Guayauas *appellant.*

Guayauas hiſtoria.

ARBOR *eſt mediocris magnitudinis, ramis ſparſis, folio laurino, flore candido aureæ mali floribus ſimili, aliquanto tamen maiore, odorato: facilè naſcitur quocunque loco ſeratur, adeóque luxuriat & ſerpit, vt in terræ vitiorum numero habeatur, nam plurimorum agrorum gramē quod depaſturi eſſent greges corrumpit nimio vti rubi implexu: fructus noſtris malis ſimilis eſt, eorum magnitudine quæ ab Hiſpanis* Camueſas *vocantur, viridis initio, & per maturitatem aureus, pulpa interiore alba, interdum etiam roſea: diuiſus quatuor concamerationes aut vaſcula habere conſpicitur, in quibus ſemina reconduntur, meſpilorum ſeminibus ſimilia, duriſſima, colore fuſco, omnino oſſea, medullæ & ſaporis expertia.*

Guayauas facultates.

Fructus edi ſolet prius demto cortice, palato gratus eſt, ſanus & facilis concoctionis: viridis in alui profluuiis vtilis eſt, nam valde adſtringit: præmaturus aluum ſoluit: at medius, hoc eſt neque immaturus neque præmaturus, ſi aſſetur, valentibus & ægris confert, nam ea ratione paratus, ſanior eſt gratioriſque ſaporis: præſtantior autem is eſt quem domeſticæ et cultæ arbores ferunt. Foliorum decocto Indi vtiliter tumentia crura lauant, eodem lienis obſtructiones tolluntur.

Fructus frigidus eſſe videtur, propterea febricitantibus aſſatus datur. Vulgaris eſt per vniuerſam Indiam.

*HVIVS fructus meminit Gomara hiſt. general. cap. 67. Varia ſunt, inquit, Guayauos genera, eademq; varietas eſt in fructu,

qui plerumque pomis Hiſpanicis Camueſas appellatis ſimilis eſt, modò rotundus, modò alia forma, omnino viridis, foris coronatus vt meſpila, intus albus aut rubeſcens, in quatuor partes diuiſus quemadmodum iuglandes, & in ſingulis partibus multa grana continens. Maturus ſapidus eſt, immaturus verò aſper, & adſtringens Sorborum modo. In nimium maturo color perit & ſapor, vermeſque generantur.

Meminit & Ouiedus Indicæ hiſtoriæ lib. 9. eiuſque luculentam habet deſcriptionem.

DE CACHOS.

MISSVM *præterea mihi fuit plantæ ſemen, plurimæ apud Indos æſtimationis,* Cachos *vocatæ.*

NASCITVR *arbuſti modo, inſigni virore prædita eſt, folio rotundo & tenui: fructum fert malo inſano ſimilem, altera parte ſeſſilem, altera turbinatum, cinerei coloris, grati ſaporis & acrimoniæ expertis, minutum admodum ſemen continens. Inuenitur duntaxat in Peruänis montibus.* Cachos hiſtoria.

MAGNÆ *eſt apud Indos, vt dixi, æſtimationis, ob inſignes eius facultates. Nam vrinas ciet, arenulas & calculum in renibus pellit, quódque præſtantius eſt, illius vſu calculum in veſica cõminui ferunt, ſi mollis adhuc ſit, vlliſque medicamentis comminui queat: eiúſque rei tam multa proferunt exempla, vt admirationem mihi pariat: nam ea eſt mea opinio, veſicæ calculum haudquaquam expelli poſſe, ſolámq. exemtionem illius remedium eſſe, nullum autem medicamentum adeo efficax eſſe, vt eum confringere valeat: aiunt tamen illius ſemen tritum ex aqua aliqua ad eam rem vtili ſumptum, calculum in lutum diſſoluere, quod excretum denuo concreſcat, & in lapideam duritiem conuertatur.* Cachos facultates.

ADOLESCENTEM *vidi cui hoc obtigiſſe ſcio. Is cùm veſicæ calculo torqueretur, idque à lithotomis qui calcu-*

lum de-

lum deprehenderant intellexiſſem, & ex ſymptomatis quæ patiebatur agnoſcerem: hominem veris initio ad fonte qui de petra *cognominatur ablegaui, vbi cùm duos menſes hæſiſſet, à calculo liber rediit, & omne lutũ quod paulatim eiecerat, denuo in lapidea fragmenta concretum ſecum in charta detulit.*

Pauculum ſemen quod habemus terræ committemus, &, ſi naſcetur, vtemur, vt eius facultates quas in hoc morbo adeo prædicant experiamur.

DE FRVCTV SVB TERRA NASCENTE.

Fructus ſub terra naſcés.

M I S S V S *etiam eſt ex Peru fructus ſub terra natus, pulcher admodum aſpectu, & grati ſaporis, qui & radice caret, neque aliquam plantam profert, aut ab vlla planta producitur, ſed ſolummodo ſub terra enaſcitur quemadmodum tubera: dimidij digiti magnitudinem æquat, rotundus eſt & contortus, & affabre elaboratus coloris ſpadicei, nucleum intus continens, reſonantem dum ſiccus eſt, amygdalæ ſimilem, cortice fuſco, intus album & in duas partes diuiſum vti amygdala. Grati ſaporis eſt, & auellanam guſtu refert.*

I N V E N I T V R *apud flumen Marañon, nec vſquam alibi per vniuerſam Indiam: editur recens et exiccatus, ſed torreri præſtat: adponitur ſecundis menſis bellariorum loco, quoniam ventriculum admodum exſiccat & roborat: ſed ſi liberalius edatur, capitis grauedinem generat.*

Eum admodum æſtimant cum Indi tum Hiſpani, nec immeritò, quoniam eos qui ad me miſſi ſunt deguſtans, grati eſſe ſaporis deprehendi.

Temperatus eſſe videtur.

DE FRVCTV LEVCOMA NVNCVPATO.

Leucoma fructus.

A R B O R I S *etiam fructum inde accepi, quem Indi*

Leucoma

Leucoma *nuncupant: ſimilis eſt noſtrati caſtaneæ cum colore tum magnitudine, tum etiam ſeſſili illa et albicante parte quam caſtanea obtinet: prægnans eſſe videtur, ſed quoniam binos duntaxat accepi, confringere nolui, cùm alterum ſeuerim & non prodierit, alterum in aliud ſationis tempus ſeruem. Arbor in qua prouenit vaſtæ eſt magnitudinis, materiæque firmæ & robuſtæ, folia Arbuti obtinet. Fructum edulem gratiq. ſaporis eſſe aiunt, & alui profluuia ſiſtere quoniam adſtringit: temperatum aſſerunt.*

DE SAPONARIIS SPHÆRVLIS.

CAPSVLA *mihi miſſa fuit ſubere contexta, plena ſphærulis admodum rotundis & nigris atque ſplendentibus, ſic vt ex ebeno confectæ viderentur. Eæ verò conſtabant ex fructu in pumila arbore naſcente magis incurua quàm recta veluti Ruſcus, cuius folia filici ſunt ſimilia. Ferunt ij frutices rotundum fructum nucis magnitudine lenta quadam pulpa tectum, qua ſublata relinquitur ſphæra quadam maximè rotunda, coloris nigri, adeo dura, vt niſi malleo aut alia quapiam re ſolida et dura confringi queat.* Saponarij globuli.

SAPONIS *vicem præbent hi fructus, quoniam ſi binis aut tribus cum calida aqua veſtes eluantur, multo nitidiores redduntur quàm ſi ſaponis librali pondere elotæ forent: plurimam etenim ſpumam excitant, eoſdémque effectus præbent quos ſapo, paulatim liqueſcentes donec ſolæ ſphærulæ ſuperſint, quæ nucleus ſunt huius fructus: perforantur deinde hæ ſphærulæ, fiúntque ex iis precariæ coronæ adeo elegantes vt ex ebeno confectas dicas, tum diutini vſus, quoniam difficulter confringuntur. Eſt verò is fructus adeo amarus, vt nulla quadrupes aut auis eum deguſtent.*

Aliquott

Aliquot ex iis terræ credidi, quæ enatæ ſunt, foliáque geſtant admodum elegantia, & viridia, fructum ſuo tempore prolaturas exiſtimo, paruulæ enim adhuc ſunt plantæ.

*Describit hunc fructum Ouiedus Indicæ hiſtoriæ lib. 9. Sunt, inquit, in his inſulis [Hiſpaniola videlicet] & continenti quædam arbores, quæ à precariis ſphærulis & à ſapone cognomen acceperunt, quarum folia filicis folia nonnihil referunt, licet minora ſint. Celſæ ſunt & formoſæ, fructum ferentes auellanæ aut ceraſij magnitudine, corolla inſignitum, minimè edulem, qui ſole exſiccatus ſubflauum colorem retinet, is oſſiculum intus continet globulo bombardario æqualem, rotundum, nigrum; at ſi ſolis radiis opponatur, ſubrufum, quod ſemen exiguum & amarum habet. Ex his oſſiculis perforatis fiunt precatoriæ corollæ, non inelegantiores quàm ſi ex ebeno confectæ eſſent, imò iis præſtant, cum quòd leniores ſint, tum non adeo fragiles. Fructu integro cum aqua calida panni expurgantur perinde atque ſapone: at ſi quis frequentius eo vtatur, pannos vrit & corrumpit: ſemel duntaxat neceſſitatis cauſa eluiſſe ſufficiat. pulpa oſſiculum ambiens ea eſt quæ ſaponis vicem præbet.

DE GRANADILLA.

Granadilla. Allatvs *mihi ex continenti herbæ fructus eſt, quæ in Peruanis montibus vbi ſponte naſcitur* Granadilla *appellatur, quod nomen illi impoſuerunt Hiſpani ob ſimilitudinem quam cum noſtris malis granatis habet, nam eiuſdem fere eſt amplitudinis, atque etiam coloris, quando maturus eſt, niſi quòd corona careat: nunc inſiccato, ſi agitetur, ſonitum edit ſemen intus occluſum, quod pyri ſemini ſimile eſt, aliquanto maius, tuberculis quibuſdam eleganter elaboratum, et aſpectu iucundum: pulpa candida eſt & ſaporis expers.*

eius hiſtoria Planta *hunc fructum ferens Hederæ ſimilis eſt, eodémque modo repit & ſcandit quocunq. loco ponatur. Elegans eſt cùm fructu onuſta conſpicitur, propter eius amplitudi-*

amplitudinem, florem habet albæ roſæ perſimilem, in cuius foliis aliquæ veluti paſſionis Chriſti figuræ delineatæ conſpiciuntur, quas magna diligentia iſtic pictas exiſtimes, eam ob cauſam elegantiſſimus eſt flos: fructus ipſe ſunt granatula iam dicta, quæ matura acidulo liquore abundant, & ſemine plena ſunt: aperiuntur vt oua, & liquor ille cum magna voluptate ſorbetur cum ab Indis tum ab Hiſpanis: nec etiam ſi multos ſorbeas vllam ventriculi grauedinem ſentis, ſed potius aluum emolliri.

Herba rara eſt, quæ duntaxat vno in loco inuenitur. Fructus temperatus eſſe videtur, & aliquantulum humidus.

DE GINGIBERE.

DOMINVS *Franciſcus de Mendoza Pro-regis Antonij de Mendoza filius in noua Hiſpania caryophyllos, piper, gingiber, aliáque aromata ex orientali India delata conſeuit: ſed ipſo è viuis ſublato, intermiſſa eſt ea negociatio: ſolum gingiber remanſit, quoniam feliciter enatum eſt: inde fit vt ex noua Hiſpania & aliis occidentalis Indiæ locis, viride & ſiccatum vti ex orientali India deferatur.*

EST *Gingiber planta foliis Iridis at paulo anguſtioribus ſimiliterque virentibus prædita: radices, vti notum eſt, aliæ aliis maiores, quæ virentes aut recentes nulla vrente facultate pollent, ideóque in fruſta conciſæ acetariis iniiciuntur, ut iis ſaporem & odorem concilient: ſeritur ſemine aut tenuiore radice, nam vtroque modo facilè augetur: cùm ad iuſtam magnitudinem excreuit, eximitur, et in vmbra ſiccatur, vbi nullam humiditatem adquirat quæ eam corrumpere queat, propterea luto oblinitur.* Gingiberis hiſtoria.

Adfertur condîta, tametſi & hîc probè condire norint ſic-

rint ſiccam, quæ tamen prius iuxta locum iuncis & ſcirpis conſitum ſepulta fuerit (quoniam ea ratione tenereſcit) aut calida aqua ſæpius lota & macerata ſit donec molleſcat: addito enim deinde ſaccharo conditur quemadmodum viridis.

Gingiberis facultates.

MAGNA facultate aromatica & inſigni acrimonia prædita eſt hæc radix, admodum calefacit, ventriculo confert, eiúſque dolores è frigida cauſa aut flatibus obortos tollit, eoſdem effectus cum pipere præbet: ſaporem cibis quibus inſpergitur conciliat: multis medicamentis adiicitur, vt ea corrigat & eorum malitiam leniat, propterea Turbith & agarico admiſcetur; illis etenim vehiculi loco eſt, vt facilius ſuas facultates exerant: concoctionem iuuat, ventriculum roborat & naturalem calorem auget: languentem ciborum appetentiam è frigida cauſa natam excitat, ad quem effectum maximè confert condita manè ſumpta: colorem faciei præterea commendat, eadémq. omnia præſtat quæ piper, & fere ſimilis eſt temperamenti.

DE INDICO RHABARBARO.

Rhabarbarum Peruanum.

E Continenti, radicis, quam iſtic Rhabarbarum vocant, fragmentum mihi allatum eſt, quod certè omnes eas notas habet, quas orientale Rhabarbarum obtinet.

Rotundum eſt, & cortice fuſco præditum, interius rubet, &, cùm frangitur, candorem quendam permiſtum oſtendit, croci modo tingit, & amarum eſt: ſcire cuperem qualia folia obtineat, vt obſeruare poſſim an ſimilia ſint iis quæ habet ea planta quam multi in Hiſpania hoc nomine ſeuerunt, Rumicis folia obtinentem, cuius genus illam eſſe exiſtimo, quoniam ſecundus rumex rubentem habet radicem.

Folia eius Rhabarbari, quod Rumicis genus exiſtimo,

diu coƈta vehementius purgant quàm radix, atque aſſerit Dioſcorides omnia rumicis genera aluum inſigniter emollire.

E S T *porro Rhabarbarum præclarum medicamentum & ſumma commendatione dignum: maximè etiam illud extulerunt quotquot illius hiſtoriam prodiderunt (ſolutiuum intelligo, quo purgare ſolemus, nam aliud Græcis cognitum fuit) adeo inquam nobile medicamentum eſt, vt cum omni ſecuritate, omni tempore, & omni ætati exhiberi poſſit: bilem præſertim & pituitam purgat, iecur roborat, eiúſque veluti anima eſt, obſtructionibus liberat, icterum ſoluit, ſanguinem expurgat, ſimúlque nobiliores corporis partes roborat: itaque ſecurè in cordis morbis exhibetur: aliquot eius fibræ mane ſumptæ, diuturnos & difficiles hepatis, ſplenis, internarúmque partium morbos curant, hydropicos iuuant & cacheƈticos, bonúmque colorem conciliant.* Rhabarbari legitimi laus.

Calidum & ſiccum eſt in ſecundo gradu, & terreſtribus quibuſdam partibus præditum, quæ illi adſtriƈtionem & robur conciliant.

DE CARLO SANCTO.

Carlo ſancto.

S E C V N D O *libro de facultatibus radicis cuiuſdam è noua Hiſpania delatæ, quam* Carlo ſanƈto *vocabant, egimus: eandem nunc magna veneratione, & æſtimatione proxima nauium quæ huc appulerunt claſſe attulerunt, atque Indicam radicem nuncuparunt: tantas verò eius facultates, tum experientia comprobatas habent, tum obſeruarunt præter eas quas ante deſcripſimus, vt plures de Roremarino celebrari non ſoleant.* Indica radix.

E A *in pulueram trita & puerperis, quæ obſtetricum negligentia animi deliquium patiuntur, propinata, plurimum prodeſt ſudorem prouocãdo, vt liberentur. Idem* eius facultates.

puluis ex vino aut florum malorum aureorum ſtillatitio liquore datus, mulieribus quæ partus difficultatibus laborant magnam vtilitatem adfert.

Monachus quidã ventriculi debilitate laborabat cum ex frigidorum humorum abundantia, tum imbecillo calore naturali, ſic vt nec cibum cõcoqueret, ſed is corrumperetur, & in magnos flatus conuerteretur: has radices cùm ex ſua opinione in aqua decoxiſſet çarçæ parillæ modo, decoctum multis diebus continuis in prandio & cœna hauſit, quod illi adeò feliciter ceſſit, vt & ventriculus roboraretur & concaleſceret, eadémque opera cibos poſtea probè concoqueret, acidis nidoribus liberaretur, & flatus conſumerentur. Aliud præterea conſequutus eſt non ſperatum auxilium: nam hernia (qua per multos annos laborabat, ſic vt braccis & ligationibus quaſi ſemper vti cogeretur, & certis duntaxat quibuſdam longis interuallis eas deponeret) liberatum ſe ſenſit, cùm bimeſtri huius radicis decocto vſus fuiſſet, nec braccas amplius adpoſuit, ſed ſine illis inceſſit.

Vtile eſt huius radicis decoctum ad os colluendum: nam gingiuas roborat, dentes à corruptione conſeruat, atque, ſi iam corrumpi incipiunt, ne latius malum ſerpat, impedit.

Gingiuarum laborantium remedium.

S*ED aduerſus hoc malum habeo remedium multis iam annis à me expertum, nempe vt perpetuò aceti ſcillitici, & aquæ è roſarum calycibus ſtillatitiæ æquis partibus os colluatur: nam certiſſimum eſt, dentes eo medicamento ſubinde collutos à putredine liberari, & ſi ea iam adſit, ne latius ſerpat, prohiberi.*

DE CARDVIS.

V*T huius plantæ miram formam conſpicerem ad me perlata eſt.*

Eſt verò

*Eſt verò Carduus quidam *cerei funalis magnitudine octo angulis conſtans, & cerei modo ſtriatus.* Carduus Peruanus.

FACVLTATEM *habet vulnera curandi, quoniam recens tritus, & vulneribus impoſitus ea curat, nullo adhibito alio medicamento: qua profectò ratione mihi perutilis fuit, cùm me ex eius ſpinis vna pupugiſſet, quas validas & acus modo pungentes habet.*

Planta videtur peregrina.

*HVIVS Cardui iconem Pena & Lobelius in doctiſſimis Aduerſariis exhibuerunt: eum noſter Morganus etiamnum apud ſe ſeruat, atque ſuperiore æſtate apud ipſum vidi, octogonum, caniculatum, rigentibus & firmiſſimis acutiſſimiſque ſpinis per certa interualla præditum.

DE HERBA SOLIS.

INSIGNIS *eſt hæc planta, & licet iam mihi ſit miſſum illius ſemen; aliquot tamen anni ſunt, quòd herbam apud nos aluerimus.* Herba ſeu flos Solis.

PLANTA *eſt extremæ magnitudinis, nam duabus lanceis altiorem eam vidi: nec minus admiratione dignus eſt eius flos, quandoquidem magnitudine & elegantia reliquos quos vnquam viderim flores ſuperat: nam lance amplior eſt, variiſque in medio coloribus eſt inſignitus: perticis opus habet quæ eam ſuſtineant dum creſcit, alioqui caduca eſt: eius ſemen melopeponum ſemina refert, paulóque maius eſt: perpetuò ad Solem ſeſe obuertit hic flos, eámque ob cauſam ab ipſo nomen adquiſiuit: multi tamen alij flores atque plantæ Soli ſe etiam obuertunt. Hortos exornare mihi videtur.*

*IAM multis annis per vniuerſam fere Europam vulgaris notitiæ eſt hic flos, qui duorum generum eſſe videtur: nam vnius planta multis interdum ramis prædita eſt, totidemque flores producit, alia ſingulari caule conſtat, & vnicum fere florem.

DE FLORE SANGVINEO.

Flos ſanguineus.

SEMEN ex Peru delatum terræ commiſi, vt eius elegantiam potius conſpicerem, quàm quòd vlla medica facultate præditus ſit.

eius hiſtoria.

IPSA planta duos circiter palmos aſſurgit, ramis rectis, quos ambiunt rotunda & tenuia folia admodum virentia: flores in ſummis ramis naſcuntur aureo admodum colore fulgentes, quinque foliis conſtantes, in quorum ſingulis ſanguinea & maximè rutilans macula impreſſa eſt, oblongo cucullo extremos flores occupante & longè prominente. Elegans eſt flos, ad penſiles hortos exornandos aptiſſimus: nam & ſemine & ſurculis facilimè naſcitur. Guſtatu eodem ſapore & odore quo naſturtium eſſe deprehenditur: inſigniter calidus eſt.

DE PAYCO.

Payco.

SED & herba quædam ex Peru miſſa eſt iſtic payco nuncupata, cuius folia plantaginis foliis cum forma, tum colore ſunt ſimilima, quæ ſiccata, admodũ tenuia ſunt, & guſtata valde acria calidáque deprehenduntur.

eius facultates.

EIVS puluis ex vino ſumtus, nephriticum dolorem è flatibus aut frigida cauſa prouenientem tollit: ipſa verò planta cocta, & emplaſtri in modum dolenti loco impoſita, eundem effectum præbet: quod certiſſimum eſſe ipſa experientia didici.

DE HERBA AD RENVM MORBOS VTILI.

Herba renibus vtilis.

ALIA item miſſa eſt admodum vtilis ad renum affectus è calida cauſa natos, illito parti dolenti eius ſucco cum roſaceo vnguento mixto, et foliis ipſius plantæ superimpoſitis: in eryſipelate & inflammationibus ſuccus impoſitus valde confert: nam inflammationem tollit, & dolorem mitigat.

SVNT verò ea folia quaſi lactucæ primùm enatæ & tenerioris, ſimilique virore prædita, quæ guſtata inſipida deprehenduntur, ſic vt herba perfrigida videatur.

DE LACTVCA SILVESTRI PVMILA.

ALIAM præterea herbam attulerunt, Lactucam ſilueſtrem vocatam: cuius folia Lactucæ foliis ſunt ſimilia ex atro virentia. Lactucula ſil.

DENTIVM dolorem tollit foliorum decoctum, & diutius in ore, qua parte dentes dolent, retentum. Idem præſtat foliorum ſuccus dentium cauis inſtillatus, herba trita ſuperimpoſita. Sapore admodum amaro eſt: calidiorem exiſtimo quàm in primo gradu.

DE HERBA AD RVPTVRAS VTILI.

PAVLVLVM cuiuſdam plantæ mihi miſſum fuit, cuius formam, quòd ob ſiccitatem omnino confracta & comminuta eſſet, obſeruare non potui.

HANC ſcribunt miram habere facultatem in rupturis cum puerorum tum adultorum, & rem ita ſe habere aſſerunt. Ea vtitur Indus quidam recenti contuſa & rupturæ impoſita, adhibito deinde miro quodam ligaturæ genere, quoniam etiam ſine braccis non minus firmiter ligati incedunt, quàm ſi braccati eſſent, vt mihi retulit quidam qui ſimili morbo liberatus erat eius plantæ & ligaturæ vſu. Talem ligaturam (ſi adeò firma ſit vt ille referebat) ſolam ſufficere poſſe exiſtimo, nulla herba aliáue re impoſita: quoniam hic quendam Cordubenſem conſpexi, qui omnes hernioſos ſola ligatura curabat nullis adhibitis braccis: quod veriſſimum eſt, & hic adhuc viuunt qui ab eo curati fuère. Herba hernias & ramices curans.

DE VERBENA.

SCRIPSIT mihi nobilis ille vir ex Peru ſecundum Verbena peruana.

 flumina

flumina è montibus eorum regnorum delabentia plurimam verbenam creſcere, illi quæ in Hiſpania naſcitur ſimilem, perpetuò virentem, qua Indi in multis morbis curandis vtuntur, præſertim aduerſus omnis generis venena, & in his qui in cibis toxicum aut ſimile aliquid hauſerunt.

NOBILIS *quædam matrona ex Peru rediens mihi aſſeruit ſe multis annis ægram fuiſſe, cúmque plurimorum medicorum opera vſa fuiſſet, Indum tandem quendam acceſſiſſe, qui in plantarum ſcientia celebris habebatur, quique inter Indos medicum agebat, verbenæ ſuccum depuratum illi propinaſſe, à cuius vſu poſt paucos dies lumbricum eieciſſet (colubrum ipſa nuncupabat) hirſutum, pede longiorem, craſſum, cauda bifida, deinde omnino conualuiſſet. Ipſam porro Nobili cuidam viro in Peru, qui continuè ægrotabat, ſingulis diebus manè eundem ſuccum ſaccharo permiſtum ſumeret, perſuaſiſſe (ita enim ipſa hauſerat ob amarorem) illum deinde plurimos lumbricos reieciſſe longos, tenues, atque inter cæteros, vnum albi * cinguli inſtar longiſſimum, & tum demum integram valetudinem recepiſſe. Id poſtea conſilium plurimis aliis qui malè affecti erant, & lumbricos habere ſuſpicio erat, dedit, qui omnes ſumto Verbenæ ſucco, multas ventris tineas eiecerunt, & ſanati ſunt. Illud remedium adeò certum affirmabat, vt vnum è ſuis famulis oſtenderet, qui ob morbi grauitatem philtrum aut medicata pocula hauſiſſe diceretur, quiq. epoto verbenæ ſucco, vomitu multa variis coloribus diſtincta ex ventriculo reieciſſet, quæ medicata pharmaca eſſe aſſerebant, deinde conualuiſſe.*

QVOD *verò ad incantationes & medicata pocula attinet, quod ego vidi hîc ſubiiciam.*

Ioannis de Quintana dueñas primarij ciuis famulus

vomitu

*vomitu reiecit me præſente magnum tenuium & ſpadiceorum capillorum * glomum, adſeruabátque in papyro inuolutos plures alios quos binis horis antè euomuerat: quibus reiectis nulla amplius moleſtia torquebatur: præter eam quam vehemens vomitus induxerat.*

Ioannes Langius Medicus Germanus vir doctiſſimus refert mulierem ſe vidiſſe plurimum de ventriculi dolore conquerentem, reiectis multis vitri & murrhinorum vaſorum fragmentis atque piſcium ſpinis, ſanitatem eſſe adſequutam.

Aliud ſimile exemplum refert Beniuenius libro de Morbis mirandis. Sed quod maiorem mihi admirationem parit, eſt: Agricolam, grauiſſimis ventris doloribus afflictum, cùm nullis medicamentis mitigari dolor poſſet, ſibi cultro guttur præcidiſſe: eius deinde cadauer cùm ſecuiſſent & aperuiſſent, inuentã in ventre fuiſſe magnam ſimilium capillorum, quales ſuperiorem vomitu reieciſſe dixi, quantitatem, & ferrea fragmenta.

H A S *ego res dæmonis præſtigiis tribuo: nam ad naturalium claſſem referri minimè poſſunt.*

*S I M I L E quoddam nec minus mirum exemplum mihi ante paucos dies retulit Franciſcus Zinnig Ser^mi Principis Matthiæ Archiducis Auſtriæ &c. pharmacopœus cum in ſua arte peritiſſimus tum diligentiſſimus.

Lucas Fatel eiuſdem Principis coquus, qui primum apud D. Mariã Hungariæ reginã, deinde apud Margaretã Parmenſem ducẽ in ſimili miniſterio fuerat, ſingulis interdum annis, nonnunquam ſemeſtribus vel trimeſtribus interuallis, per annum eiicit tenuem quandam lentamq́ue materiam, anguſti cinguli inſtar oblongam, candidam & criſpam, non eam quidem continuam & integram, ſed quam per fragmenta ſex, duodecim, atque etiam quindecim vlnas longa eximere cogitur: ſolet verò ante ea ſymptomata, plerunque grauem in pectore ſub dextra mamilla dolorem perpeti, quem vt leuet, aggregatiuis catapotiis corpus purgat, eamq́ue, quam dixi, materiam excernit,

cernit, tum demum morbo liberatur. Is verò, quoniam plerumque tanta capitis grauedine afficitur, vt domo egredi aut quoquam prodire nequeat, ex quorundam conſilio verbenæ radicem collo appenſam geſtat.

SIMILE etiam exemplum ante multos annos accidere memini Iureconſulto N. Vlierden celebri apud Antuerpianos cauſarum patrono, qui certis anni temporibus materiam in multos veluti muliebrium capillorum glomos congeſtam per aluum excernere ſolebat, qua reiecta melius habebat: nam alioqui macilentus pallenſque ſemper cùm eſſet, aduerſa valetudine ante iſta ſymptomata plerunque corripiebatur.

DE NASTVRTIO.

Naſtortium Peruanum.

HERBAM *habeo ex Peru delatam Naſturtium nuncupatam: exigua eſt, foliolàque habet rotunda Lenticulæ foliis paulo maiora.*

HVIVS *tritæ ſuccus recentibus vulneribus inſtillatus, ipſáque herba trita ſuperimpoſita, ea curat & ad cicatricem perducit, non minus quàm Tabacum.*

Deguſtata Naſturtium ſapit: admodum calida eſſe videtur.

* HVIVS ſtirpis legitimam iconem pete ex noſtri Lobelij commentariis. Ipſam ſiccam ante aliquot annos mihi communicauit Ampliſs. vir Dn. Augerius Busbequius Ser^mæ^ Reginæ Elizabethæ Caroli IX. Gallorum Regis viduæ aulæ Præfectus, ex Hiſpaniis delatam: flos eſt aureus, Perſicariæ ſiliquoſæ, quam vulgus Noli me tangere appellat, flori perſimilis, ſed longiore calcari præditus: folia aſarinis minora, non minus tamen orbiculata. Semen à Ioanne de Hollebeque Franciſci fratre Hiſpaniæ Regis hortulano aliquando mihi communicatum memini, quod diligenter terræ commiſſum non eſt enatum.

DE HERBA MORTEM AVT VITAM IN MORBIS PRÆNVNTIANTE.

Herba mortem in morbis prænuncians.

ANNO 1562. *Comite de Nieua in Peru cõmorante, in eius familia mulier quædam illi inſeruiens maritum habuit*

habuit graui morbo decumbentẽ; cuius cauſa cùm ipſam admodum triſtem Indus quidam primarius conſpiceret, interrogauit an ſcire cuperet, vtrum ex eo morbo periturus eſſet an ſuperſtes futurus maritus, herbæ ramum ſe illi miſſurum, quem in mariti ſiniſtra manu poneret, eámque deinde diutius comprimeret: nam ſi ſuperſtes futurus eſſet, quamdiu eam herbam manu teneret, alacrem & lætum, ſin moriturus, mæſtum & anxium fore. Miſſum ab Indo ramum marito in manum dat, comprimeréque iubet: ſed ilico tanta mæſtitia & anxietas ipſum oppreſſit, vt illa, metuens ne ſubitò extingueretur, ramum ex manu tolleret & abiiceret: is deinde paucos poſt dies extinctus eſt.

CVPIENTI mihi an iſta vera eſſent perſcrutari, nobilis quidam qui multis annis in Peru vixerat, certum eſſe affirmabat, & vſitatũ eſſe apud Indos in ægritudinibus id facere, quod ſanè magnam mihi admirationem attulit.

De cóca.

CVM tam multis annis celebrem illam apud Indos plantam, quam Coca nuncupant, & tanta cura & diligentia ſerunt atque colunt, quoniam omnes eam in quotidianos ſuos vſus & oblectationes conuertunt, videre cuperem, ad me perlata eſt. Coca.

EST verò ea vlnæ magnitudine, foliis Myrti paulo maioribus (quæ veluti aliud folium ſimili forma in meditullio delineatum habent) mollibus, dilutius virentibus: fructu racematim cohærente, vti Myrti fructus rubente quando matureſcit, eiuſdémq. magnitudinis, quando verò plenam maturitatem adeptus eſt, nigricante: tum verò herba eſt meſſis, quæ collecta in caniſtris aliiſq. Cocæ hiſtoria.

rebus

rebus ad exſiccandum reponitur vt melius conſeruari & in alias partes transferri queat: nam è montibus in alios montes defertur mercimonij gratia, próque aliis mercibus commutatur, veſtibus, gregibus, ſale, & aliis rebus, quia illis pro pecunia eſt. Reconditur ſemen in maſtiche, atque inde exemtum alibi ſeritur in terra bene culta, per ſuos ordines & ſeries, vti apud nos fabæ aut piſa.

Cocæ vſus. VVLGARIS *eſt eius vſus inter Indos ad multas res, tum ad eas quæ ad iter neceſſariæ ſunt, tum quæ ad voluptatem in ſuis ædibus ſeruiunt, hoc modo. Conchylia aut oſtreorum conchas vrunt, & calcis modo comminuunt: folia deinde Cocæ dentibus atterunt & ſubinde puluerem illum conchyliorum vſtorum admiſcent, & ſimul quaſi fermentant, vt tamen minor ſit calcis quàm foliorum quantitas: ex hac maſſa trochiſcos ſeu orbiculos conficiunt, & ſiccandos exponunt. Quando iis vti volunt, vnum orbiculum in ore ſumunt, eúmq. exugunt, ſubinde in ore nunc hac nunc illac verſantes, et quamdiu poſſunt retinentes: vno abſumto alium ſumunt, deinde tertium, ſic pergentes toto tempore quo iis in longis itineribus conficiendis opus habent, præſertim ſi per loca fiant, vbi nulla aut cibi aut aquæ copia eſt, quoniam horum orbiculorum ſorbitione, famem, ſitimque ſibi leuari, & vires ſuſtentari aſſerunt.*

Si duntaxat voluptatis gratia vti volunt, ſolam Cocam mandunt, eámque in ore verſant, donec omnis facultas abſumta ſit, deinde aliam ſumunt. At ſi inebriari, aut aliquantulum extra ſe rapi, & veluti mente alienari, Cocæ Tabaci folia admiſcent, atque ſimul mandunt & ſorbent: ea ratione extra ſe feruntur veluti homines ebrij, magnam voluptatem inde capientes. Et profectò res admiratione non caret, cōſpicere quàm iſti Indi

oblectentur mente & ſenſu quaſi priuari, quandoquidem eius rei gratia Cocam cum Tabaco ſumant, aut ſolum Tabacum, vt in ſecundo huius Hiſtoriæ libro de Tabaco diximus.

*IPSAM Cocæ hiſtoriam aliâs ex Petri Cieçæ commentariis De rebus Peruanis retulimus in noſtris ad caput de Betre Hiſtoriæ Aromatum lib. 1. Annotationibus.

Sed & Benzo lib. 3. cap. 20. Cocæ in hanc ſententiam meminit. Peregrè profecturi [de Peruanis loquitur] rubro quodam bitumine faciem oblinunt, herbamque ore clauſam (*Cocam* ipſi appellant) velut panchreſtum quoddam pharmacum circumferunt. Quippe eius præſidio freti, integrum diem, nullius nec cibi nec potus egentes iter faciunt. Atque hoc quidem herbæ genus, earum rerum, quibus mercaturam exercent, præcipuum eſt.

DE CAÇAVI.

EADEM *ratione, negotio amicis dato vt ex S. Dominici vrbe illius herbæ ex qua* caçaui *ſit, folia ad me perferrent, ea accepi.*

Caçaui *autem panis eſt, quo Indi tot ſeculis vitam ſuſtentarunt, & hodie etiam veſcuntur noſtri Hiſpani. Fit verò ex herba ab Indis* Yuca *nuncupata, quinq. aut ſex palmos alta, foliis latis & manus humanæ modo expanſis atque in ſeptem aut octo lacinias diuiſis, perpetuò virentibus. Seritur terra probè culta & in ſulcos ducta, fragmentis radicis: fructus* [radicem intelligit] *craſſus eſt, glomeruli fili, aut magnorum naporum modo, cortice exteriore fuſco, parte verò interiore admodum candida; eo dum vti volunt corticem adimunt, & panem conficiunt hac ratione.*

Caçaui. Yucæ hiſtoria.

Repurgatum ſuo cortice, inſtrumentis quibuſdam (iis quibus mulierculæ linum pectunt ſimilibus) quibus ſunt dentes acuti & firmi, in fruſtula ſecant et comminuunt,

Caçaui conficiendi ratio.

quod

quod comminutum eſt, in manticam ex palmæ foliis contextam iniiciunt, & pondera quædam veluti grandes lapides ſuperimponunt, vt ſuo pondere ſuccum ex fructu exprimant, quo probè expreſſo fructus craſſior materies amygdalis tritis & expreſſis ſimilis reſtat: quæ patinæ iniecta lento igne coquitur, & denſatur, ſubinde illam voluendo vti oua frixa ſolent: ea bene denſata, placenta fit, nummi hiſpanici octo regales æſtimati craſſitie, quam Soli ſiccandam exponunt. hæ placentæ illis panis vicem præbent, multum nutriunt, poſſúntque multo tempore incorruptæ conſeruari: nam nauibus quæ inde huc in Hiſpaniam appellunt imponuntur panis biſcocti vice pro alimento: verùm fauces exaſperat eius caçaui vſus, niſi aqua, aut iuſculo maceretur, aut aliis cibis commiſceatur, ea etenim ratione edi poteſt: at qui ſiccum comedere vellet, altera manu vaſculum aqua plenum perpetuò tenere neceſſe eſſet, alioqui minimè deglutire poſſet.

Yucę ſuccus letalis, & ſalubris.

S E D *mira eſt expreſſi ſucci iam memorati natura: nam ſi homo aut animal eum bibat, aut deguſtet, illico moritur, tamquam præſentiſſimum aliquod venenum hauſiſſet: at ſi hic ſuccus primum ferueat, & ad medias decoquatur, deinde refrigerari ſinatur, aceti vſum præbet non minus præſtantis quàm ſi ex vino confectum foret; ſi verò coquatur donec craſſitiem adquirat, dulceſcit & pro melle eſt: vide quanti in rebus momenti ſit coctio, quandoquidem præſens venenum in alimentum & potum ſalutaria conuertit.*

Yuca Peruana minimè noxia.

N E C *minore admiratione dignum eſt, omnem Yucam in continenti naſcentem, tametſi ei quæ ad S. Dominicum naſcitur, ex qua* Caçaui *fit, ſimilem, ſalutarem eſſe, eiúſque fructum* [radicem] *edulem eſſe, & ſuccum inde manantem potabilem eſſe, nullámque noxam adferre: eam autem quæ ad S. Dominicum prouenit (quacunque tan-*

que tandem ratione edatur) eiúſque ſuccum non coctum perimere. Locorum verò naturam tanti momenti eſſe, vt quod ſalubre alimentum in continenti præbet, id in omnibus inſulis præſens ſit venenum. Quemadmodum Columella de Perſico ſcribit, pernicioſum venenum in Perſide fuiſſe. at vbi in Italiam tranſlatum fuit, noxium illum ſuccum depoſuiſſe, & ſuauem ſalutarémque præbuiſſe.

VTCVNQVE *ſit, cùm Indiæ* Mayzo *abundent, idque iſtic in omnibus prouinciis ſit maximè vulgare,* Caçaui *veſci nollem, quandoquidem mayzum non minus noſtro frumento alat, nec vlla noxia facultate ſit præditum, ſed ſanum ſit & ſalubre ventriculo. fit ex eo panis quemadmodũ ex caçaui, nam molitur & in farinam reducitur, atque adiecta aqua in maſſam cogitur, ex qua globulos confectos elixant: ſed recentes edi debent, quoniam reſiccati aſperi ſunt, difficultérque deglutiuntur, & dentes offendunt.* Mayzum.

BATATAS *in illis regionibus admodum communes cibum multi alimenti eſſe exiſtimo, mediaq; eſſe veluti ſubſtantiæ inter carnes & fructus: flatulentæ tamen ſunt, ſed aſſatæ flatus deponunt, præſertim ſi cum generoſo aliquo vino edentur: ex iis etiam fiunt & conſeruæ non minus gratæ, quàm cydoniorum carnes, & morſelli, & placentulæ. & alia edulia gratiſſimi ſaporis: fundamentum ſunt ad omnis generis conſeruas conficiendas, & edulia.* Batatæ.

Nunc adeo frequentes ſunt in Hiſpaniis, vt ſingulis annis è Velez-Malaga decem aut duodecim longæ naues quas Carauellas appellant, iis onuſtæ Hiſpalim inuehẽbãtur. Seruntur verò aut minores integræ, aut maiores in fruſta cõciſæ, ſolo bene culto & in ſuos ſulcos ducto, feliciterq; naſcuntur: nam intra octauũ menſem in eam craſſitiẽ excreſcunt, vt edi poſſint et in alios vſus parari. Batatæ in Hiſpaniis frequentes.

Tempera-

Temperatæ ſunt, & cocta vel aſſæ ventrem emolliunt: at crudæ eſui non ſunt aptæ, quoniam admodum flatulentæ ſunt, difficiliſque digeſtionis.

*Mvlta de *Cazabi*, ipſaque Yuca planta & *Mayzo* atq. *Batatis* Ouiedus in epitome & Indicæ hiſtoriæ lib. 7. lectu digna adfert.

Yuca. Sed & Gomara Hiſtoriæ generalis cap. 71. vbi prouinciæ S. Marthæ dotes deſcribit, ſimilia propemodum de *Yuca* cum noſtro Auctore refert.

Y*uca*, inquit, quæ in Cuba, Hayti & reliquis inſulis naſcitur, pernicioſa eſt ſi cruda edatur: in hac verò prouincia ſalubris eſt. Ea cruda, aſſa, elixaque veſcuntur, & quocunque tandem modo parata grati eſt ſaporis. Radice ſeritur, non ſemine: digeruntur certa ſerie terræ tumuli, deinde ipſius ſtirpis caules, qui ſolidi craſſi, nodoſi, cinereique coloris ſunt, palmitum modo præciduntur, & ſinguli in ſingulis tumulis ita reconduntur, vt dimidia pars ſupra terram extet: vbi comprehenderunt, cubitali altitudine excreſcunt, folia habent viridia, canabinis ſimilia: quatenus verò terra latent, in radices gallicianis napis ſimiles conuertuntur. Operoſa eſt eius ſatio & cultura, attamen certa, quandoquidem fructus in radice conſiſtit. Annuo ſpatio maturitatem conſequitur: præſtantior tamen redditur ſi biennio ſub terra lateat.

De tvbvlis ad asthma vtilibvs.

Tubuli aſthmatici. Advehvntvr *è noua Hiſpania tubuli quidam cannarum, interiore & exteriore parte quodam gummi illiti, quod meo iudicio Tabaci ſucco infectum eſt, & caput tentat: eo ni fallor cannam inungunt, vtq; tenax eſt, firmiter inhæret, coloriſque nigri eſt, induratum autem non eſt tenax: inceditur tubulus ea parte qua bitumen eſt, altera verò in ore ſumitur, fumúſque excipitur, qui omnem pituitatem et purulentos humores è pectore educit: eo verò vtuntur cùm aſthmate ſe premi & veluti ſuffocari ſentiunt.*

Prima-

Primatem quendam qui ſæpius aſthmate laborabat eius vſu plurimum vtilitatis conſequutum obſeruaui: ſimile commodum ante ex Tabaci fumo percipere ſolebat: propterea aio Tabaci ſuccum admixtum eſſe oportere: tutum autem vtriuſque eſſe vſum ipſa experientia in multis docet.

Nonnulli ægri & aſthmate vexati ex India redeuntes obſeruaui Tabaci folia viridia mandentes, et ſuccum inde promanantem ſorbentes ad purulẽtas materias expellendas, qui licet inebriarentur, plurimam tamen vtilitatem ſenſiſſe apparebat cum ad pus, tum ad pituitam pectori inhærentem propellendam.

Mirum eſt quàm inſignes & variæ Tabaci facultates ſingulis adhuc diebus deteguntur: nam præter eas quas ſecundo libro deſcripſi, tantundem adhuc proferre poſſem, quas poſtea & referentibus aliis intellexi, & ipſe obſeruaui. Tabaco.

De liqvore Ambia.

MISSVS *eſt mihi in craſſo harundinis tubulo liquor quidam è fonte emanans non procul à litore maris, mellis modo flauus & liquidus, & odore Tacamachæ.* Ambia liquor.

Aiunt, & literis ad me ſcriptis ſignificant inſignium eſſe facultatum, inueteratis præſertim in morbis & à frigida cauſa prouenientibus: omnium corporis partium dolores à frigore aut flatibus ortos lenit, & perfrictiones tollit: quoſcunque tumores reſoluit, eoſdémque obtinet effectus quos Caraña aut Tacamahaca, illarúmque vicem in ea regione præbet. Manibus non niſi mordentibus tractari poteſt, & vbicunque reponitur, adeò tenaciter hæret, vt auferri nequeat, niſi temporis ſucceſſu abſumatur. eius facultates.

Exigua admodum quantitate & duntaxat pro ſpe-

cimine mihi miſſus eſt, quoniam iſtic magnæ eſt æſtimationis, & pro re magni pretij adfertur.

Calidus tertio gradu videtur, manifeſti lentoris particeps.

DE BALSAMO DE TOLV.

Balſamum de Tolu.

NVNC *recens aduehitur ex Continentis quadam prouincia inter Carthaginem & Nomen Dei ſita, Tolu ab Indis appellata, Balſami quidam liquor, maximarum virium, præſtantiſſimúmque quod hactenus ex iis regionibus allatum ſit, medicamentum.*

eius hiſtoria.

ARBORES *è quibus colligitur pumilis Pinis ſunt ſimiles, multos ramos quaquauerſum ſpargentes, foliáque Ceratiæ ſimilia obtinentes perpetuò virentia: præferuntur domeſticæ & in cultis natæ.*

extrahendi ratio.

Colligunt verò hunc liquorem Indi vulnerato & inciſo arborum cortice qui tenuis & tenellus eſt, ſuppoſitiſque, & arbori adnexis veluti quibuſdam cochlearibus è cera nigra in illis regionibus nata confectis, quæ emanantem è vulneribus liquorem excipiant, quem deinde in alia vaſcula ad eam rem parata effundunt: id verò feruentiſſimo ſole fieri neceſſe eſt, vt liquor facilius emanet, nam noctu ob frigiditatẽ nihil effluit: erumpit etiam interdum ex ipſis arboris nodis & alis nonnihil liquoris, qui cùm exiguus ſit, & in ſolum decidat, perit.

Apes nigram ceram elaborantes.

PORRO *apes quæ ceram iſtam conficiunt, nigræ ſunt, eámque in terræ hiatibus & cauernis ſubterraneis elaborant. Plurimam autem huiuſmodi ceram in Hiſpaniam deferri vidi, qua ad paranda funalia vtebantur: ſed ob tetrum quem eius fumus ſpirabat odorem vetitus fuit eius vſus, poſtea tamen in medicamenta receptus. Etenim perutilia ex hac fiunt cerata ad mitigandos dolores è quauis cauſa frigida prouenientes: nam tumo-*

res reſoluit, & plurima alia commoda præſtat.

CETERVM *Balſameus hic liquor apud Indos maximè celebris eſt, ob inſignes eius facultates, à quibus edocti deinde Hiſpani, cùm miros eius effectus animaduerterent, pro re maximi pretij inde in Hiſpaniam detulerunt, magno illum iſtic redimentes, nec abs re, quandoquidem mihi præſtantius eſſe maioribúſque facultatibus pollere videtur eo qui è noua Hiſpania aduehitur.* Balſami de Tolu laus.

Colore rubro ad aureum tendente eſt, mediæ inter liquidum & denſum conſiſtentiæ, glutinoſus admodum, & vbicunque reponatur firmiter inhærens, ſapore dulci & grato, nec ſi ſumatur nauſeam mouente quemadmodum reliqua Balſama, odore excellentiſſimo, & limonum fragrantiam quodammodo referente, ſic vt vbicunque reponatur, abſcondi non poſſit, ſed ſuo odore locum gratiorem reddat: etiam pauxillum in vola manus attritum, ſuauiſſimum ſpirat odorem vti Iaſmini ferè.

EIVS *facultates inſignes ſunt, quoniam inciſione elicitur, quemadmodum olim Balſamum in Ægypto, ad eadem omnia ad quæ illud celebrabatur, efficax.*

Omnia recentia vulnera curat, conſolidat, glutinátque labra, nec materiam purulentam in iis exoriri ſinit: quódque maius eſt, nullum cicatricis veſtigium curatis vulneribus relinquit, ſi eorum labra probè iuncta fuerint, quapropter in faciei vulneribus ſingularis eſt, quandoquidem ea ſine purulentæ materiæ generatione curat, nec veſtigium vllum relinquit. Primum autem emundandũ eſt vulnus ab omni ſpurcitie, & vino eluendum, deinde eius labra probè vnienda, Balſamúmque ſubtepidum illinendum, & lineus pannus duplicatus eodem Balſamo intinctus ſuperimponendus, atque ita colligandus, vt labra hiare nequeant: poſtmodum victus ratio ſit tenuis, ſecetúrq. vena ſi neceſſe ſit: quarto demum die ſol- eius facultates.

die ſoluatur ligatura (niſi ſymptoma aliquod ante ſoluere cogat) & vulnus conſolidatũ inuenietur. Quod ſi ſingulis diebus vulnus curare neceſſe ſit, lineum pannum Balſami liquori intinctum ſubinde adponendo glutinabitur: etenim eius facultas eſt prohibere, ne materia in vulnere generetur. Præſertim verò vtile eſt in vulneribus in quibus confracta ſint oſſa, exemtis prius iis quæ ſeparata ſint fragmentis, & reliquis intactis, quoniã Balſami facultas ea expellet, vulnúſque ſenſim conſolidabit. Miræ etiam virtutis eſt in articulorum vulneribus, & neruorum ſectionibus, omnibúſque puncturis, etenim ea curat, atque à contractione liberat, ne partes inutiles fiant & motu priuentur. Altè penetrantia & cuniculoſa vulnera curantur huius Balſami albo vino mixti per ſyringam iniectione, & poſt ternas deinde horas eius eductione: idem fit in vulneribus punctim inflictis, ſemel in die mediocriter calidum iniiciendo. Vtile præterea eſt in contuſionibus, reliquiſque chirurgi operam requirentibus, modò nulla inſignis inflammatio adſit: ea verò conuenientibus medicamentis ſublata, balſami eſt vſus

IN *morbis chirurgi operam minimè requirentibus plurimum prodeſt, veluti in aſthmate, hauſtis eius aliquot ex albo vino guttis: capitis dolorem è frigida cauſa prognatum lenit, lineo panno eius liquori intincto, capiti circumligato: & temporibus adpoſitum, omnem defluxionem cohibet, in oculos præſertim, eorúmque dolores leuat; calidum admodum cerebro impoſitum dolorem tollit, roborat, & paralyſi remedio eſt. Vſi ſunt eo nonnulli phthiſici, manè aliquot guttas è manu lambendo, magnúmque ſenſerunt commodum, quoniam pectus egregiè expurgat. Aliquot eius guttæ ex aqua vitæ calida initio rigoris in quartanis, aut tertianis diuturnis & importunis ſumtæ,*

vtiles

vtiles ſunt, ſed etiam ante frigus eodem balſamo feruenti oleo rutaceo permixto ceruices inungendæ. Si quis ab orificio ventriculi ad vmbilicum vſque inungatur, ventriculus roboratur, & dolore liberatur, languens cibi appetentia excitatur, concoctio iuuatur, flatus diſcutiuntur: at longè maiore efficacia iſtud molitur, ſi æquales balſami & olei nardini cōpoſiti vel ſimplicis partes miſceantur, & facilius etiam illinitur.

Longa experientia apud Indos probatum eſt, eos qui Hydropicorum in morem tument, ſi hoc balſamo æquis partibus cum vnguento aperitiuo mixto ventrē illinant, lienis regionem præſertim, magnum leuamen ſentire: quoſlibet tumores et œdemata cuiuſcunque partis corporis reſoluit: omnes dolores à frigida cauſa promanantes etiam diuturnos tollit emplaſtri modo applicatum, & continuè delatum donec ſponte decidat. Eoſdem effectus præbet calidè adpoſitum, lineóque panno, qui aqua vitæ ſelectiſſima & calefacta madeat ſuperimpoſito, vbi ſunt flatus ſiue in ventre, ſiue in alia corporis parte. magnæ eſt etiam efficaciæ in nephritico dolore, ſi feruens cum aliis oleis ad eum morbum vtilibus mixtum illinatur: contractorum neruorum dolorem lenit, & ſi per ſummos æſtus illo illinantur et fricentur, eos relaxat: parotides ſeu ſcrophulas tum cæcas tum apertas curat.

ALIAS *præterea multas facultates obtinet hic mirabilis liquor, quæ me latent: ſed quas intelligere potui, vniuerſo orbi notas facio, vt adeò præclaro medicamento & tam inſignibus viribus prædito (quibúſq. longè plures & maiores tempus deteget) quilibet vti queat.*

*DONATVS ſum (niſi me opinio fallat) pauxillo ſimili Balſamo à noſtro Morgano ſub meum è Londino diſceſſum anno 1581.

DE BITVMINE FOSSILI.

Bitumē collaicum.

In Collao prouincia Peruana, locus quidam omnino nudus eſt, in quo nec vlla arbor nec planta creſcit, quoniam terra bituminoſa eſt, ex qua Indi liquorem eliciunt ad plurimos morbos curandos vtilem. Eum verò hac ratione eliciunt.

Bituminis eliciendi ratio.

TERRAM *in ceſpites ſcindunt, eos loco Soli expoſito ſupra perticas aut craſſiores arundines diſponunt, et vaſa ad excipiendum liquorem apta ſupponunt: nam Solis ardoribus liqueſcit hoc bitumen aut ſuccus terræ incluſus, deinde remanent ceſpites ſicci & ſine pingui aliquo humore, ad focum ſtruendum apti, quoniam eo loco & arbores et ſtruendo igni idonea deſunt: ſed is ignis noxius eſt, ob fumi denſam nigredinem, & tetrum odorem quem excitat: nihilominus alterius materiæ penuria, ceſpitibus iam dictis vtuntur.*

Facultates.

LIQVOR *exceptus multis morbis prodeſt præſertim ex frigore prognatis, nam dolores mitigat & tumores frigidos diſcutit: curantur eo vulnera, & reliquæ ægritudines quibus Caraña & Tacamahaca vtiles ſunt.*

Ruſi ad nigredinem tendentis coloris eſt, & grauis odoris.

Bitumen pannonicum.

*LIQVIDVM huiuſmodi bitumen ante biennium, in ea Pannoniæ, quæ inter Muram & Drauum, paucis ſupra eorum confluentes miliaribus eſt parte, obſeruaui, cùm Illuſtris Heros Dn. Balthazar de Batthyan, hæreditarius Dapiferorum Regni Vngariæ præfectus, in ditionē quam iſtic & vltra Drauum poſſidet, deduceret: nigrum verò id eſt, graui & nares è longinquo feriente odore, dulciq́ue ſapore præditum, paluſtri loco lacuna quadam naſcens, quo ruſtici duntaxat ad inungendos curruum axes, calceoſq́ue & ocreas emolliendas vtuntur. At non dubium eſt, quin ad plurimos morbos vtile eſſe poſſet, ſi eo vti noſſent, præſertim ad frigidos tumores diſcutiendos, & ea vitia, quibus ſuum bitumen prodeſſe noſter Auctor ſcribit.

DE LAPIDE BEZAAR PERVANO.

TAMETSI in ſecundo Libro de lapide Bezaar in montanis Peru inuento egerim: quoniam tamen primus illius in ea regione obſeruator aliquot mihi miſit ex optimis qui inde adferuntur; hoc tertio libro de illis etiam agere volui. Eos autem gratitudinis ergô miſit, quoniam vt ipſe in ea epiſtola quam ſecundo libro inſeruimus ait, meus libellus (qui peculiariter de lapide Bezaar inſcriptus eſt,) illis veluti dux fuiſſet & auctor, vt iſtum lapidem primùm obſeruarent & agnoſcerent.

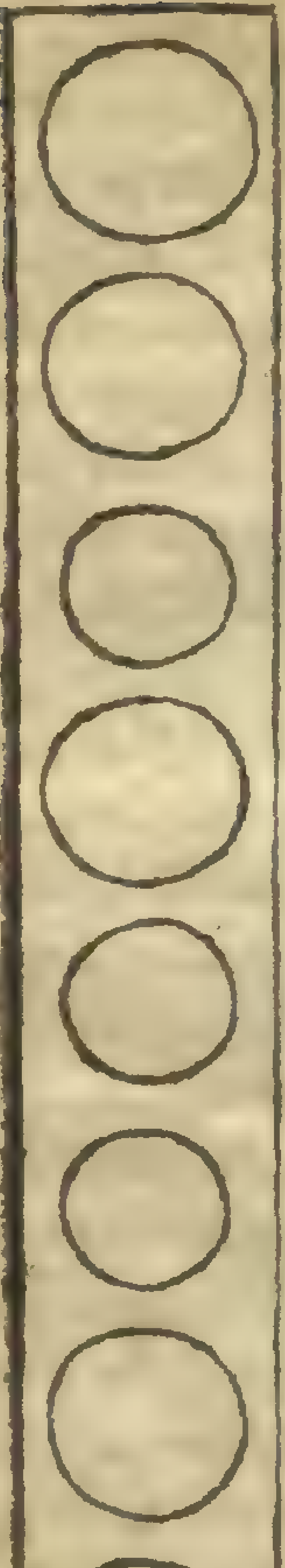
Lapis Bezaar Peruanus.

APPARET eos quos mihi miſit admodum eſſe excellentes, cùm ex colore, tum ex forma & magnitudine: ex his aliquot comminui qui ex tenuibus ſplendentibúſque laminis eodémque colore conſtabant, quo qui ex India Orientali aduehuntur, atque aut in puluerem aut in granulum vt illi deſinebant. Verum quidem eſt eos qui his ſelectioribus notis præditi ſunt quas probatiſſimi lapides Bezaares obtinere debent, ex animalibus quæ in montanis degunt eximi oportere: nam qui ex animalibus in planis viuentibus educuntur, improbi ſunt, nec vlla medica facultate præditi, quoniam non aluntur iis ſalutiferis herbis è quarum ſucco ruminatione illa concreto generantur lapides, vti probè mihi demonſtrauit primus illorum obſeruator, qui videre cupiens qua ratione in animalibus generarentur, ſuis ipſemet manibus eorum animalium anatomen fecit, & mihi deinde ſignificauit eos gigni in receptaculo quodam faſciæ modo confecto & villoſa carne conſtante duorum palmorum longitudine, & trium fere vnciarum latitudine, ipſi ventriculo parte interiore adhærente, alios aliis maiores, & quodam ordine diſpoſitos vti nodos veſtem anteriore parte claudentes, hoc modo:

Lapis bezaar quis vtilis.

quis improbus.

EO receptaculo aperto eximuntur lapides, quos iſtic magna

magna Naturæ prouidentia ad noſtram ſalutem & noſtrorum morborum remedium generari, ſumma admiratione non caret.

Lapidis Bezar orientalis & peruani ſimilis generatio.

Atque, vt intelligo, qui ex orientali India adferuntur, eadem ratione inueniuntur (de legitimis loquor, quoniam tam multi adulterini aduehuntur, vt è centum vix denos legitimos inuenias, quemadmodum ipſimet Indici ſcriptores fatẽtur iſtic multos adulterinos conflari) & eximuntur è certo caprarũ genere quæ magna ex parte rufæ ſunt vti noſtræ: ſúntque etiam ſelectiores qui ex animalibus in Perſia montanis degentibus educuntur, quàm qui ex aliis capris in Malacæ planis & campeſtribus viuentibus: nam illi eo pretio non habentur, neque eam præſtantiam & facultates obtinent, quas Perſici, quoniam Malacenſes capræ ad lanienam duntaxat ſeruantur, cùm adeò ſalutiferas plantas non depaſcantur, vti quæ in montanis degunt. Eadem planè eſt ratio in occidentali India: nam quæ in montanis Peru vitam agunt, ſelectiores et legitimos lapides & ad medicamenta vtiles habent; quæ verò in campeſtribus paſcuntur, Malacenſibus ſimiles ſunt, quæ gregatim incedunt & viuunt vti greges qui ad lanienam ſeruantur: ex iis enim multi quidem lapides eximuntur, ſed inutiles, quoniam ſalubres illas montanas herbas non depaſcuntur, quemadmodum diximus.

SI *inſignes iſtius Peruani lapidis facultates, omnéſq.*

morbos quos curaſſe aſſerunt qui ex ea regione redeunt, & mihi ſcribit nobilis ille vir, hîc enarrare vellem: magnus liber de eo ſcribendus foret. Quapropter ea duntaxat proferam quæ ipſe ſum expertus, vt iis maior fides adhibeatur, & intrepidè vti lapide queant, quandoquidem experientia conſtet ſimiles facultates poſſidere.

NOSTER *igitur lapis Bezar occidentalis inſignes facultates obtinet: præſertim in cordis ægritudinibus, in quibus magnam eorum qui mihi miſſi fuère partem inſumſi feliciſſimo ſucceſſu, ſic vt multi ſyncope laborantes, ea ſublata, à morte liberati ſint: propinari autem debet in ipſo paroxyſmo, aut paulo antè, manè ieiuno vẽtriculo, ex aqua roſacea ſi adſit febris, ſi abſit, ex aqua florum mali aureæ, in puluerem tritus ad pondus quatuor granorum ſingulis vicibus: obſeruaui autem in mulieribus præſentius adferre remedium, quàm viris.* Lap. Bezar Peruani facultates.

In omnis generis venenis nullum præſtantius nouimus remedium, quoniam eos qui aut venenum hauſerunt, aut à virulentis inſectis præmorſi fuerant, mirum in modum iuuit. Qui aquæ ſtagnantis potu in qua virulenta animalia verſantur ilico intumuère, ſumto iſto lapide bis aut ter, ſanatos conſpexi. Venenis.

In peſtilentibus febribus ſæpius exhibui, & ſanè earum virus extinxit, cuius rei primariam in ſimilibus morbis curam medicus habere debet: nam licet putrefactio prohibeatur, niſi extinguatur virus, inutilis erit cura, quoniam illud eſt quod hominem iugulat. Similiter ſi adſint carnis cum rubore eminentiæ quas Hiſpani tauardete *appellant, quæ plerumque huiuſmodi febres comitari ſolent, lapis Bezar peruanus maximam vim poſſidet: nam in ſimilibus morbis maiorem eorum quos accepi partem abſumſi, plurimique felici & miro ſucceſſu curati ſunt.* Peſtil. febrib.

Melanchol. humorib.

Miros autem effectus præbet in melancholicis humoribus, ſiue vniuerſum corpus, ſiue eius duntaxat partem vti caput occupent, atque in Arabum lepra ſeu Græcorum elephantiaſi: item in ſcabie, prurigine, eryſipelate, & reliquis cutis vitiis præſens adfert remedium, quoniam ad ea ſananda peculiarem facultatem habet.

Quartana.

Quartana laborantibus dedi, & licet febrim non tollat, eius tamen aufert ſymptomata, animi mœrores, anxietates, & cordis affectus quæ in iſtis febribus vulgaria ſunt, magnámque ex eius vſu vtilitatem ſenſerunt.

In omnibus diuturnis & importunis morbis magno ſucceſſu exhibere ſoleo, præſertim in quibus veneni ſuſpicio eſt, aut flatus adſunt: nam in ſimilibus peculiarem vim habet: hinc fit, vt plurimum conducat eius aliquot grana purgantibus medicamentis iniicere; quoniam ſi medicamentum ſimplicia quædam venenoſa continet, ea corrigit; ſin minus, cor roborat & faciliorem deiectionem molitur.

CONSVETVDINIS *eſt in orientali Jndia bis ſingulis annis corpus purgare præſertim apud nobiliores: atque purgato corpore ſingulis diebus ieiuno ventriculo quatuor lapidis Bezaaris grana ex ſtillatitio roſarum liquore, aut alia ad eam rem accommoda aqua ſumere: eo iuuentam ſibi conſeruari perſuadent, & omnia membra roborari, atque à morbis præſeruari: eius vſum non niſi ſalutarem eſſe poſſe certum eſt.*

Ventris tineis.

Aduerſus lumbricos et vẽtris tineas felici ſucceſſu propinatur hic lapis: eum multis exhibui, præſertim pueris & adoleſcentibus eo morbo affectis, & vix credibile eſt quantum profuerit: ſolum dare ſoleo, vel cum ſequenti puluere mixtum, hac ratione.

Puluis ad lumbricos.

℞. herbæ lumbricorum drachmas duas, ſeminis ſantonici drachmam vnam, cornu ceruini vſti, ſeminis portulacæ

tulacæ & carlinæ ſingulorum dimidiam drachmam, lapidis bezar peruani dimidiam drachmam: reducantur omnia in tenuiſſimum pulverem & probè miſceantur.

Miras facultates obtinet iſte puluis, & experimento comprobatum eſt multis profuiſſe: datur manè ieiuno ventriculo ea quantitate quæ medico commoda videtur, pro eius ætate qui ſumere debet: eo ſumto, duabus horis pòſt, aluus clyſtere cōfecto ex lacte & ſaccharo elui debet.

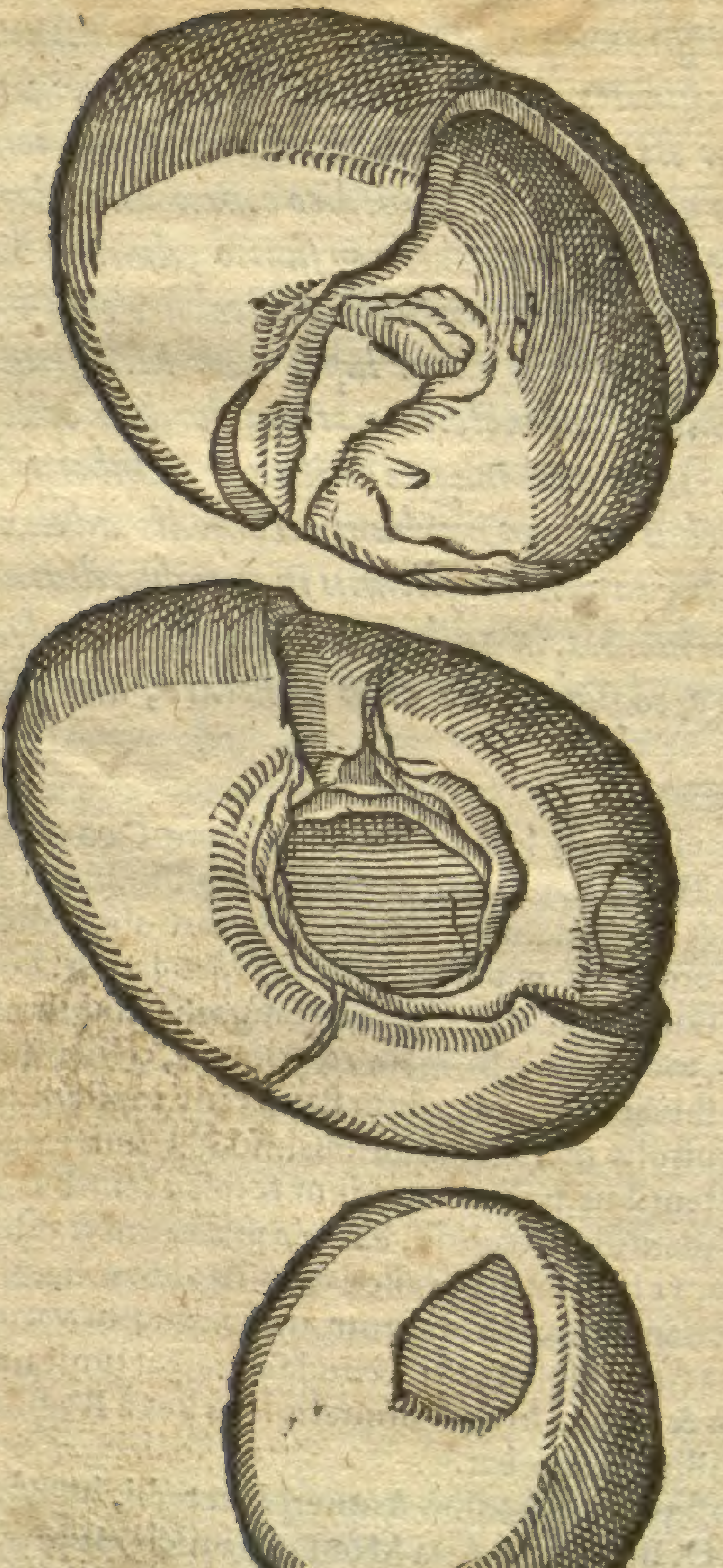
Infantibus epilepticis datur lapis cum lacte ſi adhuc lactant; ſin minus, ſine lacte: in natu maioribus epilepſia laborantibus etiam cum magna vtilitate exhibetur, per ſe, aut aliis rebus ad eum morbum accōmodis admixtus. Epilepſia.

Breuiter hoc lapide vti ſolemus in omnibus diuturnis & difficilibus morbis, in quibus medicamenta vulgaria nihil profuère, eóque magna cum vtilitate, aut ſaltem ſine noxa.

*TERNOS eiuſmodi lapides habui munere Generoſi Dn. FRANCISCI DRAKE, oui ferè paſſerini magnitudine, qui dimidiam circiter drachmam pendebant. Ille verò alios adſeruabat, qui binas atque etiam plures drachmas penderent. Eorum autem forma nunc orbicularis, modò compreſſa aliquâtulum, vel inæqualis, modò renis formam exprimens, color nunc nigricans, nunc ſubcinereus, interdum flaueſcens: conſtantque ex tunicis ſiue cruſtulis modò craſſioribus, modò tenuioribus alia aliam amplectentibus, politis interdum & ſplendentibus, nonnunquam aliquantulum ſcabris, extima præſertim & reliquas complectente, vt in renum & veſicæ calculis videre licet. Sed inueniuntur etiam nonnulli quorum cruſta exterior variis locis adeò altè exeſa conſpicitur vt ſecunda appareat tunica, nonnunquâ etiam & tertia. Magni muneris loco hos à Regulis ſibi inuicem miſſitari aſſerebat. *Lapidis Bezar peruani varia forma.*

VERVM poſtquam Londino Antuerpiam redij, longè maiores à C. V. D. Benedicto Aria Montano amicis miſſos videre contigit. Acceperat enim Abrahamus Ortelius qui quinque fere drachmas pendebat forma orbiculari fere, ſed tamen nonnullis locis compreſſa. Plantinus binos, alterum renis veruecini forma

LAPIS BEZAR.

ni forma & propemodum magnitudine, non eum quidem integrum, ſed extrema parte confractum, & laminarum ſitum oſtendentem, atque in meditullio veluti feſtucæ fragmentum continentem, qui vnciæ vnius cum ſemiſſe, dum integer erat, pondere fuiſſe potuit: alterum compreſſa (qua parte ventriculo adhæſit) forma, ſenſim deinde in tuber aſſurgente, è multis etiam laminis ſeu tunicis cum craſſioribus, tum tenuioribus contextum, duas vncias cum drachmis duabus et ſemiſſe pendentem. Dn. Ludouicus Perezius vnum, columellæ duas vncias aut amplius longæ forma, vncialis cum ſemiſſe aut maioris ponderis: quo longè maiorem prius acceperat, gallinacei vt referebant oui magnitudine, quem quoniam apud ſe tunc non haberet, conſpicere non potui. *ingens magnitudo.*

Ortelij lapidem cum Plantini maiore hac tabella exprimi iuſſimus iuſta magnitudine obſeruata, quoniam integriores eſſent. Alterum etiam renis forma expreſſiſſemus vt tunicarum ſitum oſtenderet, niſi ipſe Plantinus formam corrupiſſet, eo confracto & amicis, quorum pars fui, communicato.

De lapide ad vteri ſuffocationes vtili.

Lapis ad vteri ſuffocationes.

ADFERTVR *è noua Hiſpania lapis quem vteri morbis adprimè vtilem eſſe ferunt.*

Niger eſt, admodum politus, ponderoſus, maiore ex parte teres & rotundus.

Mirum porro eſt quod de hoc lapide prædicant: nam mihi affirmauit nobilis quædam & magnæ auctoritatis Matrona quæ eo vſa eſt, & in vmbilico geſtauit adeò firmiter inhærentem, quaſi iſtic adglutinatus fuiſſet, ex quo præſens & certiſſimum ſenſit commodum: idem aliæ aſſerũt quæ ſimili modo iſto lapide ſunt vſæ. Cùm vteri ſuffocationem imminentem præſentiunt, adhibito lapide, ſubitò leuantur: & ſi eum perpetuò geſtent, nunquam ſimili morbo corripiuntur. Exempla huiuſmodi faciunt vt his rebus fidem adhibeam.

DE TERRÆ VARIIS COLORIBVS.

Peruanę terræ colorum varietas.

MIRVM & *iucundum ſpectaculum eſt terræ varios colores eodem agro naſcentes in Peruanis prouinciis intueri: quoniam procul aſpicientibus apparent terræ variorum colorum venæ, contiguæ quaſi & continuò inuicem ſubſequentes, nunc virides, nunc cæruleæ, iam luteæ, iam albæ, iam nigræ, iam rubræ, iam alterius coloris, ſic vt panni variis coloribus tincti, & Soli, vt exſiccentur, expoſiti videantur.*

Terra nigra conficiendo atramento idonea.

Rubra terra argentum viuum continens.

Omnes autem iſtæ venæ, terræ varij generis fodinas præbent. De nigra illud affirmare poſſum, eius paululum mihi ad conficiendum atramentum miſſum in aquam aut vinum coniectum optimi atramenti vicem præbuiſſe, & quoniam nonnihil cærulei admixtum habebat, magnam gratiam atramento addidiſſe. Rubra præſtantiſſima & ditiſſima eſt fodina, ex qua argentũ viuum tanta quantitate elicitur, vt eo integræ naues onuſtæ in nouam Hiſpaniam pretio inæſtimabili deuehantur.

INDIS *vſui duntaxat erant vt eas certis liquoribus & reſinis admiſcerent, quibus ſibi corpus pingerent, quod in bellum prodeuntes facere ſolent, vt elegantiores & ferociores etiam appareant.*

Paulatim in illis prouinciis dites metallicæ fodinæ & rerum ſimilium deteguntur: imò iam recens cretaceum montem, & aluminis ſulphuriſque fodinas inuenerunt.

*FRANCISCVS Gomara hiſtoriæ generalis cap. 193. horum variorum terræ colorum etiam meminit.

DE CANCRIS PERVANIS.

Cancri peruani phthiſicis vtiles.

NOBILIS *quidam vir ex Continenti rediens mihi affirmauit poſt diuturnas febres continuas iſtic in phthiſim incidiſſe: at poſtquam ex quorundam cõſilio ad par-*

nas quaſdã inter Diuitẽ portum & Margaretã inſulas ablegatus fuiſſet, in quibus plurimi naſcuntur omnium optimi cancri (ſolis enim ouis quæ illic columbæ ponunt & earum recens excluſis pullis veſcuntur) vt eos coctos ſolùm ederet, poſt aliquantulum temporis quo iſta victus ratione vſus fuiſſet, optimè conualuit: tametſi antè nihil illi pſittacorum eſus, qui ad hunc morbum commendantur, profuiſſet.

Cancros porro phthiſicis valde vtiles eſſe Auenzoar aſſerit, non manifeſta aliqua qualitate, ſed propria quadam & abdita cauſa.

FINIS.